

ATATÜRK İLKE ve İNKILAPLARI - II

1. ÜNİTE

TÜRK İNKILABI ve İNKILAP HAREKETLERİ

- * Türkiye'de modernleşme çabaları 17. yy'da başlamış III. Selim ve II. Mahmut zamanında çok alanda yenilikler yapılmıştır (askerlik, idari yapı, hukuk, eğitim) Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile her alanda modernleşme süreci Meşrutiyet döneminde de devam etmiştir. Osmanlı'da temel nitelik geleneksel yapıyı koruyup bununla birlikte modern kurumlar haline gelmeliydi. Ancak halkta kafa karışıklığına yol açtı. Bu durum Osmanlı'da iktisadi (dolarist) yapıyı ortaya çıkardı ve yeni ıslahatlar geleneksel çevreye tepki çekti.
- * Osmanlı Devleti'nin son yıllarında yapılan ıslahatlar M. Kemal ATATÜRK'ün liderliğindeki Türk İnkılabı'nın hazırlık evresi oldu.
- * Cumhuriyet'in ilanıyla Osmanlı İ. 'ni geride bırakan kurumlar ortadan kaldırılarak eğitim, hukuk, ekonomi, sağlık, sosyal hayat gibi alanlarda devrim adı verilen köklü değişimler yapıldı. Demokratik devlet kurulmuş, ulus-devlet modeli benimsenmiştir.
- * Akıl ve bilimin dindarlığında millî egemenliğe dayalı çağdaş, laik, tam bağımsız yeni bir devlet kurulmuştur.

TÜRK İNKILABININ HEDEFLERİ

(DEVİRİM)

İnkılap → Arapça kökenli → değişme, dönüşme, yeni hale geçme anlamındadır.

Geniş anlamıyla; Bir milletin sahip olduğu siyaset, eğitim, hukuk, ekonomi, sosyal hayat gibi alanlarda kurumların devlet eliyle köklü değişimidir inkılap.

İslahat → yenileşmeyle başlayan modernleşme → Reform aynı anlamda.

Geniş anlamıyla → toplumun ihtiyacına cevap veremeyen kurumların aksaklığı giderilip, çağın koşullarına göre düzenlenmesi (ıslahat)

- * Osmanlı zamanı yapılan ıslahatlar devleti parçalanmaktan kurtaramamıştır, ancak Osmanlı eğitiminden gelen ATATÜRK Türk İnkılabı'nın lideri olmuştur.

M. Kemal Atatürk Türk İnkılabını Başarıyla gerçekleştirmiştir:

- ① 1919-1922 arası Kurtuluş Savaşı sonrası tam bağımsızlık kazanılmış, yeni Türk Devleti kurma yolunda ilk adım atılmış
- ② Anadolu'yu işgalden kurtaran TBMM karşısında gücü kalmayın Osmanlı saltanatı kaldırılıp monarşiye son verilmiş. Lozan Barış Antlaşması'yla Türk Devleti siyasi ve iktisadi bağımsızlığını emperyalist devletlere gösterilmiş ve Cumhuriyet'in ilanıyla demokratik bir devlet kurulmuş
- ③ Devletin devamlılığı için inkılap hareketlerine geçilmiştir.

Atatürk, devlet için modernleşmeyi ve kalkınmayı temel çözüm görmüştür.

Milli dil ve tarih gelişmelerine ağırlık vermiş, Türk tarih ve dilini temel dinamikler olarak kullanmıştır. Her alanda yapılan inkılaplar Türk milletini çağdaş medeniyetler seviyesi üstüne çıkarma hedefidir. Çağdaşlığı batıda görmüştür.

* Rus ve Fransız Devrimi'nden farklı olarak sınıf mücadelesi için değil ulusun her anlamda bağımsızlığı için mücadele etmiştir.

* Atatürk, Kurtuluş Savaşı yıllarında sömürge toplumlarını, ulusal kurtuluş mücadelesine çağırmıştır. (Güney Asya, K. Afrika gibi) Sömürgeci bağımsızlığa giden süreçte Tunus, Cezayir, Mısır, Hindistan, Pakistan derinden etkilenmiştir.

HUKUK ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

Osmanlı Devleti → ① Şer'i hukuk ② Örfi Hukuk

3 Mart 1924 Şer'iye Mahkemesi kaldırıldı → 1924 Anayasası kabulüyle hukuk alanında yeniliklere hız verildi.

1924 ANAYASASI: Teşkilatı Esasiye Kanunu adıyla 20 Nisan 1924'te TBMM'de kabul edildi. (6 Bölüm, 105 Madde) Devletin kuruluşu, organları ve bunların işleyişi, hak ve düşümlükler. • Kurumlar birliği ilkesi devretti. • Yargı bağımsız mahkemelerde kullanılacak • Devletin bir cumhuriyet, epe- menliğin kayıtsız şartsız ulusal aittir olduğu • Devletin resmi dili Türkçe, dini İslam'dır. (10 Nisan 1928'de resmi dini çıkarılmıştır) 1924 Anayasası 7 kez değiştirilmiştir.

Sayfa (4-5)

* 5 Subat 1937'de 6 ilke dahil edilmiş anayasaya, ikinci madde "Türkiye Devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçıdır" şeklinde değişmiştir.

1926 Türk Medeni Kanununun Kabulü: Aile, esya, borç, miras haklarını içerir.

Cumhuriyetin benimsenmesiyle Mecelle yerine yeni medeni kanunlar hazırlanmıştır. Atatürk ve dönemin Adalet Vekili Mahmut Esat (Bakurt)'un yönlendirmesiyle İsviçre Medeni Kanunu alınarak Türk Medeni Kanunu olarak kabule karar verilmiştir.

* İsviçre Medeni Kanunu'nun seçilme nedeni: demokratik, laik, anlaşılması kolay ve sosyal içerikli ve Avrupa'da en son düzenlenen medeni kanun olusudur.

- Kadınlar güvence altına alınmış
- Kadın-erkek eşitliği benimsenmiş
- Evlenme-başanma işleri düzenlenmiş
- Resmi nikah sistemi benimsenmiş, tek eşlilik koşulu getirilmiş
- Kadınlara istediği kişiyle evlenme-başanma hakkı sağlanmış
- Mirasta kadın-erkek eşitliği getirilmiş

* 1926 yılı Medeni Kanunu 22 Nisan 2001 TBMM'de kabul edilen Yeni Türk Kanunuyla 2012 yılı itibarıyla yürürlükten kalkmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun Kabulü: Tanzimat döneminde Fransa Ceza Kanunu uygulanmış ayrıca ser'i hukuk devam etmiştir. Cumhuriyet dönemi birtüm kanunları incelenip Türk koşullarına uygun düzenlemeler yapılmıştır. En uygun 1899 İtalyan Ceza Kanunu görülmüş, üzerinde değişiklikler yapılmıştır, 1 Mart 1926'da TBMM'de kabul edilmiştir. Kanunun amacı: kişi hak ve özgürlükleri, kamu düzen ve güvenliği, hukuk devletini, kamu sağlığını ve seureyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Bu kanun 2004'te kaldırılmıştır. Yenisi 26 Eylül 2004'te kabul edilmiştir.

Diğer Temel Kanunların Kabulü: Fransız Ticaret Kanunu Türkçeye çevrilmiş ve uygulanmıştır. Türk ticaret kanunu İtalyan, Alman, Fransız kanunlarıyla derleme yapılmıştır. TBMM'de 29 Mayıs 1926'da kabul edilen bu kanunlar 1956'ya kadar yürürlükte kalmıştır. 22 Nisan 1926'da İsviçre Borçlar Kanunu kabul edilmiştir. 1929'da İsviçre hukukuna dayalı İcra İflas Kanunu kabul edilmiş, 3 yıl kullanılmıştır.

⇒ Devamı
Sayfa (5-6)

3 Mart 1926'da Hâkimler Kanunu kabul edilmiş, hâkimlere görevlerini baskı altında kalmadan dürüce hakları verilmiştir. Çağdışı, lakin Türk hukuk sistemi kurulmuştur.

Kadın Hakları: Değişim Tanzimat döneminde başladı. Kızların eğitimi için okullar açıldı. Milli Mücadele → Nezihe Muhiddin Hanım (15 Haziran 1923) → Kadınlar

Halk Fırkası → siyasal hakları istenmiş. → Kuruluşu Dahiliye Vekaleti'ne izin vermiş.

7 Şubat 1924 → Türk Kadın Birliği kuruldu Tevhid-i Tedrisat Kanunu → Eğitimde eşitlik hakkı 1926 Medeni Kanun → eğitim, aile, miras, çalışma, eşit hakları

3 Nisan 1930 → Yeni Belediye Kanunu → Seçme seçilme hakkı → Türk kadını siyasi hayata girmiş oldu (Atatürk tarafından) 26 Ekim 1933 → Kadına muhtarlık hakkı

5 Aralık 1934 → Milletvekilliği hakkı (30 yaşını bitiren) 22 yaş → Seçme hakkı

5. Dönem TBMM'de 18 kadın milletvekili görev yapmıştır

Eğitim ve Kültür Alanında Yapılan İnkılaplar: 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat

Kanunu (öğretimin birleştirilmesi) çıkarıldı. Türkiye genelinde tüm eğitim kurumları Maarif

Vekaleti'ne (MEB) bağlanmıştır. Bu kurum din uzmânı yetiştirmek için Darülfünun'da

İlahiyat Fakültesi açmaya karar vermiştir. 11 Mart 1924'te Maarif vekili Cınar Bey'in

genelgesiyle medreseler kapandı. Eğitim tek bir elden yürütüldü. Dil Heyeti ve Talim Terbiye

Dairesi kuruldu. 1924 Anayasasıyla ilköğretim zorunlu ve parasız oldu, karmalı eğitime

geçildi. Çocuklara ulusal kimlik kazandırıldı. Ortaöğretim ve lise 3'er yıldan 6 yıl oldu.

Ortaöğretim 1926-27'de karma sisteme geçti. Arapça, Farsça dersler kaldırılıp tarih,

Türkçe, coğrafya, edebiyat gibi dersler getirildi. Lisede ilk kez Sosyoloji okutuldu.

Mesleki ve Teknik Eğitim Alanındaki Faaliyetler: Teknik eğitim alanında inceleme

yapmak için 1925'de Alman Sanayi ve Tic. Bakanı Alfred Kühne Türkiye'ye geldi.

Fransa ve diğerlerini rapor etti. (Çiraklık eğitimi, çocuk bakımı, biki-dikiş gibi) Belçika'

dan Omar Buyse geldi; o da 1927'de rapor sundu. (Sanayi dersleri verilmesini rapo-

runda sundu) Buyse'nin raporu doğrultusunda Ankara'da ilk mesleki eğitime yö-

nelik 1928'de İsmet Paşa Kız Enstitüsü açıldı.

Yüksek Öğretim Alanında Faaliyetler: İlk yüksek öğretim kurumu 1925'te Ankara'da Hukuk Mektebidir. 1932'de İsviçre Cenevre Üni. Prof. Albert Malche ülkemize davet edilmiş, okulları gezmiş ve rapor sunmuştur. Malche'nin raporu doğrultusunda 1933'de Danışkının kapatılarak 1 Ağustos 1933'de İstanbul Üniversitesi Tıp ile açılmıştır. Eski öğretim elemanları tasfiye edilmiş, 59 okuyucu öğrenciye başlanmıştır. (Avrupa'da öğrenim görenler ve Alman bilim adamları) Nazi Almanyasından kaçan ve buraya gelen öğretmenler çok olmuştur.

1925 → Hukuk Mektebi 1930 → Ankara Yüksek Ziraat Mektebi 1946 → Siyasal Bilgiler Fak.

1936 → Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi

Öğretmen Yetiştirme Alanındaki Faaliyetler: Erkek ve Kız ilk muallim Mektepleri

1923'de Maarif Vekaleti'ne bağlandı, 1926'da köy öğretmen okulu açıldı (Denizli ve Kayseri)

1932'de kapatıldı (verim alınmadığından) 1936'da Saffet Arıkan Eskişehir kırsalında eğitim kursu açtı, askerlik yapmış köylü gençler 6 ay eğitimle öğretmen ünvanı alıp ilköğretim 3'e kadar eğitim veriler. Uygulama başarılı olunca başka yerlerde kurslar artırıldı. Köy okulları daha sonra Köy Enstitüsü'ne çevrildi. Orta öğretim için 1926 Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü, 1933 İstanbul Yüksek Öğretmen okulu açıldı. (Öğretmen yetiştirmek için)

Azınlık ve Yabancı Okulları: Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile okulların denetimi devletin eğitim kurumuna geçti, dini propaganda yasaklandı, bazı derslerin Türkçe okutulması ve Türk öğretmenlerin eğitim vermesi başlandı, müdürleri MEB Bakanı atadı, Türk çocuğun milli değerlerden ödün vermeden yabancı okula gitmesi yasaklandı, sıkı denetim ve kontrole uymayan okullar kapatıldı. Milli ve laik eğitim anlayışı benimsendi.

Halk Eğitimi Alanında Faaliyetler: Atatürk 1927'de ilk defa halk eğitim programını başlattı, ilköğretim çağını geçmiş tüm çocuklara ders, konferanslar verildi. Başöğretmenliğini M.K. Atatürk'ün yaptığı Millet Mektepleri 10 Ocak 1929'da resmi törenle açıldı.

Halka Türk alfabesi öğretilirdi. Millet mektepleri; sabit, gezici, özel, köy yarıtlı dershaneleri, Halk okuma odaları olarak açıldı. 1927'de okuryazarlık oranı %10,5 iken 1935'de %20,4'e yükseldi. Millet mektepleri 1950'ye kadar faaliyetini sürdürdü.

Kültür Alanında Faaliyetler: Türkler tarihi boyunca Göktürk, Mani, Sığd, Uygur, Kiril ve Arap alfabesi kullanmışlar. İslamiyetin kabulüyle uzun yıllar Arap Alfabesi kullanılmış ancak 19. yy ortasından itibaren alfabede değişim gerektiği düşünülmüştür.

Yeni Türk Alfabesinin Kabulü: Bartı fikirli aydınlar Hâşeyin Cahit, Celal Nuri, Abdullah Cevdet ve Kılıçzade Hakkı; Arap alfabesinin Türklüğe ve Müslümanlığa ait bir yazı olmadığını ve Latin alfabesine geçilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Dr. Milaslı İsmail Hakkı Bey, Süleyman Nazif, Mahmut Ekrem gibi aydınlar da alfabede ıslahat fikrini savundular. 1. Dünya Savaşı zamanı yeni alfabeğe geçme önerileri sınırlı kalmıştır.

Atatürk 9-10 Ağustos 1928'de Gülhane Parkında yeni alfabeği kamuya tanıtmış, TBMM'de 1 Kasım 1928'de kabul edilmiştir.

Yeni alfabeği tanıtan broşürler yurdun her yanına dağıtılmıştır. Harfleri kolay öğrenmek için C. bakanlığı Senfoni Orkestrası Şefi Zeki Üngör harfler marşı bestelemiştir. Yeni alfabenin öğrenilmesi için 1 Ocak 1929'da Millet mektepleri açılmıştır.

Kısa sürede okuma-yazma oranı hızla yükselmiştir.

Türk Tarih İnkılabı: Atatürk, Türk Ocakları binyesinde 28 Nisan 1930'da

"Türk Tarih Tetkik Heyeti" kurmuştur. Burada "Türk Tarihinin Ana Hatları" kitabı yayınlanmıştır. Türk Ocaklarının kapatılmasıyla heyet tekrar kurulmuş ve adı "Türk Tarih Tetkik Cemiyeti" olmuştur. Liselere 4 ciltten Tarih kitapları bastırılmış.

1932'de 1. Türk Tarih Kongresi yapılmıştır. İsmi 1935'de Türk Tarih Kurumu olmuştur. Bu kurum bilimsel araştırmalar ve yayınlar yapar (Görünüşte de) Atatürk, İşbankası hisse gelirinin yarısını Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'na bağlamıştır. (Tarihe çok önem verirdi)

Türk Dil İnkılabı: 12 Temmuz 1932'de Atatürk'ün önerisiyle Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulmuştur. 2 yılda bir dil kurultayı düzenlenmiş, Cemiyet 1936'da Türk Dil Kurumu adını almıştır. 26 Eylül ülkede Dil Bayramı olarak kutlanır. Dilde sadeleşmeye gidilmiştir.

Güzel Sanatlar İnkılabı: Türk İnkılabı süresince güzel sanatlar alanında yenilikler yapılmış, sanatlar ve sanatçıya değeri verilmiştir. Halkınlarına güzel sanatlar kolu koymuştur. Sergi, sinema, konferans, tiyatro gibi etkinliklerle halkın sanatı sevdirmiştir.

Resim-Heykel → 1926 Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü resim bölümü açılmıştır.

İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebi → Güzel Sanatlar Akademisine dönüştürülmüştür.

1937 İstanbul Resim Heykel Müzesi Cumhuriyet Dönemi ilk heykeli Atatürk'ü sanatçı

Heinrich Krippel'in yaptığı 3 Ekim 1926'da Sarayburnu'na dikilen G.M. Kemal Paşa heykelidir.

Müzik → 1 Eylül 1924'te Ankara'da Musiki Muallim Mektebi açıldı. Müzik-ı Hümâyun

1924'te Ankara'da "Riyaset-i Cümhur Filarmonisi Orkestrası" olarak faaliyet gösterdi.

1958'de ismi Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olmuştur. 1926'da İstanbul Belediye Kon-

servatuarı açıldı. Eğitiminde çok sesli batı müziği öğretilirdi. Bandaların oluşturuldu, koro kurs-

ları açıldı, konserler verildi. 1934'te Türk müziği yayını yasaklandı, Eylül 1936'ya kadar

sadece batı müziği radyolarda yayınlandı. Ülkede ilk radyo yayını 6 Mayıs 1927'de

Esref Sefik Bey'in anonsuyla başlamıştır. 1935'de Milli Müzik ve Temsil Akademisi

kurulmuş, 1936'da bu okul Ankara Konservatuarına dönüştürülmüştür. Atatürk,

Ülkede opera kurmayı çok istemiş, Haziran 1934'de Özsoy Operası sergilenmiştir.

Tiyatro → II. Mesrutiyet dönemi 1914'te Darülbeydi (Güzellikler evi) adıyla tiyat-

ro kurulmuş, sahnesine çıkan ilk Türk kadını Afife Jale olmuştur. Yönetimine 1927'de

Muhsin Ertuğrul getirilmiştir. Adı 1934'te İstanbul Şehir Tiyatrosu olmuştur. Ankara'daki

Milli Müzik Akademisi 1936'da Ankara Konservatuarı adını aldı. 1949'da Devlet Tiyatro

Genel Müdürlüğü kuruldu.

Sinema → Cumhuriyet dönemi sinemasını şekillendiren Muhsin Ertuğrul'dur.

İKTİSADİ alanda, Osmanlı zamanı savaşlar, yenilgiler, toprak kaybı ekonomik

yapıyı çökertti. Tarım zayıflamış, sanayi durumuna geçilememiş, kapitülasyonlarla

yabancılar tarafından haklar artmıştır. Osmanlı dışı bağımlı, giderlerini karşılayamayan,

Kırım Savaşı yılları dış borçlanması olan bir devlet haline gelmiştir. Hatta dış borç-

ların faizini bile ödeyemez hale gelmiştir.

Son Dönem Osmanlı Ekonomisine Bakış : Bütçe gelirleri borçları ödeyemeyince 1875'de iflasını açıkladı. Alacaklı Avrupa devletleri 1881'de "Muharrem Kararnamesi" adlı sözleşme yaptılar. Alacakların bir kısmından vazgeçildi, ödeme planı yapıldı, kamu gelirlerine el koyuldu. *Düyun-u Umumiye* (Borçlar idaresi kuruldu) Osmanlı üzerinde mali denetim kuran ikinci büyük kurum Osmanlı Bankası'dır (1856 merkezi Londra olan İngiliz sermayeli banka)

1863'de Fransa da bankaya ortak oldu, paranda tek başına sbz sahibi bir bankaydı. Etkinliğine son vermek adına İtibar-ı Milli Bankası kuruldu ancak 1. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Bankası eski itibarına kavuştu fakat Merkez Bankası kurulana kadar.

* Osmanlı'nın iktisadi bağımlılığı olan diğer bir kurum 1894'de kurulan Tütün Rejisi'dir. Reji tütün ekim alanlarını kısıtlamıştır. Tüm tütün alım-satımını kendi tekeline almıştır. Cumhuriyet kurulduğunda devlet tekeline geçmiştir. 1. Dünya Savaşı Osmanlı'nın tamamen çökmesine yol açmıştır. Mondros Ateşkes antlaşmasıyla Osmanlı'da işgaller başlarken, Anadolu'da bağımsızlık mücadelesi başlamıştır.

Cumhuriyetin İktisadi Sistemini Kurma Çalışmaları : İktisadi politikayı belirlemek için 17 Şubat - 4 Mart 1923'de İzmir'de Türkiye İktisat Kongresi yapılmıştır. Amacı; iktisat politikasını belirlemek, ekonomiyi kalkındırmaktır. Toplantıya Mahmut Esat (Bozokurt) Bey öncülük yapmıştır. Başlıca sorunlar : kredimeselesi, üretim ve ticaretin düzenlenmesi, gümrük sorunu, vergi ve ulaştırma sistemi olduğu tespit edildi.

Sanayi ve Ticaret Alanında Yapılanlar :

* 26 Ağustos 1924, Ankara Atatürk'ün isteğiyle özel sermayeli Celal Bayar tarafından İş Bankası kurulmuştur. * Türkiye'de ilk şeker üretimi Kasım 1926'da Alpullu Şeker fab. (Kırklareli) yapıldı, aynı yıl Uşak Şeker fab. üretime başladı. * 19 Nisan 1925'de Sanayi ve Maden Bankası kuruldu. (Sanayi gelişimi için) 1929 Dünya Ekonomik Krizinden olumsuz etkilenmiş 1932'de işleri Devlet Sanayi Ofisine devretmiştir. Maden Bankası T. Sanayi ve Kredi Bankası adı almış ve en sonunda 1933'de Sümerbank adı altında birleşmiştir. * 28 Mayıs 1927'de Tesvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı. (Özel sanayi ve maden işletmelerine imtiyaz için)

* Türkiye, Osmanlı g lm k tarifelerinden 1929'da kurtulabilmistir; d sett den arınm s, G lm k Tarife Kanunu ile yeni politika izlemiştir. İhracat desteklenerek, ithalatları ka-
gınlıdır. * İzmir İktisat Kongresi'nde kabotaj hakkının T rk gemilere tanınması ve
deniz taşımacılığının devlet tarafından teşvik edilmesi kararı alınmıştır. Lozan Antlaş-
ması sonucu T rk sahillerinde deniz taşımacılığı hakkı sadece T rk bayrağı taşıyan gemilere
tanınmıştır (1 Temmuz 1926) ve Kabotaj Bayramı kutlanmaya başlanmıştır.

Bayındırlık Faaliyetleri : Cumhuriyetin ilk yıllarında demiryolu, karayolu, deniz yolu
taşımacılığına  nem verilmiş; yeni hatlar, limanlar inşa edilmiş; posta hizmeti  rttiril-
miş, b rt kl kler k r t lm s; baraj ve  me suyu tesisleri yapılmıştır. Ekili alanlar tarı-
ma kazandırılmış, harabe şehirlerin imarına başlanmıştır. Milli sermayeye dayalı ilk
demiryolu hattı 1149 km olan Ankara-Kayseri-Sivas-Erzurum istikametinde yapıldı.
Yabancı şirketlerin elindeki demiryolu hatları satın alınmış (İlk Anadolu-B p dat demir-
yolları imtiyazlarına son vermek i in alınmış) Karayolu  alışması i in verandab stan yol
vergisi alınmıştır (5 ve  zeri g c r  alanlar hari ) Demokrat Parti kuruldu unda, 1952'de
yol vergisini kaldırdı ancak g nl m zde halen devam etmektedir.

Maliye Politikaları : Cumhuriyet  b neminin ilk b t esi 1924 mali yılı b t esi olup ilk
b t eler açık vermiştir. Par n nedeni : devlet kurarken  ıkan giderler, n fus m ba-
delesindeki harcamalar, bayındırlık harcamaları, savunmaya y nelik giderlerdir.

1925 ve 1931 yılı hari . S hiz b t e fazla lık vermiştir. Osmanlı bor ları 1954 yılında ta-
mamen tasfiye edilmmiştir. Vergi alanında ilk b y k de isiklik 17 Subat 1925'de A sar
Vergisi'nin kaldırılması olmuştur. (  n zerinden alınan vergi) Tarımı desteklemek
i in  ift inin bu iste i ger ekle tirilmiştir. A sar yerine kazanc vergisi, muamele
vergisi, veraset ve intikali vergisi gibi vergiler gelmiş, devlete gelir kaynağı
yaratılmıştır. Aynı vergiler yerine nakdi vergiler uygulanmıştır. Nedeni, b t e
a ık larından ka ınılm s, g     bir devlet h zinesi kurulması amacıdır.

Türk Parasının Değerini Koruma Kanunu: 1929'a kadar süren dış ticaret dalgı, Türk parasını dış değerde yığbanyla yavaşça düşürmüştür. İthalatta büyük artış yaşanırken 1929 Dünya Ekonomik Krizi nedeniyle Türk parası düşüşü daha da hızlandı. Lazın Antlaşması kısıtlayıcı hükümleriyle paramızı korumaya yönelik tedbirler alınabili. Türk parası değerini korumak için 1929'da "Menkul Kıymetler ve Borsalar Kanunu" çıkarıldı, ilk kambiyo denetimi başladı. Bu durum yeterli olmayınca 25 Şubat 1930'da Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanunu çıkarıldı (TBMM'de)

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Kurulması: Nüfus, eğitim, sağlık, tarım vb. konularda bilimsel istatistiklere ihtiyaç vardı. 1926'da İstatistik Umum Müdürlüğü kuruldu. Başına Belçikalı bilim adamı Camille Jaquart getirildi. Ülkenin ihtiyaç duyduğu tüm sayısal bilgiler bu merkezde hazırlandı. İlk nüfus sayımı 28 Ekim 1929'de bu kurum tarafından yapıldı. İkinci nüfus sayımı 1935'de yapıldı. Sonrası her 5 yılda bir oldu.

Devletçi Yaklaşımlar, Uygulamalar ve Devletçilik İlkesinin Kabulü:

Ekonomik kalkınmanın süratle sağlanması, halkın refaha ermesi için devlet bazı tedbirler alarak birtakım kurumlar oluşturdu. Kriz nedeniyle ithalat kısılıp yerli üretim ve tüketim özendirildi, tasarruf yapıp yerli ürün kullanılarak, Türk parasının değer kaybetmesinin önüne geçilmeye çalışıldı. 14 Aralık 1929'da TBMM Başkanı Kazım Özalp başkanlığında "Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti" kuruldu. Her yılın 12-19 Aralık tarihleri Yerli Mali Haftası düzenlendi. Türk lirasının değerini korumak ve diğer bankalara destek için 11 Haziran 1930'da T.C. Merkez Bankası kuruldu. Devletçilik, ülke kalkınması için öne çıkarılmış, 17 Mayıs 1931'de CHP III. Kurultay'ında bir parti politikası olarak benimsenmiş, programa alınmıştır. Sanayiye Kalkındırmak için 1932'de Devlet Sanayi Ofisi kurulmuştur. Sanayi ve Maden Bankası'na bağlı fabrikalar DSO'ya devredildi. Sümerbank: fabrika işletmek, teknik personel yetiştirmek, yeni kuruluşların etüt-projesini hazırlayıp idaresini sağlamak görevidir. Devletçilik Türkiye'ye özgü bir sistemdir, ne kapitalizmi ne de sosyalizmi ifade eder.

Bes Yıllık Sanayi Planı: Rusya'da Bolşevik İhtilali sonrası hızlı sanayileşme hareketi dikkat çeken bir orsamaya ulaştığında, Türkiye'de Sovyet sanayi planını örnek aldığı. Planlı kalkınma amacıyla Sovyetlerden Prof. Dr. Orlof heyetiyle Türkiye'ye gönderildi. 1932'de Sovyet uzman rapor hazırlandı, 17 Nisan 1934'te Birinci Bes Yıllık Sanayi Planı uygulamaya koyuldu. Uygulama görevi Sümerbank'a verildi. 1935'de maden ve enerji kaynakları bulabilmek için Eti bankası kuruldu. Aynı yıl yeraltı zenginliği araştırılmasına Maden Tetkik Proama Enstitüsü kuruldu. İlk 5 yıllık planda: Ziraat üretimi dışındaki hammaddesi ülkede üretilen sanayi işi kurmak, sermaye ve teknoloji gerektiren projeler gerçekleştirmek, ithalatı yapılan temel tüketim mallarının üretimine öncelik vermektir. Yatırımın %5'i İşbank, kalanı Sümerbank tarafından yapılması planlandı. 1934-1938 ilk beş yıllık plan başarı getirdi. Kurulan bazı fabrikalar: Baskırköy Bez Fab., Isparta Gülyapı Fab., Kayseri Dokuma Fab., Pasabahçe Sise Cam Fab., İsmet Kapı Fab., Nazilli Basma Fabrikası dır.

Yabancılar Ait İktisadi Kuruluşların Millileştirilmesi: İlk millileştirilme 1924 kanunıyla Haydarpaşa-Ankara, Eskişehir-Konya, Afriye-Adapazarı demiryolları ile Haydarpaşa Liman ve rıhtımının satın alınmasıdır. * 1928 Mersin-Tarsus-Adana demiryolu alındı. * 1925 Reji Tütün Tekeli yabancılardan alındı. * 1933 Adana-Fevzipaşa hattı alındı. * 1937 Trakya Sark demiryolu alındı. * Ergani Bakır işletmesindeki Alman imtiyazına 1936'da son verildi. * Ereğli Limanı, Zonguldak-Carabük Demiryolu ve kömür madeni işletmeleri 3,5 milyon lira karşılığında Fransızlardan alındı. * Millileşmedeki amaç yabancı sermayenin varlığına son vermektir.

SOSYAL, SAĞLIK, GÜNDELİK HAYAT ALANINDAKİ İNKILAPLAR :

* Atatürk fes yerine sapkayı uygun görmüş, halkın sapkaya ilgi göstermesi üzerine 2 Eylül 1925'de devlet memuruna sapka takma zorunluluğu getirilmiş, halk serbest bırakılmış. Komuğu da sapkaya ilgi gösterince 25 Kasım 1925'de Sapka Kanunu çıkarılmış ve halka da sapka giyme zorunluluğu getirilmiş.

* 3 Aralık 1934'de din adamlarının dini ibadetlerde kıyafetlerini giymesine izin verilmiş (özel kıyafetlerinin) * Aslında tekke ve zaviyeler iyi eğitim veren kurumlardı ancak dini istismar ederek toplumu zihnen sömürmeye başladılar, devlet ve siyaset işlerine karıştılar, tarikatlar hilafet yanlısı tutum izlediler. Bu nedenle 3 Mart 1924'te Şer'iye ve Eşkaf Vekaleti kapatılıp yerine Diyanet İşleri Başkanlığı açıldı, ardından TBMM'de 30 Kasım 1925'de tekke ve zaviyelerin kapatılmasına karar verildi. * 26 Aralık 1925'de rumi ve hicri takvim kaldırılarak miladi takvim kullanılmaya başlandı. * 26 Aralık 1925'de alafıranca saat sistemine geçildi (24 saat dilimi) * Avrupa Beynelminel Ölçü Konferansındaki ölçüleri benimseyerek 1933'de Otka yerine kilogram, dirhem yerine gram, arşın yerine metre, ölçek yerine litre kullanılmaya başlandı. * 1929'da u.arası rakamlar kullanılmaya başlandı. * 1935'de milli bayramlar ve genel tatiller hakkında kanun çıkarıldı. 29 Ekim, 30 Ağustos, 23 Nisan ulusal bayram kutlanacak, dini bayramlar yanında 1 Mayıs ve 1 Ocak tatil kabul edilecek, cuma-pazar tatili olacak.

* Kimlik tespitindeki karışıklığı son vermek için 21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu kabul edildi. Her Türk vatandaşının isminin yanına soyadı alma zorunluluğu geldi. TBMM'de sunulan teklif üzerine 24 Kasım 1934'te M. Kemal Paşa "ATATÜRK" ♥ soyadını almıştır. Bu soyisim başka kimseye verilemez kanunu çıkarılmıştır.

* Sağlık hizmetleri için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı kurulmuş vekaleten başına Dr. Adnan Adıvar getirilmiş. Sağlık örgütüne en büyük katkıyı sağlayan ilk bakan Dr. Refik Saydam olmuştur. Saydam bir rapor hazırlayıp milletin sağlığını koruyacak Hıfzısıhha Müessesesini açmak için program yapmıştır. Büyük illerde doğrudan vekaletle numune hastaneleri açmıştır. Sağlık personeli yetistirmek üzere sağlık meslek yüksek okulları açılmıştır. 1931'de Ankara'da açılan Merkez Hıfzısıhha Müessesesi ülkedeki yaygın, salgın hastalık sebeplerini araştırmış, aşılar ve serumlar hazırlamak için yüksek bilim kurumuyla çalışma yapmıştır.

BİTTİ

BİR DEVLET KURUCUSU OLARAK MUSTAFA KEMAL

2.ÜNİTE

ATATÜRK'İN HAYATI ve İLKELERİ

T.C.'nin kurucusu ATATÜRK, dünyada 20.y.y.'a damgasını vuran birkaç liderden biri, Türk tarihinde eşsiz bir şahsiyettir. Yıkılan Osmanlı'nın durumunu iyi tahlil eden Atatürk, tek çarenin Türkiye Devleti'ni kurmak olduğunu tespit etmiştir. M.Kemal Atatürk, Anafartalar kahramanı, Türk İstiklal Savaşı'nın önderi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, Türk çağdaşlaşma hareketinin lideridir. Cumhuriyetin ilanıyla Cumhurbaşkanlığı makamına getirilmiş, vefatına kadar her 4 yılda bir TBMM tarafından seçilerek görevine devam etmiştir. O'nun en büyük eseri Türkiye Cumhuriyeti ve Türk İnkılabıdır.

Atatürk'ün Ailesi, Öğrenimi, Askeri ve Siyasi Yaşamı: Devlet ve düşünce adamı olan Atatürk'ün kişiliği ve fikirlerinin oluşmasında yetiştiği ortam ve aldığı eğitimin etkisi büyüktür. Balkanlarda doğmuş, imparatorluğun her köşesinde görev yapmış, büyük sorumluluklar almıştır. İmparatorluğun sarsıldığı dönemde Atatürk, İslam dinine, devletine, örf ve adetine bağlı bir ailede yetişti. 1881 Selanik'te doğdu. Babası Ali Rıza Efendi, annesi Zübeyde Hanım'dır. Babası uzun süre gümüşük memurluğu ardından kereste tüccarlığı yaptı. Annesi zeki, sağduyulu, muhafazakar, geleneklere bağlıydı. Anne ve babanın evliliklerinden Fatma İsmet, Ahmet, Ömer, Mustafa (Kemal), Makbule ve Naciye olmak üzere 6 çocukları vardı. Fatma, Ömer, Ahmet, Naciye çocuk yaşta vefat ettiler. Makbule en uzun süre birlikte olduğu kardeşiydi. (1956 vefat yılı) 1923'de vefat eden Zübeyde Hanım'ın mezarı İzmir/Karşıyaka Ferik Osman Paşa Camii avlusu içindedir. Öğrenim → Anne ve baba ihtilafa düştü, anne dini eğitimi savunurken, baba normal ilkokulda eğitim almasını istemiş, kısa bir süre mahalle mektebine gittikten sonra, Semsi Efendi ilkokuluna devam etmiştir. Atatürk, okul seçimi konusunda hayatı boyunca babasına minnettar kalmıştır. Babası bağirsaak hastalığından vefat edince dayısı Hüseyin Ağa'nın yanına taşındı. Öğrenim hayatı düzensizleşince, annesi Selanik'e halasının yanına tahsili için gönderdi.

Selânik'e gelen Mustafa, 1894'te Mülkiye Rüştiyesi'ne (Ortaokul) başladı. Burada haksizliğe uğrayan Atatürk okuldan ayrılmış, annesinin karşı çıkmasına rağmen Askeri Rüştiye sınavına girip kazanmış ve askerliğe ilk adımı atmıştır. Matematik öğretmeni Yüzbaşı Uşaklı Mustafa Sabri Bey, Atatürk'e o zamanlar "Kemal" ismini veren öğretmenidir. O günden sonra Mustafa Kemal olarak anıldı. Ortaokul bitince öğrenime İstanbul Kuleli Askeri Lisesi'ne geçecekti. Ancak Yüzbaşı Hasan Bey'in tavsiyesiyle Manastır'daki askeri idariye yazıldı. Manastır şehri, Mustafa Kemal'in fikirlerinin oluşmasındaki en önemli yerdir. Lise öğrenciliğinde ilgi alanları matematik, yabancı dil, hitabet, tarih (özellikle Türk tarihi). Manastır Lisesini 1899'da 2. sınıfta bitirip, İstanbul Kara Harp Okulu'na gitti (Mekteb-i Harbiye). Son derece başarılı bir öğrenciydi. Fahrettin Altay, Cafer Tayyar Eğilmez, Ali Fuat Cebesoy, Enver Paşa, Halit Kut ile aynı okulda okudular. Fransızca'ya önem verdi, St. Joseph Fransız Lisesi mezunu Ali Fuat Cebesoy'la iltisame kayıdı. Harp Okulundayken el basması bir dergi çıkararak hüsnüyet fikrini yaymaya çalıştı. ⁽¹⁹⁰²⁾ Tegmen rütbesiyle mezun oldu, okuluna devam edip 1 yıl sonra ⁽¹⁹⁰³⁾ üst tegmen oldu. 1905'te kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun oldu.

Askerlik (1911'de kadar) → İlk görevi Sam'da 5. Ordudur. Sam'da iken 1907'de Kıdemli yüzbaşı olmuştur. Sam'da üstün başarısından dolayı 1906'da 5. Rütbeden Mecidi nisani verilmıştır. 1905-1907 arası "Nıtan ve Hüsnüyet" adında gizli bir cemiyet kurmuştur. Sonrasında Selânik'te İttihat ve Terakki cemiyetine katılmıştır. Cemiyetin 2. Kongresine M. Kemal, Ali Fuat Cebesoy, Fethi Okyar, Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Tevfik Rüşü Aras ve İsmet İnönü katılmıştır. M. Kemal Ordunun politikaya dışında kalmasını savunmuş, silah arkadaşlarının askerliği tercih etmesini sağlamıştır. 1907 Selânik 3. Ordu Kurumuna atanmış, 2. Mesrutiyet ilanıyla 1909'da Selânik Tümeni Kurmay başkanlığına atanmış. 1909 ayaklanmasını bastırmak için Selânik Hareket Ordusunun Kurmay başkanlığına atanmış. Mahmut Şekret Paşa ile 1910'da Arnavutluk isyanını bastırmıştır. 1910 Fransa'da düzenlenen Picardie Manevralarını izlemek üzere subay heyetine seçilmiştir. Burada Fransız ordusunu yakından tanıma fırsatı elde etmiştir. Turda dönüşte yine Selânik'te 38. Piyade Alayının komutan vekili oldu.

* Kuleli Askeri Lisesi'nde okumadı, Manastır Askeri Lisesine geçti.

Eylül 1911'de İtalyanlar Osmanlı'nın K. Afrika'daki son toprağı Trablusgarp'a, yâni önce Osmanlı-İtalyan Savaşı başladı. M. Kemal gizli yollarla önce İngiliz işgalî Mısır'a ardından Trablusgarp'a gitti. Gittikten 1 ay sonra binbaşî rütbesine yükseldi. Trablusgarp Savaşı'nda önemli rol üstlenmiştir. 1912 Tobruk Muharebesi, o bölgede kazanılan ilk başarıydı. Bu savaş ardından Derne'ye giden M. Kemal 1912'de Derne Komutanlığına atanıp kuvvetler birliği başına geçti. Trablusgarp'tayken Balkan Savaşı'nın başladığını duyunca İstanbul'a döndü. 25 Kasım 1912'de Gelibolu Bolayır'da Akkale Bâğazı Mürettep K. Komutanlığı, Harekat, Sube Mbl'ne atandı. Bolayır Kolordusunun Kurmay Başkanlığını yaptı. 1913 Edirne Bulgarlara geçti işgalde, Osmanlı Balkan ilhaklarıyla Londra Ant. imzalandı. Bolayır'da Fahri Pasa rızasıyla M. Kemal'e devretti, Bolayır tugayı ve Gelibolu Kolordusuyla 22 Temmuz 1913'de M. Kemal Komutanlığıyla Edirne geri alındı. 1913'de Bulgaristan'la barış ant. imzalandı, M. Kemal Sofya'ya askeri atase olarak atandı. (4. Rütbeden Osmanlı nişanı almıştır) Sırayla Bükres, Belgrad ve Çetine ataseselikleri yaptı. 1914'te Sofya'da yarbaylığa yükseldi, ardından Fransız Hükümeti M. Kemal'e Süvalye rütbesinin Legion d'Honneur nişanı vermiştir.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA MUSTAFA KEMAL :

28 Temmuz 1914'te 1. Dünya Savaşı başladı. Osmanlı, Almanya'nın yanında savaşa girdi. Pasif kalmak istemeyen M. Kemal özel izinle uygun göreve atanma talebinde bulundu. Kabul gören taleple Tekirdağ'daki 19. Tümen Komutanlığı'na atandı. 3. rütbeden Osmanlı nişanı verilen M. Kemal derhal İstanbul'a gelerek 19. Tümen Komutanlığında göreve başladı. İtilaf devletlerinin Çanakkale Bâğazı'nı tehdide başlamasıyla, 1915'de Eceabat'a hareket etmesi istendi. Çanakkale Bâğazı'nı geçmeyi başaran İtilaf Kuvvetleri, Gelibolu Yarımadası'na asker çıkarma hazırlığında idi. İtilaf devletlerinin karaya asker çıkardığı ilk gün (25 Nisan 1915) İngiliz-Fransız filosu, Avustralya, Yeni Zelanda (Anzak) Kolordusu destegiyle; Priburnu, Seddülbahir, Kumkale'den toaruz hazırlanırken haberi alan M. Kemal, hayati kararlar alarak, emrindeki tümeni Çanakkale'ye sevketti. İtilaf kuvvetlerinin Priburnu'ndan Çanakkale'ye ilerlemesini durdurdu.

Ariburnu'daki d'stin başarısından dolayı albaylığa terfi etti. Bizans ates hattında bulunup İngilizleri gözetlemi bırakmadı. İngilizler p'stürülmüş, bu zaferi 17 Ağustos 1915 Kireçtepe ve 21 Ağustos 1915 İkinci Anafartalar zaferi takip etmiştir. M. Kemal Anafartalar Kahramanı olarak tanınır. Çanakkale Zaferi'nden dolayı Muharebe Şimşek Madalyası verilmiştir. M. Kemal, Çanakkale başarısından dolayı İngiliz harp tarihi kitaplarında "deha sahibi, kâderin ve mu-kadderatin ordusu" olarak geçer. Çanakkale Bepazı'nı geçemeyen İngilizler, Fransızlarla beraber çekilmeye başladılar 9 Ocak 1916'da Gelibolu yarımadası tamamen boşaltıldı. Çanakkale'den İstanbul'a dönmüş, oradan da Edirne 16. Kolordu Komutanlığı'na atanmış. Kısa süre sonra doğu (Kafkas) cephesine gitme emri almıştır. Diyarbakır/Silvan'da Tüm-generalik terfisi aldı (1 Nisan 1916) 7. Ağustos 1916'da Mus'u, 8 Ağustos 1916'da Bitlis'i Rus işgalinden kurtarmıştır. 1918 baharında b'drek rahatsızlığından Viyana'ya te-davi olmaya gitti, ardından Karlsbad'a. Bu süreçte Almanca'sını ilerletti. Karlsbad'da iken Sultan V. Mehmet Paşa'nın vefatını yerine Sultan VI. Mehmet Vahdettin'in getiril-diğini öğrendi. Temmuz 1918'de Karlsbad'dan ayrılırken İspanyol gripine yakalanmış. Mecburi istirahatten sonra İstanbul'a döndü. Vahdettin tarafından Filistin'e Yıldırım Ordular Grubuna bağlı 7. Ordu Kom. atandı. Marblus'da İngiliz ordusu çoktan k'satma yaptıklarından orduyu en az kayıplar geri çekmiştir. Halep'in üzerindeki Katma Mevkii'nde Katma Muharebesi yapılmış ve Osmanlı Ordusunun son muharebesi ve zaferi olarak tarihe geçmiştir. İtilaf devletleri donanmalarının İstanbul'a girdiklerini 13 Kasım 1918'de trenle Adana'dan İstanbul'a gelmiştir. Mayıs 1919'da Sisi'deki evinde silah arkadaşlarıyla biraraya gelip toplantılar yaptılar. İngilizlerin isteğiyle M. Kemal'e halkı yatıştırma, silahsızlandırma görevi verilmiş. Bu fırsatı bekleyen M. Kemal Paşa, derhal Anadolu'ya geçerek, dağınık direnişi birleştirip, ulusal örgüt-lenmenin yolunu açarak, egemenliğe dayanan tam bağımsız devlet kurmak için amacına yönelmiştir. **NOT:** 1917'de 4. Ordu Komutanlığı emriyle Hicaz Seferi Kuvvetler Komutanlığına da atandı.

* Ali Fethi Okyar'la İstanbul'da **Minber** gazetesini çıkardı, basın yoluyla bir takım kurtuluş faaliyetlerinde bulunmak için.

Türk İstiklâl Harbinde Mustafa Kemal Paşa:

9. Ordu Kıtaları Müfettişliği görevine atanan Mustafa Kemal, İsmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgalinden 1 gün sonra 16 Mayıs 1919'da Bandırma Vapuru ile Samsun'a hareket etti. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı. Burada yurtdışı durumu ile ilgili görüşmeler yaptı. (Havza) Türk halkına ilk sesleniş 28 Mayıs 1919'da Havza Genelgesi ile gerçekleştirildi. Vatandaşları miting ve protesto yapmalarını isterken, komutanlara da ordularını dağıtmamalarını talep etti. Osmanlı İstanbul'a geri döndü ancak bu emre uymadı, Amasya'ya geçti. 22 Haziran 1919'da Amasya Genelgesini yayınladı. Bu genelgede; "Milletin istikbalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." ifadesine yer verildi. Tekrar İstanbul'a döndü ve yine geri dönmeyi. 7/8 Temmuz 1919'da padişaha çektiği telgrafla, çok sevdiği askerlik mesleğinden istifa ettiğini açıkladı. 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir'in çok desteği oldu. Ardından Ali Fuat Paşa, Cafer Tayyar Paşa ve birçok komutan bağlılıklarını bildirdiler. Ferdi sıfatla 23 Temmuz 1919 Erzurum Kongresi, 4 Eylül 1919 Sivas Kongresi'ni topladı. Erzurum'daki Sivil Önderliği, Daha Anadolu'daki örgütlenmenin dönüm noktası oldu. Erzurum'dan ayrılıp Sivas'a Sivas Kongresi için geldi. Ülkenin parçalanmaması bütünlüğü konuşuldu. Başkanlığındaki Heyet-i Temsiliye Damat Ferit Paşa'nın istifasını istedi, İstanbul'a Meclis-i Mebusan'ın toplanması için hareket edildi. Heyet-i Temsiliye'nin başkanı Damat Ferit Paşa Hükümetini düşürdü, yerine Ali Rıza Paşa Hükümeti kuruldu. İstanbul Hükümeti M. Kemal'in mücadelesini yasadışı görmeyip, meşru hareket olarak tanıdığıdır. Güvenlik açısından Heyet-i Temsiliye görevini Ankara'da sürdürdü. (27 Aralık 1919) Ankara, milli mücadelenin merkezi olmuştur. Son Osmanlı Mebuslar Meclisi 28 Ocak 1920'de Misak-ı Milli'yi ilan etmiş, 17 Şubat'ta dünyaya duyurmuş, 16 Mart'ta İstanbul resmen işgal edilip, Mebuslar Meclisi dağılmıştır.

İstanbul işgali üzerine, M. Kemal Ankara'da meclisi toplamış, İstanbul'dan gelebilen mebusların katılımıyla 23 Nisan 1920'de en yaşlı üye Sincanlı Serif Bey'in konuşmasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır. 24 Nisan'da M. Kemal meclis başkanlığına seçilmiştir. * Batı cephesinde 1921'de Birinci ve İkinci İnönü Savaşlarında Yunanlıları yendiler. 10 Temmuz 1921'de Yunanlılar Kütahya-Eskişehir Savaşı'nda Türk ordusunu yenilgiye uğrattı. 25 Temmuz'da Sakarya nehrinin doğusuna çekilmek zorunda kaldılar. TBMM 3 ay süreyle Başkomutanlığı M. Kemal Paşa'ya verdi. 22 gün süren Sakarya Savaşı'nda Yunanlıları yendik. Bu savaş sonrası Maresal ve Gazilik ünvanı almıştır. (19 Eylül 1921-TBMM tarafından verildi) * 26 Ağustos 1922 - Büyük Taarruz Türk topçuları Yunan mevzilerini vurmaya başladı, 30 Ağustos'ta Yunan Ordusunun neredeyse tamamı imha edildi ve zafer kazanıldı. (Başkomutan Meydan Muharebesi) (Kütahya-Dumlupınar) * 30 Ağustos 1922 → Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!! emriyle İzmir'e kaçan Yunanlıların takibi başladı. Takip hareketi sonrası 9 Eylül 1922'de İzmir, 11 Eylül 1922 Bursa Yunan işgalinden kurtulmuştur. Yunan ordusu, 1. ve 2. İnönü Savaşları, Sakarya Meydan Muharebesi, Başkomutan Meydan Muharebesiyle Anadolu'dan tamamen temizlendi. Doğu Trakya savaşılardan kurtarıldı. * Hilaf devletleriyle (İngiltere, Fransa, İtalya) Mudanya Ateskes Antlaşması imzalandı. (11 Ekim 1922) * 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması imzalandı. (İngiltere, İtalya, Fransa, Japonya, Yunanistan, Romanya, Sırp, Hırvat-Sloven Krallığı) * NOT: Antlaşmaların kimlerle imzalandığı kitapta yazmıyor ancak ben kendi bilgim ve araştırmamla özetime ekledim!!!) Lozan'ın imzalanmasıyla yeni Türkiye Devleti'nin bağımsızlığı tüm dünya tarafından tasdik edildi. Fazi M. Kemal Paşa'nın askerlik hayatı da tamamlanmış oldu.

SİYASİ HAYATI: * Heyet-i Temsiye başkanlığına getirildi. * 24 Nisan 1920'de

TBMM oylarıyla Meclis başkanı seçilmiştir, Celaleddin Arif Bey ikinci başkan seçilmiştir. * Meclis Hükümeti sistemi benimsendiğinden, 25 Nisan 1920'de 6 kişilik Geçici İcra Heyeti, 3 Mayıs 1920'de 11 kişilik TBMM hükümeti kuruldu. Meclis hükümeti sisteminde Devlet Başkanı - Başbakan bulunmadığından bu görevi fiilen M. Kemal Paşa üstlendi. 2. TBMM hükümeti kurulana kadar görevine devam etti.

* 13 Ağustos 1923'de 278 üyeyle gerçekleştirilen TBMM başkanlığı seçiminde tekrar TBMM başkanlığına seçildi (197 vekil oy kullandı, 196'sı M. Kemal'i seçti)

* 9 Eylül 1923'de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti "Halk Fırkası" adıyla siyasi bir parti kuruldu. * 1927'de kabul edilen Cumhuriyet Halk Fırkası Tezisi ile

M. Kemal Paşa partinin değişmez genel başkanı ilan edildi, milletvekili seçme yetkisi hayatı boyunca kendisine verildi. Cumhurbaşkanlığı → 29 Ekim 1923 günü

Halk Partisi Meclis Grubu ve TBMM'de kabul edilen kanun tasarılarına göre anayasanın birinci maddesi sonunda "Türkiye Devleti hükümet şekli Cumhuriyet'tir" ilave edilmiştir. Aynı gün

akşam 20:30'da Cumhurbaşkanlığı seçiminde 158 vekilin tamamının oyuyla Türkiye Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Başbakanlığa İsmet İnönü, meclis başkanlığına Fethi Okyar seçilmiştir. Seçimin ardından 3 defa tekrar Cumhurbaşkanlığına seçilmiştir.

Seçimin ardından çığdaş bir Türkiye için inkılaplarına hızla başlamıştır. 30 Haziran 1927'de M. Kemal Paşa Mareşal rütbesiyle emekli olmuştur. Aynı yıl bağımsızlık mü-

cadelesi ve kurtuluşu konu alan Nutuk kitabını yazmıştır. 1930'larda ekonomi, sosyal, kültürel konularda ilgilenmiş bu bağlamda Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu'nu açmıştır. 1923-1938 arası Atatürk'ün dış politikada aktif olarak izlediği

ilkeler: Tam bağımsızlık, gerçekçilik, barışçılık, hukuka bağlılık, güvenilirlik, akılcılık, ileri görüşlülük esasına dayanır. Öncelikli ulusal çıkarlara dayalı sorunlar: İngiltere ve

Musul sorunu, Fransa ile borçlar ve yabancı okullar sorunu, Yunanistan ile Ahali-

Mübadelesi 'dir. 1923-30 arası bu sorunlar barışçıl şekilde çözümlenmiştir, sonrası

Atatürk batılı ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Atatürk'ün gayretiyle

Türkiye 1932'de Milletler Cemiyeti 'ne üye olmuştur.

* Atatürk "Yurtta Barış, Cihanda Barış" esasıyla Türkiye'nin barışı ve doğusunda yer alan sınır komşularıyla 1934'te Balkan Paktı, 1937'de Sadakart Paktı'nı gerçekleştirerek olası bir savaş ülkenin sınırından uzak tutmaya çalışmıştır.

Atatürk'ü 7 Ekim 1922 Bursa ile başlayan yurt gezisi vefatına kadar sürmüştür. (52 il gezmiştir) Özel yaşamı sadelik içinde geçmiştir. Latife Hanım ile evlenmiş; kendini memleket meselelerine verdiğinden evlilik kısa sürmüştür. Çocukları olmamış ama çokça manevi evlat edinmiştir. Aralarından Afetinan'ı bilimsel araştırmalara yönlendirmiş (bilim kadını olsun diye), Sabiha'yı ilk Türk kadın savaş pilotu olarak yetistirmiştir.

ESERLERİ : * Askerlik mesleği ve sosyal alanda çevirdiği kitapları ve kendi yaz-

dığı kitaplar:

- Türkînin Muharebe Talimi
- Tâbiye Meselesinin Halli ve Emirlerin Sureti Tahriine
- Cümali Ordugâhı - Süvari
- Dair Nesaiyih
- Tâbiye Tatbihat Seyahati
- Zabıt ve Kumandan ile Harbiñhal
- Bölüğün Muharebe Talimi
- Nutuk
- Geometri (isimsiz yayımlandı)
- Vortondays İçin Medeni Bilgiler
- Atatürk'ün Hatıra Defteri
- Atatürk'ün Not Defterleri
- M. Kemal Atatürk'ün Karlsbad

Hatıraları

ATATÜRK'ÜN DÜŞÜNCE YAPISINI ŞEKİLLENDİREN OLAYLAR, KİŞİLER, ESERLER

- * Okuduğu Kitaplar: Balzac'ın *Le Peau Chagrin*, Andre Baumier'in *Ayaklanma*, Marcel Proust'un aşk ve evlilik eseri, Sosyalizm ve Karl Marx'tan söz eden kitapları, Baron Batz'ın *Vers l'echafaud*, François Roux'un *Mısır Seferinin Başlangıcı*, Büyük Taarruz öncesi *Resort Nuri'nin Galikusu*, Cumhuriyet sonrası J.J. Rousseau eserleri, Diyarbakır'da görev yaparken Alphonse Daudet'in *Sorpha*, Namık Kemal'in Tarih-i Osmani, Mehmet Emin Yurdakul'un *Türkçe Şiirler*, Tevfik Fikret'in Şübab-ı Sikeste, Namık Kemal'in *Makalat-ı Siyasiye ve Edebiye*, Ahmet Hilmi'nin *Allah'ı inkar mümkün müdür?*, Georges Forsengrue'nin *Mebed-i Felsefeden Birinci Kitap*
- * Atatürk çok zengin bir kütüphaneye sahipti. Çankaya Köşkü'ne sadece iki şey istemiştir: Büyük ve ferah bir yemek odası ve kütüphanedir. Kütüphanesinde kitap sayısı 4289, biyografik kütüye 10.000'i bulmuştur. Dolmabahçe, Florya ve Yalova köşklerinde de kütüphaneleri vardı. En çok tarih hatta Türk Tarih kitapları vardı.
- * Faruk Nafiz Çamlıbel, Yahya Kemal, Mehmet Emin Yurdakul gibi şairleri çok sevmiştir.
- * 2. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde "Türkçülük" düşüncesini sistemli hale getiren Ziya Gökalp, M. Kemal'in düşünce ve uygulamalarında derin etkiler bırakmıştır.
- * Fransız İhtilali düşünce ve eylemlerinde çok etkili olmuştur. (Balkan milletlerinin milliyetçilik hareketi, o dönem J.J. Rousseau'nun düşünce hareketi)
- * Fransa Picardie Manevrası gezisi düşünce yapısında etkili olmuştur.

ATATÜRK'ÜN HASTALIĞI, VASIYETİ, VEFATI

- * Koraciğer rahatsızlığı 1938 başında nüksetmiş ve giderek ağırlaşmıştır. Yalova'ya kaplıcalarla tedaviye gitmiş, dr. ün kontrolüyle koraciğerin büyümüş ve sertleşmiş olduğu tespit edildi. Paris'ten dr. gelmiş, birçok doktor tetkikte bulunmuş ve Siroz teşhisi konulmuş. 8 Haziran 1938'de iyice rahatsızlanmış gene Paris'ten dr. çağırılmış bu sefer zotüre başlangıcı konulmuş. (Savanera Yatında) Artık iyice rahatsızlaşan Atatürk en son 6 Kasım'da yatından kalkabilmiş, 8 Kasım'da ağır bir komaya girmiştir. 10 Kasım 1938, 09:05'te hayata gözlerini yummuştur.

* Vasiyeti → Tapınmaz mal ve hisselerinin bir kısmını hazineye, bir kısmını yerel belediyelere, tüm çiftliklerini devlete, gene çeşitli taşınmazları hazine ve yerel yönetimlere, hayata olduğu sürece kardeşinin Çankaya Köprüsü'nde oturması, İsbankası paylarının kardeşi Makbule ve manevi kızlarına verilmesi, Türk Tarih Kurumu ve Dil Kurumuna dağıtılması, İ. İnönü'nün çocuklarının tahsili için gerekli para (Hepsi noter huzurunda)

* Narası 16 Kısım'da halkın ziyaretine sunuldu (Dolmabahçe) Cenaze Namazı 19 Kısım'da kılındı, aynı gün narası top arabasına koyuldu ve kortejle döndü. Önce Yavuz Zırhlısıyla İzmit'e götürüldü, oradan trenle Ankara'ya getirildi. 21 Kısım 1938'de narası geçici olarak Etnografya Müzesi'ndeki kabire konuldu.

* Anıtkabir'in inşaatı ölümünden 15 yıl sonra tamamlandı, 10 Kısım 1953'de geçici kabirinden alınan Atatürk'ün aşız narası, ebedi istikâmetli Anıtkabir'de toprağa verildi.

ATATÜRK İLKELERİNİN TANIMI

1931'de CHP'nin 3. büyük kurultayında kabul edilen Atatürk'ün 6 ilkesi, T.C. Devleti'nin temel nitelikleri olarak 5 Şubat 1937'de anayasaya dahil edilmiştir.

Temel İlkeler: ① Cumhuriyetçilik: Ana ilke ve esas değerdir, demokrasinin devlet şekline uyarlanmış halidir. Kamuya ait olan, kamu malı anlamına gelir. En önemli özelliği devleti yönetenlerin seçimle iş başına gelmesidir. 29 Ekim 1923'de ilan edilmiştir. Devlet şeklinin değişmez maddesidir. (Demokrasi ve Ulusal Egemenlik)

② Milliyetçilik: Dil, din, tarih, kültür bağlılığıdır. Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Fuat Köprülü, Mehmet Emin Yurdakul gibi aydınların düşünceleriyle milliyetçilik anlayışı belirli esaslara oturtulmuştur. Atatürk, milli bütünlüğün temeli olarak görür. Ufuklara ve devlete bağlılıktır. Atatürk, "dini, mezhebi, dili ne olursa olsun kendini Türk olarak gören, Türk gibi yaşayan herkes Türk'tür" der.

③ Halkçılık: Tüm millet bireylerinin konum önünde eşitliği esasına dayanır. Atatürk'e göre toplumda sınıf yoktur, meslekler vardır, sınıf çatışması söz konusu olamaz. Cumhuriyetçilik ve Milliyetçilik ilkeleriyle doğrudan ilgilidir. Halkçılık, sınıfsız, ayrıcalıksız ve kaynaşmış bir toplum yaratmanın temel anahtarıdır.

④ Laiklik: Yasa önünde kişilerin dinsel farklılıklar gözetmeksizin eşit olmasıdır. Din ve devlet işlerini birbirinden ayırma anlamındadır.

⑤ Devletçilik: Özel teşebbüsün gücü ve yetkisi dışındaki karlı alanlarda, devletin inisiyatifini ele alarak girişimlerde bulunması anlamındadır. Atatürk'ün devletçilik ilkesi, özel teşebbüsü reddetmemekle birlikte Türkiye'nin kısa zamanda kalkınması için ekonomik alanda fertlerin yapamayacağı yatırımları devletin yapmasını öngörmüştür. Bu ilke ekonomiyi geliştirmek, sosyal ve kültürel kalkınma sağlamak için koyulmuştur.

⑥ İnkılapçılık: Devrimle eş anlamlıdır. Yıkılan bir toplumun, yeniden yapılanmasıdır. Batı örneği alınmış ancak aklı taklit edilmemiştir. Atatürk, Türk kültürü ve değerlerine önem vererek inkılaplarını gerçekleştirmiştir.

Bütünleyici İlkeler: Tam bağımsızlık, Milli Egemenlik, Çağdaşlaşma,

Akıl ve Bilim → Bu konuyu yazmadım, sadece okudum.

BİTTİ

İSMET İNÖNÜ DÖNEMİ (1939-1950)

3. ÜNİTE

Atatürk'ün vefatıyla onun yerine gelecek kişi İsmet İnönü olarak belirlenmiştir. Türkiye savaşlardan çıkmış, badireler atlattmış, 2. Dünya Savaşı'na fiden katılmaması gayretiyle 1945'e kadar ulaşmıştır. Türkiye'de çok partili siyasî düzen kurulmuş, muhalefet başarılı adımlar atmıştır. 1950'de Demokrat Parti iktidara gelip yeni bir dönem başladı. 1944'te Türkiye Sovyet Rusya tehlikesiyle karşılaşmış, Balkanlara yayılma politikası yürüten Rusya'dan rahatsız olan ABD, Yunanistan Türkiye'yi desteklemiştir. Bu süreçte 1947'de gelişen ilişkiler Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde sıkılaştı. Türkiye savaşa girmeyp, savaşı kazanan bloğun yanında başarı göstermiştir.

TÜRK İÇ POLİTİKASI (1939-1950): 11 Kasım '38'de İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçildi (TBMM oylarıyla) İnönü, hükümeti kurma görevini Celal Bayar'a verdi. Bayar, hükümet üyelerini 14 Kasım 1938'de açıkladı. (İnönü'ye Milli Şef ünvanı verilmiş, parti tüzüğünde değişmez genel başkan olmuştur)

Celal Bayar Hükümeti (14 Kasım 1938-25 Ocak 1939): Yeni hükümetin ilk görevi Atatürk'ün cenaze töreni hazırlığı oldu, Anıtkabir planı yapıldı. CHP basınca İsmet İnönü'ye seçmek amacıyla olağanüstü kurultay hazırlıkları yapıldı. Yapılan vekil değişiklikleri sonucu yipranan Bayar 25 Ocak 1939'da istifa etti.

Refik Saydam Hükümeti (25 Ocak 1939-8 Temmuz 1942): İçişleri Bakanı ve CHP genel Sekreteri olan Saydam'a hükümeti kurma görevi verildi. İçişleri Bakanlığı'na m. vekili Faruk Özlük, Ziraat Bakanlığı'na m. vekili Muhsin Erkmen'i getirdi. Saydam hükümetinin ilk kararı 15 Haziran 1936'da devlet-parti düzenlenmesinde değişikliklere gitme kararıdır. 1939'da genel seçime gidildi. Seçim sonrası istifa etmesine rağmen, hükümeti kurma görevi yine Saydam'a verildi. Yeni hükümete haberleşme ve ulaştırma bakanlığı kuruldu. Devlet-parti birleştirilmesi hakkında çalışmalar yapıldı, faydaları zararları tartışıldı. CHP 5. Kurultayında (27 Ocak-1939) birbirine bağlı olan parti ve devletin birbirinden ayrılması kararı aldı.

Alınan kararla CHP Genel Sekreterliğine Ahmet Fikri Tuzer getirildi. (Devlet Bakanı olarak hükümete katılmıştır) Kurultayda 3 kişilik müstahvil grup kuruldu, bu grubun tek parti rejim içerisinde icraatleri yapanların kendi kendilerini elestirmelerini sağlamak için düşünülen bir yoldu (3 idareci toplam 30 kişi) Parti toplantılarında hazır bulunması gereken bir gruptu, kabineye girmeleri yasaktı. (Karar, yetki, etki sahibi değildir)

Saydam döneminde sıkı bir ekonomik denetim dönemi yaşanmıştır. 18 Ocak 1940'da Milli Kurum Kanunu çıkarıldı. Kanun çıkış nedeni ülkeyi ekonomik olarak savaş etkisinden korumaktır. 2. Dünya Savaşı ekonomik kıtlık olmayacağı ülkeye duyuldu, vurgunculuk yapanların cezalandırılacağı bildirildi. Savaş ekonomisi zorluğu sırasında "tasarruf bonoları" konusu gündeme geldi, halka arz edilmek üzere bonolar satışa çıkarıldı. 1941'de satışa çıkan 25 milyon liralık bono, 1 günde tükendi. (Hükümete ek gelir sağladı)

Saydam hükümetinde ekmek meselesi vardı, yeterli buğday olmadığından ekmeğe buğday harici hububat malz. kayuldrue gramağı azaltıldı. Buğdayın azlığından pasta, bûrek, tatlı vb. emsallerin yapılması yasaklandı. Ekmek darlığı bu yolla da giderilemeyince karneyle dağıtma fikri oluştu. 16 Aralık 1941'de ekmek karne usulüne bağlandı, 14 Ocak 1942 itibarıyla İstanbul'da karneyle ekmek verilmeğe başlandı.

Saraçoğlu Hükümeti (9 Temmuz 1942 - 7 Ağustos 1946) 7 Temmuz 1942'de Refik Saydam'ın kalp krizinden vefat etmesi üzerine, 9 Temmuz 1942'de Saraçoğlu hükümeti kuruldu. Kötü bir ekonomik mirası devraldı. Haksız kazançla zenginleşenler için cezai uygulama düşünüldü ve Varlık Vergisi alınması istendi. Bu verginin gerekçesi hem piyasadaki parayı geri çekmek hem de fazla kazanç elde eden zenginlerden bir defaya mahsus vergi almaktı. 8 Aralık 1942'de Varlık Vergisi uygulaması başladı. 25 Ocak 1943'de toplanan rakam 180 milyon lirayı buldu. Ödemeyenlere haciz geldi ve bazıları Aşkale'ye bedenen çalışmaya gönderildi (27 Ocak 1943 - 32 kişi gönderildi) 9 ay sonra bu vergiden geri adım atılmaya başlandı, 17 Eylül 1943'de toplantıda ödemeyenlerin borcunun silinmesi kararı alındı. 15 Mart 1944'te Varlık Vergisi, meclis aylarıyla kaldırıldı.

^{Başbakan}
Sarancıoğlu hükümeti (Sükrü Sarancıoğlu), çok partili hayata geçişte önemli bir dönemdir. Bu dönem toprak reformu tartışmaları sıkça yaşanmıştır. Toprak Kanunu "Gıftıçije toprak dağıtılması, gıftıç ocakları kurulması hakkında kanun tasarısı ve geçici komisyon raporu" adıyla 9 Mayıs 1945'te mecliste görüşüldü. Tarım Bakanı Şevket Rüşit Hatipoğlu bu kanunla ilgili konuşmalar yapmıştır. (Topraksız köylüye toprak dağıtılmak amacıyla ilgili konuşma) Demokrat partiden bu kanuna itirazlar gelmişti, devlet hukukuna aykırı olduğunu söylediler. (Refik Koralıtan, Halil Mentese, Emin Sazak, Adnan Menderes)

* Gıftıçije topraklandırma Kanunu 11 Haziran 1945'te mecliste kabul edildi.

(11 Haziran Toprak Bayramı ilan edildi) Çok partili rejim konuşmalarında Memduh Şevket Esenal tek partiliği savunmuş; Hamdullah Suphi Tanrıöver, m. vekili genel seçimlerinin serbest yapılmasını savunmuş; Necmeddin Sırdak, demokratik rejimlerin hakimiyetini dile getirmiştir. (Almanya savaşından sonra)

* Türkiye, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek San Francisco Konferansı'na katılmaya, Birleşmiş Milletler Teşkilatı'na dahil olmaya hak kazandı. Oraya Hasan Saka Başkanlığında heyet yollandı.

* Çok partili hayata geçiş döneminde, 7 Temmuz 1945'te Nuri Demirağ, Millî Kalkınma Partisi kurmak için İstanbul Valiliğine başvurdu. (Türkiye'de kurulan çok partili sistemde ilk partidir)

* Sert eleştirileri yüzünden Adnan Menderes ve Fuat Köprülü 1945'te CHP'den ihraç edildi, Eylül 1945'te Celal Bayar vekillikten istifa etti. CHP'den ihraç edilen Fuat Köprülü Vatan Gazetesine "Demokrasi Düşmanları" adlı makale yazdı.

* İsmet İnönü, çok partili düzene geçilmesi, karsılarında muhalefet olması gerektiğini kamuoyuna duyurdu. Çok geçmeden Rauf Orbay-Celal Bayar "Millî Demokrat" adlı parti kuracaklarını açıkladı. Celal Bayar 3 Aralık 1945'te CHP'den istifa etti.

* Celal Bayar, Refik Koralıtan, Fuat Köprülü, Adnan Menderes 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurdu, Celal Bayar genel başkan seçildi.

* 9 Mart 1946'da Emin Saizak CHP'den ayrılıp DP'ye geçti, 28 Mart 46'da Hikmet Baybur da istifâ edip DP'ye geçti. İbnü, CHP Olağanüstü Kurultay'ında 1947'de yapılması gereken seçimi 1946'da yapılacağını, kendisinin CHP Başkanlığı'nda siyasete devam edeceğini açıkladı. * 11 Mayıs 46'da Kurultay, tek dereceli seçim sistemini, değişmez genel başkanlığın kaldırılmasını, sınıf esasına dayalı parti kurulmasını kabul etti, seçimde oy birliğiyle İbnü gene başkan seçildi. * Meclis, 21 Temmuz 1946'da genel seçimlerin yapılmasına karar verdi. CHP seçimi kazanamadığı veya milletvekili seçilemediği takdirde Cumhurbaşkanlığı'ndan çekileceğini söyledi.

* 1946 seçimindeki siyasi partiler: CHP, DP, Milli Kalkınma Partisi, Liberal Demokrat Partisi, Türkiye İşi ve Çiftçi Partisi, Talim Vatan İçin Partisi

* 21 Temmuz 1946'da seçimler "açıkoy-gülsayım" esasıyla yapıldı. Seçim sonucu 63 ilde 465 milletvekili seçildi, CHP ve DP dışındaki milletvekili çıkaran parti olmadı. CHP 296, DP 62, Bağımsız 7 milletvekili çıkmıştır.

Recep Peker Hükümeti (7 Ağustos 1946-10 Eylül 1947): Genel seçimden sonra hükümet kurma görevi Peker'e verildi. 6 Ağustos 1946'da hükümeti kurdu. 7 Eylül Kararları olarak ekonomi tarihine geçen ilk devalüasyon bu dönemde yapılmıştır.

Devalüasyon → Bir devletin resmi para birimi üzerinden diğer ülke dövizlerine karşı değer kaybetmesi, kur dengesi üzerinden blemelerin açık verdiği bir eylem.

Dolar 129 kuruştan 280 kuruşa sıkıştırılmış, enflasyon yükselmiş, gıda %100 oranında artmış, dar gelirli vatandaş sıkıntıya girmiştir. (Girişim ihracatı artırmak için yapılmış)

* Seçim ardından Solcu-komünist parti ve yayın organları kapatıldı (Türkiye Sosyalist Emekçi ve Köylü Partisi, Türkiye Sosyalist Partisi - Ses, No Or, Tarım, Dost, Tigin Gazeteleri)

* 18 Pralık 1946 Meclis görüşmelerinde iktidar-muhalefet çok gerilim yaşamıştır. Menderes çok eleştiri yapmış, buna karşılık Başbakan Recep Peker ağır sözler sarfetmiş, DP vekilleri meclisi terk etmiş ve 9 gün meclise gelmemişlerdir. İbnü'nün araya girmesiyle 27 Pralık'ta geri geldiler.

* DP Ocak 1947'de kongre yaptı. Kongrede istekler yerine getirilmezse muhalefetin sine-i millete dâhrecine dair Hürriyet Misakı adlı bildiri imzalandı. İzmir mitinglerinde CHP-DP çok gergin anlar yaşadılar.

* Gelen muhalefet-iktidarı yumurtamak için İnönü 12 Temmuz 1947 beyannamesi yayınladı. Her partinin eşit şartlara sahip olduğuyla ilgili. Recep Peker hükümeti düşülmesi yerine kabinede 6 bakan değiştirildi. Çok geçmeden Peker 9 Eylül 1947'de istifa etti. İnönü, yerine 10 Eylül 1947'de Hasan Saka'yı geçirdi.

Hasan Saka Hükümeti (10 Eylül 1947-10 Ocak 1949): CHP 7. Kurultayında Genel Başkan İnönü, ikinci başkan Hilmi Uron seçildi. İnönü C.bakanı olduğu için Başkan Vekilliğini Hilmi Uron üstlendi. * Saka yönetiminde ilk icraat İstanbul ve çevresinde sıkıyönetim kararlarının kaldırılmasıydı. Sonrasında kanunlarda iyileştirme, geçim sıkıntısına çare, üretime teşvik, özel ve yabancı sermayeye teşvik gibi hususlar olacağı bildirildi. 14 Ocak 1948'de seçimlerde değişiklik yapılması gerektiği konuşuldu, alınan karar sonucu seçim yasaısına gizli oy, açık seçim ilkesi getirilip, içişleri tarafından yasa kabul edildi. (12 Haziran 1948)

* 12 Temmuz Beyannamesiyle oluşan ilimli siyaset DP'de ayrılıklar getirdi. Öncelikle Müstakil Demokratlar Grubu kuruldu, sonra Fevzi Çakmak başkanlığında Millet Partisi kuruldu (20 Temmuz 1948)

* 17 Ekim 1948 ara seçimine MP ve DP'den yoksun tek başına giren CHP, 13 ilde seçim galibi oldu. Saka hükümetinin görevini yapmadığı dâhnesiyle kabine kurma görevi Semsetdin Günaltay'a verildi. (16 Ocak 1949)

Semsetdin Günaltay Hükümeti (16 Ocak 1949-22 Mayıs 1950): Döneminde İstiklal Mahkemeleri Kanunu kaldırıldı. (28 Nisan 1949) 16 Şubat 1950'de Yeni Seçim Kanunu'nda tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy, açık tasnif, çoğunluk seçim sistemi ve adil teminat sağlandı. Günaltay döneminde İlahiyat Fakültesi ve imam hatip okulları açıldı, evlilik bağı kaldırılanların yurda dönmelerine olanak sağlanmış, tübbeler yeniden açılmış, işçi sendikaları kurma hakkı tanınmış, camiyet ve dernek kurma izni verilmiş, basında sansür kaldırılmış, partilere propaganda izni verilmiştir.

* Almanya'nın Yugoslavya, Yunanistan, Bulgaristan, işgalci Rusya ile arasını açmış, Türkiye Rusya tehlikesine karşı 25 Mart 1941'de Türk-Sovyet Saldırmazlık Antlaşması imzalanmıştır. Başarısız geçen Alman gemilerinden Disileri Bakanı Numan Menemencioğlu sorumlu tutulup istifaya zorlandı (1944) ve istifa etmiştir. 2. Dünya Savaşı bitiminde dünyadaki güç artık ABD ve Rusya olmuştur. → Sağlık sorunu göstermesinin NOT: 1943 Kanada Konferansı ve Moskova Konferansı'nda Türkiye'nin savaşa katılması gerektiği kararı alınmıştır.

1945-1950 Dış Politikası: Birleşmiş Milletler Konferansı'na sadece Almanya ve Japonya ile savaş durumundaki ülkeler katıldı (1 Mart 1945) Türkiye kurucu üye olarak katıldı. 25 Nisan 1945'de 51 ülkeyle toplantı düzenlendi ve bu ülkelerle Birleşmiş Milletler Antlaşması imzalandı. Aynı dönem Potsdam Konferansı yapıldı ve konferansa Amerika, İngiltere, Rusya liderleri ve dışişleri bakanları katıldı. Konu Avrupa'nın olacağı yeni şekildi. Rusya bu konferansta ve Yalta Konferansında Türkiye'den Karsı-Pirahan bölgesini, bağdarlarda kendilerine çis verilmesini, Montreux Antlaşması'nın yeniden düzenlenmesini istedi. Türkiye bu durumun orsla mümkün olmayacağını bildirdi. Rusya'nın yayılmacı politikasında ABD ve İngiltere Türkiye'nin yanında bulundu ve destek verdi. Amerika soğuk savaş dönemi ABD Başkanı Truman ismi ile Truman Doktrini'ni açıkladı (1947'de ABD Başkanı Truman tarafından Sovyet tehdidine karşı hazırlanmış bir plan, Truman Doktrini ABD'nin u. arası politikasının değiştiğini ve Sovyet karşıtlığının bu yeni politikada esas olduğunu ilan etmiştir.) Bu doktrinle Avrupa'daki komünizmin ülkelerde durdurulması esas da vardır. ABD'nin bu açıklamasından sonra 12 Temmuz 1947'de Türk-Amerikan Yardım Antlaşması yapılmıştır. 5 Haziran 1947'de Marshall Planı yapılmış, Türkiye yardım edilecek ülkeler arasında olmuştur. * İnsan hakları ve demokrasiyi güçlendirmek için 1949'da Avrupa Konseyi toplanmış Türkiye'nin de konseye kabulü sağlanmış (27 Temmuz '49) NATO 12 devletin katılımıyla 4 Nisan 1949'da kuruldu, Türkiye oralarına katılamamıştır. *

* 1945 yeni dünya düzeninin şekillenmesi çabaları başladı. İki dünya güçü ABD ve Rusya - Yalta'da 4-11 Şubat 1945'te bir araya gelen Roosevelt, Stalin, Churchill yeni dünya düzeni hakkında konuştu. Yalta Konferansı, mihver kuvvetlerinin artık yenilemeyeceği, savaş bitmeden savaş sonrası düzenin konuşulduğu yerdir.

BİTTİ

TÜRKİYE'NİN DEMOKRAT PARTİ YILLARI (1950-1960)

4. ÜNİTE

2. Dünya Savaşı'ndan sonra 25 Nisan 1945'de San Francisco Konferansı ve 26 Haziran 1945'de BM Anayasasının kabul edilmesi Türkiye'yi bariyerine yaklaştırdı. Bu yakınlık tek parti yönetiminin hakim olduğu ülkede, demokrasi gereği siyasi ve iktisadi alanın yeniden şekillendirilmesini gündeme getirirdi. Bu bağlamda çok partili hayata geçildi. 24 Temmuz 1945'de Milli Kalkınma Partisi kuruldu ancak pasif kaldı. TBMM'de muhalefetler belirmeye başladı. 29 Mayıs 1945'de yapılan bütçe oylamasında Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koralıtan, Fuat Köprülü ve Emin Sazak red ve güvensizlik oyu vererek muhalefet kimliklerini ortaya çıkardılar. * Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koralıtan ve Fuat Köprülü Dörtlü Tahrir adlı önergeyi CHP'ye sundu. Önergeye göre; parti-
başlılığındaki anti-demokrat mad. çıkarılması, TBMM'nin hükümeti denetlemesi ve tek dereceli seçim sistemi ile seçimlerin serbest yapılması yazıyordu. Dörtlü Tahrir,
CHP'de reddedildi; Menderes ve Köprülü partiden ihraç edildi, Bayar 26 Eylül 45'de
istifa etti, Koralıtan da partiden ihraç edildi. Vekillikten istifa eden Bayar,
3 Aralık 1945'de CHP'den de ihraç edildi. Bu dörtlü tahrir 7 Ocak 1946'da Demok-
rat Parti'yi (DP) kurdu.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİNDE İÇ POLİTİKA (1950-1960)

Yeni seçim kanununa göre (16 Şubat 1950); liste usulü çoğunluğa dayalı, gizli oy-açık
tarsıf, tek turlu, yargı denetimine açık, en az 5 ilден aday olan parti adayların
yararlanabilecekti. Bir başkan, 6 üyeli, 4 yedek üyeden oluşan YSK kurulacaktı.
Demokratik Parti'nin Altın Yılları (1950-1954): Seçimin yenilenmesi önergesi 24 Mart
1950'de TBMM'de kabul edildi. Güneş'tay hükümeti bazı vergileri kaldırdı ve toprak
reformu yasasında değişiklikler yaptı (seçime hazırlık) DP ise kampanyalarını
millet üzerine inşa etti, tüm ülkeyi baştan başa gezdiler. DP, 1950 seçiminde
"Yeter Şöz Milletindir" sloganıyla girdi. 24 Nisan 1950'de DP adaylarını açıkladı.

* Menderes İstanbul ve Aydın'da aday oldu ve çalışmalarını yürüttü.

14 Mayıs 1950'de seçim oldu. 63 ilde DP %53,3 - 408 vekil, CHP %39,9 ve 69 vekil, Millet Partisi %3,1 - 1 vekil, bağımsızlar 9 vekille seçim DP lehine sonuçlandı. Bu süreç Ak Devrim veya Kansız Devrim şeklinde ifade edildi.

* 22 Mayıs 50'de TBmm 11. toplantısına en yaşlı üye Hükseyin Cahit Yalçın başkanlık etti. Aynı gün Celal Bayar Cumhurbaşkanı, Refik Koraltan Meclis Başkanı seçildi. Bayar, hükümeti kurma görevini Menderes'e verdi. 10 yıllık DP dönemi, başka ifadeyle Menderesli yıllar başladı. 2 Haziran 1950'de 1. Menderes Hükümeti kuruldu. Kendisine darbe yapılacağını duyan Menderes orduda değişiklikler yaptı. * DP'nin ilk önemli icraatı

16 Haziran 1950'de ezanın arapça okunmasını serbest bırakmak oldu, radyolardaki dini yayınların yapılması serbest oldu. Menderes, Tarım Bakanlığı arılaşmazlık yasası (traktör alım vergisi) ve bakanı istifaya zorladı, bakan istifa etmeyince kendi görevinden çekildi ancak 2 Nisan 1951'de tekrar görevlendirilip 2. Menderes Hükümetini kurdu. * 4 Mayıs 1951'de "Atatürk aleyhine işlenen suçlar hk. kanun çıkarıldı.

11 Haziran 1951'de halkevleri kapatılıp tüm malları hazineye devredildi. 14 Aralık 1953'de CHP parti binası haric tüm malları da hazineye devredildi. 27 Ocak 1954'de Köy Enstitüleri, ilköğretmen okullarıyla birleştirildi.

1954-1957 Döneminde Türkiye'de DP- Başarıyla Gelen Özgüven:

Tarımda büyük başarı sağlandı, ekonomi arttı ve halkın refahı yükseldi. Bu nedenlerden ötürü halk Menderes'e bağlandı. Türkiye'nin NATO üyeliği, ABD'den gelen yardımlar gene halkın DP'ye olan güvenini arttırdı. Bu durum haliyle yaklaşan seçimde sandığa da yansdı. Başbakan Menderes, genel seçimlerin 2 Mayıs'ta yapılacağını açıkladı. Seçimlere CHP, DP, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türk Köylü Partisi katıldı. 1954 seçiminde TBmm'ye 503 DP, 31 CHP, 4 CMP, 2 Bağımsız milletvekili girdi. 14 Mayıs 1954'de Bayar gene Cumhurbaşkanı, Koraltan meclis başkanı seçildi, Menderes hükümeti kurmakla görevlendirildi. 26 Mayıs 1954'de 3. Menderes Hükümeti kuruldu.

* 3. Hükümetin ilk icraatı, DP'ye destek vermeyen memurların isten atılması oldu.

14 Haziran 1954'te Adıyaman, Malatya'dan, Adapazarı, Kocaeli'den ayrılarak il yapıldı. Kırşehir CMP'ye ay verdiğinden ilçe konumuna döndürüldü. * 21 Haziran 1954'te emekli sandığı kanununda değişiklik yaptı ve CHP'nin sertleştirilmesini aldı. Dış politika hareketli günler bekliyordu. Kıbrıs konusu Yunanistan, Türkiye, İngiltere arasında alevlendi. 5 Eylül 1955'de Atatürk'ün Selanik'teki evine bomba atıldığı duyuldu. İstanbul, Ankara, İzmir halkı sokaka döktü. Halk Rumların yapıdığı yerleri talan etti. Menderes bu haberleri alınca 6 Eylül'de İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan etti. İçişleri Bakanı Namık Gedik istifa etti, Kıbrıs Türkler Cemiyeti kapatıldı. TBMM toplandı ve 6 aylık sıkıyönetim ilan edildi. (12 Eylül 1955) * DP içinde "basına ispart hakkı" konusunda ortaya çıkan muhalefet, 20 Aralık 1955'de Hürriyet Partisi'nin kurulmasına yol açtı (ihraç edilen ve istifa eden vekiller DP'den) 15 Ekim 1955'de ay-birliği ile Menderes DP Başkanı seçildi. (6. Büyük Kongre) DP Parti içi karışmaya başladı ve istifalar gürültüde, Menderes de bunun üzerine istifasını sundu. Ancak Cumhurbaşkanı Bayar, 1 Aralık 1955'de Menderes'ten yeni hükümeti kurmasını istedi.

* 4. Menderes Hükümeti 14 Aralık 1955'de başladı. Ekonomik bir darboğaz ve siyasi çalkantılara karşı DP güç kaybetti, sıkıntılı günler yakındaydı.

Sert Rüzgârların Esmeğe Başladığı Dönem (1957-1960)

Genel seçimlerin 27 Ekim 1957'de yapılması kararlaştırıldı. Seçim öncesi muhalefet (CHP, HP, CMP) işbirliği konusunda görüşme başlattılar. DP ortak girişimi engellemek için 11 Eylül 1957'de TBMM'de yeni seçim kanunu yaptı. (Bir siyasi parti başka siyasi partiyi destekleyemez, bay içinde istifa etmiş partiler başka partiye aday olamaz) Nedeni DP'den istifa eden Fuat Köprülü'nün önüne geçmekti. 27 Ekim 1957'deki seçimlerde DP 424, CHP 178, CMP 4, HP 4 milletvekili çıkardı. Oy çokluğuyla DP, TBMM'de yerini aldı. TBMM 1 Kasım 1957'de enyaslı üye Ali Fuat Cebesay başkanlığında açıldı. Oylarla TBMM Başkanı Refik Koraltan, Celal Bayar Cumhurbaşkanı seçildi. Hükümeti kurma görevi yine Menderes'e verildi.

* 5. Menderes Hükümeti 25 Kasım 1957'de kuruldu. DP, TBMM'de 15 vekilden az sayıdaki partilerin grup kuramayacağını bildirdi (Birlikte hareket edemesinler diye)

* Mecliste İnönü, Menderes'i ülkeyi diktatörlüğe götürmekle suçladı. (1957)

Ordu bu gelişmeleri gergin şekilde izledi ve bir gelişme yaşandı: 9 Subay Olayı 1957'de emekli generaller CHP'ye katılmaya başladı, DP tedirginleşti. Binbaşı Samet Kuşçu, Kurmay Albay İlhami Barut askeri müdahale konusunda görüştü. Askeri müdahale konusu DP'li Mithat Perin'e anlatıldı, ihbar sonucu 26 Aralık 1957'de dokuz subay tutuklandı. Kasım 1958'de Samet Kuşçu hariç diğerleri serbest bırakıldı (2 yıl ceza)

* 16 Ekim 1958'de Türkiye Köylü Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi birleşerek Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi kuruldu (CKMP) 24 Kasım 1958'de Hürriyet Partisi CHP'ye katıldı. DP → Vatan Cephesi Diğerleri → Milli Muhalefet Cephesi (Gök Birliği)

* CHP'nin seçim için çıktığı gezilere "Büyük Taarruz" veya "Ege Taarruzu" adı verildi. İnönü gezilerinde 2 kez saldırıya uğradı. İçişleri Bakanı Namık Gedik, bu olayı çok vahim bir durum olarak dile getirdi.

27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Süreç: Askeri çevrede büyük saygı duyulan eski asker İsmet İnönü partisi CHP'ye, ordu tarafından sempati duyuluyordu. DP, nüfusunu dengelemek için Fevzi Çakmak ve bazı generalleri safına çekmek istedi. İsmet İnönü'nün sınıf arkadaşı olan Abdurrahman Nâzif Gürman'ın Genelkurmay Başkanı olması DP yöneticilerini rahatsız ediyordu. Büyüden 6 Haziran 1950'de Genelkurmay Başkanı dahil birçok komutan görevinden alındı. (Menderes orduya karşı saplantılıydı) 14 Temmuz 1958'de Irak'ta General Abdülkerim Kâsım devrilmiş ve Menderes daha endişelenmişti. Ayrıca 9 Subay olayından sonra DP'ye karşı darbe girişimi kuvvetlenmişti. Darbe için Orgeneral Cemal Gürsel liderliğe hazır, ancak askeri izne gönderildi. Sonra Tümgeneral Cemal Madançoğlu'nu ikna ettiler. Halk maddi sıkıntıya girmiş, Menderes ülkeyi yönetemez hale gelmişti. DP aylarıyla 18 Nisan 1960'da Tahkikat Komisyonu kuruldu.

* Komisyonun kurulmasından 1 gün sonra (19 Nisan) Kızılay'da halk DP'ye karşı miting gerçekleştirildi, olaylar çıktı, gözaltılar yapıldı. 27 Nisan 1960'da Tahkikat Komisyonu meclisten geçti. Üniversite öğrencileri her yerde protestolara başladı.

Tahkikat Komisyonu (kitapta yazmayan bilgi) → Muhalef ve basının faaliyetlerinin tahkik edilmesi için kurulmuştur, komisyonda sadece DP'li vekiller vardır.

Tahkik → Soruşturma

→ Polisin müdahalesinde 1 öğrenci ölmüş, 16'sı polis 40 kişi yaralanmıştır. 1 öğrenci de tank paleti altında ölmüştür. Olayların önüne geçilemeyince sıkıyönetim ilan edildi.

Darbeye giden yolda ilk adımlar başlanmıştır. (30 Nisan 1960) Olaylarda çok gencin öldürüldüğü farkat saklandığı, naaşlarına ulaşılamadığı bildirildi. Darbe sonrası Milli Birlik Komitesi ölenlerin isimlerini açıklamış ve Anıtkabir'e isimleriyle gömüleceklerini bildirmiş (10 Haziran - ölenler Hürriyet Şehidi olarak anılmış) * İstanbul Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'le Menderes görüşme yapmış; Başgil, Menderes'in istifa etmesini söylemiş ve şiddetin yapıldığı yerde krizin bitmeyeceğini söylemiştir.

Menderes - kim olaylarda CHP'yi suçlamıştır. Ankara'da gösterilere harp okulu öğrencileri de katılmaya başladı. * Menderes 25 Mayıs'ta Eskişehir'e gitti ve hazirola bekleyen subaylara elini uzattığında selam durmaları gereken tüm subaylar arkalarını döndüler, fiili olarak artık isyan başlamıştı. Silahlı kuvvetler 27 Mayıs Sabaha karşı saat 03:00'de darbeyi başlatma kararı aldılar.

* Sabaha karşı 05:25'de Ankara Radyosu'ndan Albay Alparslan Türkeş'in sesi yükseldi. Darbe bilgisini okuyan Türkeş, kardeş kavgasına son vermek maksadıyla ordunun yönetime el koyduğunu, kısa sürede seçimlerin yapıp devletin sivilere bırakılacağını, BM-NATO-CENTO'ya bağlı kalındığını bildirdi. Cumhurbaşkanı ve hükümetin güvenlik altına alındığını bildirdi. Bu süreçte sadece DP Partisi kapatıldı. Bayır tutuklanarak Harp Okulu binasına götürüldü. 27 Mayıs sabahı tüm hükümet görevlileri (DP) önce Harp Okuluna, 30 Mayıs'tan sonra Yassıada'ya sevk edildi. Menderes Kütahya'da tutuklandı Harp Okulu'na götürüldü (Ankara)

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ DIŞ POLİTİKA (1950-1960)

Türkiye'nin Kore'ye Asker Gönderme Kararı (1950) - NATO Üyeligi (1952)

Soğuk savaş zamanı ABD ve SSCB askeri açıdan karşı karşıya gelmiş ve ilk bölgeleri Kore Yarımadası olmuş. 17 Temmuz 1945'de Potsdam'daki Konferansta SSCB uzak doğu savaşları kararı alınca; Kore Yarımadası ikiye bölünmüş. Kuzeyi SSCB, güneyi ABD askerleri hareket alanına çevirmiş. Mayıs 1948'de Güney Kore Cumhuriyeti, Eylül 1948'de Kuzey Kore Cumhuriyeti kuruldu. Kuzey sosyalist, güney kapitalist yönetmekteydi. (işgal ülkelerinin milli görüşünden ötürü) ABD'yi güneyden uzaklaştırmak için SSCB desteği alan Kuzey Kore 25 Haziran 1950'de G. Kore'ye saldırı. Türkler bu durumu komünist güçlerin Uzakdoğu'da yayılması olarak adlandırdı. BM, G. Kore için Türk hükümetinden yardım istedi.

* TBMM'de konuşulan bu durum için Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, kayıtsız kalınmayacağını ve G. Kore'ye yardıma asker gönderileceğini açıkladı, muhalefet ve iktidar destekledi. Türkiye'den 4500 kişilik piyade tugayı Albay Tahsin Yılmaz Komutasında 20 Eylül 1950'de İskenderun Limanı'ndan yola çıktı. 17 Ekim'de Pusan Limanı'ndan Kore'ye ulaştılar. Türk askerleri 26-30 Kasım'da Kunuri Bölgesi'nde yapılan savaşta büyük başarı gösterdi.

* 27 Haziran 1950 ile 1953'e kadar süren savaş, 27 Temmuz 1953'de Panmunjom Ateşkes Antlaşması ile son buldu. 721 askerimiz şehit oldu, kaybolan ve esir düşen askerlerimiz oldu.

* CHP dönemi NATO üyelik başvurusu kabul olmamış, DP dönemi 1 Ağustos 1950'de ikinci başvuru yapılmıştı, bu da kabul olmadı. ABD, Akdeniz Paketi önerdi ve İngiltere, İtalya, Mısır'ın da üye olmalarını istedi (Türkiye-Tunistan) Amerikanın yüksek desteğiyle 16-20 Eylül 1951'de NATO, Ottawa'da yapılan toplantıda Türkiye ve Yunanistan'ı gâğırdı. Türkiye'de Nato yasa tasarısı 18 Şubat 1952'de TBMM'den geçti. 1 Mart 1952'de resmen NATO Karargâhına Törenle Türk Bayrağı çekildi.

DP Dönemi Kıbrıs Politikası:

Kıbrıs'ta yaşayan Türklerin zamanla Anadolu'ya göç etmesi orada Türk nüfusunu azalttı. Bu durumda adababiki Rumlar adababın Yunanistan'a verilmesi (ENOSIS) düşüncesini faaliyete geçirdi. Hükümet, İngiltere'nin onayı terk etmesi durumunda, oranın Türklere verileceğini düşünüyordu. Kıbrıs bapiskapısı Makarios, meselenin adababı self-determinasyon verilmesi şeklinde uyarısı platformunda tartışılmasını istedi. Rumlar durumu BM'ye götürdü, BM konuyu reddetti. Bunun üzerine Kıbrıs Mücadelesi Ulusal Örgütü (EOKA-1 Nisan 1955) kuruldu ve aynı gün sabotaj eylemi gerçekleştirdiler. (Rumlar)

* EOKA, İngiltere ve Türkiye'yi adababın çıkaracağını tüm dünyaya bildirirli. İngiltere, Türkiye'yi Kıbrıs konusunda taraf görüyordu. Yunanlılar, Kıbrıs'ta terör olaylarına başladılar. (Türk ve İngilizlere) 1958'e kadar EOKA'nın terör eylemleri devam etti ve adababı topyekûn savaş ibn etti

* Kıbrıs'ta Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) 1 Ağustos 1958'de Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu, Kemal Tomrisendi tarafından kuruldu.

15 Ağustos 58'de İngiltere, hazırladığı planı sundu ve Türk-Rum yerel yönetimlerinin ayrılmasını söyledi. Türkiye tasarımı kabul etti ancak Rumlar siddetle karşı çıktı. ABD çevreye girerek tarafları yumuşattı ve konu üzerinde anlaşmaya varılmasını istedi. 11 Subat'ta Menderes ve Karamanlis Zürih'te ortak bildiriyle genel planda anlaşabablarını bildirirli. Üstü Kıbrıs Konferansı için Londra'ya giden Menderes ve heyeti uçak inerken düştüğünden toplantı gerçekleşmedi. Uçaktaki 14 kişi öldü, 10 kişi yaralı kurtuldu, Menderes kızı hafif arıladı. Anlaşmayı tedavi görüldüğü klinikte 19 Subat 1959'da imzaladı.

Bağımsız hukuksal metinleri Yunan adına Makarios, Türkler adına Fazıl Küçük imzaladı. Bu metinler: Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Temel Yapısı, Garanti Anlaşması, Askeri İttifak Anlaşması, Kuruluş Anlaşması idi.

* 13 Aralık 1959'da yapılan seçimlerde Kıbrıs Cumhuriyeti'ni, Makarios, Cumhuriyeti Yardımcılığına Dr. Fazıl Küçük seçildi. Peki üzerindeki egemenlik haklarını Kıbrıs Cumhuriyeti'ne devretti.

DP Dönemi Balkanlar - Türkiye : 2. Dünya Savaşı sonrası Balkan Yarımadası SSCB-ABD olarak 2 bloğa ayrıldı. Türkiye 1952'de NATO'ya üye oldu. Yugoslavya SSCB ile arası bozuldu. ABD, Yugoslavya, Türkiye ve Yunanistan SSCB'ye karşı birlikte hareket etti. 1953'de Fuat Köprülü ve Yugoslavya Devlet Başkanı Tito, işbirliği içinde olacaklarını açıkladı. 28 Şubat 1953'de Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya ile Ankara'da Balkan Paktı imzalandı. 1953'de Stalin ölümü ve Rusya Yugoslavya'ya dostluk çağrısı yaptı, bu durum Türkiye'yi telaşlandırdı. Rusya ve Yugoslavya'nın Mayıs 1955'de anlaşmaya varışı, Tito'nun Bağdat Pakt'ına karşı çıkışı, 6/7 Eylül İstanbul'da Kıbrıs olayları Balkan Pakt'ının kopuşuna neden oldu.

(5 Mart 1953)

DP Dönemi Türkiye - Rusya : Kırılma noktası Stalin'in ölümüdür.

Öncesi gergin olan ilişkiler, atılan dostluk adımlarıyla gelişmeye başladı.

30 Mayıs 1953'de SSCB, 2. Dünya Savaşı sonrası isteklerinden vazgeçtiğini bildirdi. Rusya Dışişleri Bakanı Molotov, Türkiye'ye dostluk eli uzatmış ancak ABD'nin yardımlarını kesmesinden korkan Türkiye, SSCB'ye karşılık vermemiştir. Türkiye'nin güvensizliği uzun süre devam etti. Rusya Bağdat ve Balkan Pakt'ını etkisizleştirmeye çalışıyordu. 28 Mart 1958'de Kruşçev, yumuşayarak Türkiye'yi olumlu yönde etkiledi. Bu dönem batıdan yardım alamayan Türkiye, Rusya'ya yöneldi. 1959-1960 arası dönemde iki ülke ilişkileri artarak devam etti. Bu yakınlaşmanın en çok ABD rahatsız oldu.

DP Dönemi Türkiye - ABD (Ortaçağ Politikası) : * 2 Nisan 1954 Pakistan - Türkiye arasında Karacî Antlaşması imzalandı (Askeri nitelik taşımayan) * Türkiye - Irak 24 Şubat 1955'de Bağdat Pakt'ını imzaladı. (İşbirliği anlaşması) 23 Eylül 1955'de Pakistan, 3 Kasım 1955'de İran da Pakt'a üye oldu.

* 1956-1960 arası Ortadoğu'da 3 önemli gelişme oldu: ① 26 Temmuz 1956'da Mısır lideri Nâsır'ın İngiltere'ye karşı Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi sonucu ortaya çıkan Süveyş Bunalımı, ② 1957'de Suriye'de yaşanan olaylar ③ 1958 Irak darbesidir. Türkiye, Mısırları hep diplomatik gerginlik yaşamıştır. En önemlisi "elçilik olayı"dır. Mısır batı destekli kurulmak istenen savunma paktının emperyalist çıkarlara hizmet ettiğini düşünmüş ve dışenizle gerilimin ana kaynağı olmuştur. * Mısır Cumhurbaşkanı Nâsır'ın 26 Temmuz 1956'da Süveyş Kanalı millileştirme açıklaması, 29 Ekim 1956'da İsrail'in İngiltere ve Fransa desteğiyle Mısır'a askeri müdahale kulmasıyla sonlandı. Türkiye, Mısır'a Saldıran İsrail'i kınadı, İsrail'deki büyükelçiliğini çekti. * 5 Ocak 1957'de Amerika Eisenhower Doktrini'ni ilan etti. Amacı Rusya ve Suriye yakınlaşmasını engellemek, bölgede askeri güç dengesi yaratmaktır. Nenderes, doktrini doğru buldu (yardımları almak ve kötü ekonomik gidişata dur demek için) Türkiye, Ortadoğu'da Komünizm tehdidine karşı savunma oluşturdugunu düşünse de Temmuz 1958 Irak darbesi askeri dengeleri alt üst etti. 14 Temmuz 1958'de General Kasım darbe yaptı, Irak'ta monarşi yıkıldı. Mısır'ın desteği ile Nâsır ve General Kasım 19 Temmuz'da Birleşik Arap Cumhuriyeti ile (Nâsır'ın başkan olduğu) savunma anlaşması imzalandı. Bağdat Paketi, Irak olmadan yoluna devam etti. 24 Mart 1959'da Irak, pakitten çekildiğini açıkladı. Bağdat Paketi ismi 21 Ağustos 1959'da Merkezi Anlaşma Örgütü olarak değişti.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EKONOMİ POLİTİKALARI

- * 7 Ocak 1946'da liberalizm ve demokrasi genel ilkeler kabul edildi partide.
- * Verimsiz çalışan kamu kuruluşları özel teşebbüse devredildi, kalkınmayı tarım sektörünün düştüracağı konuşuldu. * TBMM'deki ilk programın başlıca hayat pahalılığını ortadan kaldırmak, iş-üretim hacmini genişletmek, hayat standartını yükselterek tedbirler almak, tasarruf yapmak, üretim-yatırıma önem vermek, yabancı sermayeden yararlanmak, özel teşebbüse yatırım imkanı sağlamak yer aldı.

Ekonomi Kronolojik Sırayla Yazılmadı - Kitap sayfa numarasıyla

- * 1 Ağustos 1951'de Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu, TBMM'de kabul edildi. İstenen sonuç alınamadı, bu yüzden sermaye akışını hızlandırmak için 18 Ocak 1954'te Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarıldı. 1954 Mayıs'tan sonra sermaye girişi hızla arttı. * Özel sektör için 7 Mart 1954'te Petrol Kanunu çıkarıldı. * 1950-1954 DP'nin ekonomide altın yılları olarak bilinir.
- * Tarım alanları genişletildi, köylüye tarım için toprak verildi, meralar tarım arazisine çevrildi ve makineleşme tarımda başladı. * 1948 Marshall Yardım Platformu sayesinde ülkeye çok sayıda traktör ve pulluk getirildi. 1950'lerde 16.865'e yükseltile traktör sayısı, 1960'da 42.136'ya yükseldi. Traktör devrimi yaşandı. Hurdun %82'si tarımla uğraştı ama ulusal gelirin yarısını alamadılar.
- * Bölge Ziraat Okulu, Teknik Bahçıvanlık Okulu, Teknik Ziraat Okulu ve Makinist Okulu, Ege ve Atatürk Üni.'de Ziraat fakülteleri açıldı.
- * 1954'te iktisadi sıkıntılar başladı. Kötü hava şartları tarımı engelledi. Tarımın düşüşü ithalatı kısıtladı, ihracat yapılamaz oldu. Ticari denge bozuldu, ABD'den kredi istendi ancak az miktarda geldi. Fiyat artışı enflasyonu getirdi.
- * Tarımın düşüşü iç talebe de cevap veremedi, herşeyi ithal eder duruma geldik.
- * İstifçilik ve karaborsacılığın önüne geçmek için 25 Haziran 1956'da Milli Koruma Kanunu yasalaştı. (Milli Koruma Mahkemeleri kuruldu)
- * Ekonomik sıkıntılar 1957 seçimlerinde DP'nin istediği başarıyı getirmedi. Sorunlar çözülmez hale geldi. 1958'de Milli Koruma Kanunu kaldırıldı.
- * 4 Ağustos 1958'de istikrar programı ile moratoryum ilan edildi.
Moratoryum → Yasal olarak borç erteleme (Kitap dışı bilgi) Hayat pahalılığı ve işsizlik başladı. * 18 Aralık 1953 Devlet Su İşleri Müdürlüğü açıldı. Petrol rafineleri ve hidroelektrik santralleri kuruldu. 1957 Kömür İşletmeleri, 6 adet çay fabrikası açıldı. Ülke karayolları 1960'da 77.495 km'ye çıktı. 1951 Adapazarı Vagon fabrikası açıldı. * Erzinçan, Yeşilköy, Esenbaga, Trabzon, Samsun havalimanları açıldı.

* 1956'da THY Anonim Sirketi kuruldu. Deniz kıyısında yeni limanlar hizmete açıldı, yeni şeker fabrikaları açıldı, 19 çimento fabrikası açıldı

* Et ve Balık Kurumu, GÜBRETAŞ, Türkiye Çimento Sanayi A.Ş., PTT, Azot Sanayi, Türkiye Petrol A.Ş. Ort., Devlet Malzeme Ofisi, SEKA, Demir Çelik İşletmeleri, Yem Sanayi A.Ş., Türk Kömür İşl. DP İktidarında kuruldu.

ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARI-II

ÜNİTE 5-6-7-8 ÖZETİ

ÖZET HAZIRLAYAN: ASLI YAMANER

DERLEYEN: AYKUT GÜNATA

ATATÜRK İLKE'VE İNKILAPLARI-2 Sayfa(143-)

Darbelerin Gölgesinde Yoluna Devam Eden Türkiye
(1960-1980)

5. ÜNİTE

GİRİŞ -

1960-1980 dönemi oldukça problemli ve çalkantılı yıllardır. Türkiye 10 yıllık istikrarlı dönem ardından darbe ile 20 yıl sürecek istikrarsız ve soğuk savaşında etkisiyle karışık bir döneme geçer. 27 Mayıs 1960 darbesi sonrası siyasete diğayn vermek amacıyla 12 Mart 1971 muhtırası ve sosyal, kültürel, siyasal olarak tüm hayatı değiştiren 12 Eylül 1980 askeri darbesi yürürlüğe sokulmuş, sorunların siyasi ellerle düzeltilmesine imkan verilmemiştir. Bunun nedeni siyasilerin ulaşmaz tavırları, anlaşmazlık politikaları toplumdaki karışmayı artırdığı gerçektir. 1960-1980 arası 2 darbe, 1 muhtıra yaşanmasına sebep sadece iç olaylar değil dünyanın iki kutuplu yeni alanlar demaisi ve o alanları elde tutma çabasının da etkisi büyüktür.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ve Sonrasındaki Gelişmeler

1954'te hızla örgütlenen cuntalar DP'nin anti demokrat icraatleri nedeniyle organize olup büyümeğe başladı. DP'nin Tahkikat Komisyonunu kurması ve muhalefetin üstüne gitmesi orduyu huzursuz etti, üniversiteli gençleri sokaga döktü. Öğrenci olaylarının çok büyümesi ve ordudan destek istenmesi, ordunun meydanlara inmesine sebep oldu. DP'ye karşı çıkınca ordu idare ve hükümete müdahale etmek zorunda kaldı.

Darbe ve Darbenin Kadrosu : 27 Mayıs 1960 sabaha karşı ordu yönetime el koydu, kısa sürede tam dökülmeden tamamlandı. DP'nin Kızılay Meydanında halk ordu devlet el ele - ordu millet el ele sloganları attı.

DP'liklerini deviren kadro General Cemal Gürsel liderliğinde 8 yzbası, 10 binbaşı, 7 yarbay, 8 albay, 5 generalden oluşur. Bu kadro 38 kişilik Milli Birlik Komitesi (MBK) çatısında toplandı. Başkan Cemal Gürsel'li. Üyeler → Ekrem Acuner, Fazlı Akkoyunlu, Refet Aksoyoglu, Mucip Ataklı, İrfan Barış, Rifat Baykal, Emanullah Çelebi, Ahmet Er, Orhan Erkanlı, Vehbi Ersü, Numan Esin, Suphi Gürsoytrak, Orhan Kabibay, Kadri Kaplan, Mustafa Kaplan, Suphi Karaman, Muzaffer Karan, Kamil Karavelioglu, Osman Köksal, Münir Köseoglu, Fikret Kuytak, Sami Küçük, Cemal Madanoğlu, Sezai Okan, Muzaffer Özdağ, Fahri Özdemir, Mehmet Özpinar, Gürkan Özkaya, Selahattin Özgür, İrfan Solmaz, Refik Soyuyucu, Dündar Tanser, Haydar Tunçkanat, Alparslan Türkeş, Sıtkı Ulay, Ahmet Yıldız, Muzaffer Turdakuler Teli.

Sayfa(143-144-145)

İlk olarak TBMM ve hükümet feshedildi. C.başkanı Celal Bayar, TBMM başkanı Refik Koraltan, Başbakan Menderes, Bakanlar Kurulu üyeleri, milletvekilleri (DP'li) tutuklanıp Yassıada'ya gönderildi. Cemal Gürsel'de tüm yetkiler toplandı. (Devlet başkanı, başbakan, başkomutan, MBK Başkanı) Ardından üst düzey bakanlardan oluşan kabine kuruldu. Bu hükümet 5 Ocak 1961'e kadar görev yaptı.

12 Haziran 1960'da İ.Ü. Rektörü Prof. Dr. Süddik Sami Onar başkanlığında jecici anayasa komisyonu kuruldu ve askeri yönetimin hukuki çerçevesi belirlendi. Anayasa yürürlüğe girdikten sonra TBMM'nin yönetimi devralmasına kadar MBK milletin egemenlik hakkını kullanacaktı (millet adına) MBK yasaama yetkisini doğrudan, yürütme yetkisini MBK'nin onayladığı Bakanlar Kurulu aracılığıyla kullanacaktı. Yargı yetkisi bağımsız bırakıldı. MBK ölüm cezası onaylama, veto etme hakkına sahipti. MBK toplantıları kamuoyuna açıklanmıyordu.

* 27 Mayıs Askeri Darbe Türküleri → Nuri Sesigüzel - Türk Ordusu Fevzi Bursalı Hikmet Şimşek besteli 27 Mayıs Marsı

Söz Halide Güvens besteli Füsün Onal - 27 Mayıs Marsı

MBK'nin Yaptığı Tasfiyeler : İki önemli karar almıştır.

ilk - TSK'da yapılan geniş bir tasfiye. Birçok askeri emekliye ayırdılar. Emekli edilen Emekli İnkılap Subayları (EMİNSU) Derneği kurup örgütlendiler. 24 Aralık 1960'da darbe girişiminde bulundular. 24 Aralık gecesi Harp Akademisi önüne gelen küçük bir gruptu. (Milli Birlik Komitesi için önemli fırsattı) EMİNSU Derneği'nde aralarında gösteriler yapıldı, dernek zayıfladı. Çankaya protokolünde Gürsel başkanlığında emekli edilen subayların geri dönmemesi kararlaştırıldı. MBK tutumu karşısında güç kaybeden EMİNSU Derneği 6 Eylül 1961'de Ankara Örfi İdare tarafından kapatıldı.

ikinci - Merkezi Üniversiteler tasfiyesidir. 28 Ekim 1960'da MBK'nin Üniversite-den sorumlu üyesi İrfan Yılmaz ve Prof. Cihat Abaoğlu'nun Üni.'den ihracı için hazırladıkları 147 ismin olduğu liste resmi gazetede yayımlandı. Üniversitedeki tasfiye son derece hızlı ve bzensiz yapıldı. MBK'nin Üniversite tasfiye kararı sert tepki aldı. İstanbul Üni. Rektörü Sami Onar, İTÜ Rektörü Fikret Narter, Ankara Üni. Rektörü Suat Kemal Yetkin, Ege Üni. Rektörü Mustafa Uluöz, ODTÜ Rektörü Tühan Feyzioğlu ihraçları protesto etmiş ve görevden istifa etmişlerdir.

* MBK'nin diğer bir tasfiyesi yüksek mahkemelerdir. DP'nin etkisinden yüksek mahkemeyi kurtarmaktı amaçları. Yargıtayda 66, danıştayda 28, 520 hakim ve savcı emekli edildi. DP döneminin 16 yargı üyesi emekli edilmişti. Budunum Anayasa ihlali davasında yer aldı.

2021
DÖNEMİ

14 Kisi (Yurtdışına yollanan)

A. Türkeş → Yeni Delhi
Orhan Kabibay → Brüksel
Orhan Erkanlı → Meksika
Münir Köseoglu → Stockholm
Mustafa Kaplan → Lizbon
Muzaffer Karan → Oslo
Sefik Soyuyice → Kopenhag
Fazıl Akkoçunlu → Kabil
Rıfat Baykal → Tel Aviv
Dündar Taşer → Rabat
Numan Esin → Madrid
İrfan Solmaz → Lahay
Muzaffer Özdağ → Tokyo
Ahmet Er → Trablusgarb

Tamamı farklı
rütbelerde
Asker

Not: A. Türkeş, Rıfat Baykal, Numan Esin, Muzaffer Özdağ CKMP'ye katılmış ve partiyi Osman Bölükbaşı'ndan devralıp MHP'ye dönüştürdüler.

Sayfa(145-146)

14'lerin Tasfiyesi : MBK'da iki farklı yaklaşım vardı. En kısa zamanda iktidarı sivillere teslim etmek isteyenler ile partilerin faaliyetlerine izin verilmeden önce ülkenin siyasi yapısını değiştirecek reformları gerçekleştirmek isteyenler. En aktif isimli radikaller Alparslan Türkeş Önderliğinde Dündar Töser, Muzaffer Özdağ'dır. C. Gürsel ve generaller ilimantar grubundaydı (1. grup) MBK'nın düşüncesi iktidarı en güçlü siyasi örgüt CHP'ye teslim etmektir. İleri zamanda her iki grup kafasına göre hareket etmeye başladı. Türkeş'in bu süreçte en çok görüştüğü kişi Talat Aydemir'dir. Türkeş, Aydemir'e MBK'nın kaldırılmasını teklif etti. Ancak Aydemir, Gürsel'in yanında olmuş ve 14 kişinin tasfiyesinde etkili olmuştur. Bu girişim 14'lerin tasfiyesini hızlandırdı. 13 Kasım 1960'da MBK'nın 14 üyesi tasfiye edilip seaitli görevlerle y. dışına gönderildi (2 yıl dönmemek üzere) **NOT:** 14'ler içinde siyasi fikir birliği yoktu, milliyetçiler ve sol görüşlüler vardı.

Silahlı Kuvvetler Birliği : 14'lerin tasfiyesi güç dengesini sarstı. TSK'da endişeler başladı. Endişeleri gidermek için Silahlı Kuvvetler Birliği kuruldu. Birliğin en aktif üyesi 1960 darbesinin planlayıcılarından fakat Kore görevi nedeniyle darbeye katılamayan Talat Aydemir'dir. Dönünce Harp Akademisi başına oturdu. MBK'da güç boşlunu doldurmak için bu birliği kurdu. MBK'dan da bazı isimler birliğe katıldı. Silahlı Kuvvetler Birliği MBK karşısında güçlendi ve karşı karşıya geldiler. (Hava Kuv. Komutanı İrfan Tansel'in görevden alınıp Washington'da NATO'da görevlendirilmesi durumu iki tarafı karşı karşıya getirir) Savaş uçaklarının Gankaya Köşü üstünde alçak uçuş yapması MBK'ya karşı Silahlı Kuvvetlerin güç kazandığı isaretiydi. Gürsel, Tansel kararını geri çekmek zorunda kaldı. Albay Cuntarsı adıyla Silahlı Kuv. Birliği başkanlığına Ferit Kurmay Başkanı Cevdet Sunay'ı geçirdi. Birlik 28 Haziran 1961'de genelge yayınladı. MBK üzerinde bir güç haline geldiğini bildirdi. Genelgenin ilk maddesinde MBK'nın birliğin koruması ve bünyesi içine alındığını açıkladı. Siyasi parti faaliyetlerini birliğin izleyeceğini vurguladı. Seçimlerin 29 Ekim 1961'den önce yapılacağı kararı alındı. Amaç ülkeyi biran evvel sivillere bırakmaktır.

Yassıada Yargılamaları ve İdam Kararları : Adada 592 kişi 19 farklı davadan yargılanıyordu. Yargılama için Yüksek Adalet Divanı kuruldu. Sanıkların Adalet Divanı'na verilip verilmemesi kararı için Yüksek Soruşturma Kurulu oluşturuldu. Kurul Bakanlar Kurulu teklifi ile MBK tarafından seçilecek 1 başkan, 30 üyeden oluştu.

⇒ Devamı

Sayfa (146-147-148-149)

18 Haziran 1960'da özel mahkeme niteliğinde Yüksek Adalet ve Yüksek Soruşturma Kurulu oluşturuldu.

NOT: 2 Ağustos 1960 İnkılap Mahkemeleri Kanunu çıktı. (MBK'ya sâbîli veya yazılı taciz edenler 5-15 yıla kadar hapis cezası olacaktı.)

Davalarda en önemlisi anayasa ihlal davasıydı.

Köpek davası → C. Bayar'ın Afgan tarısını Atatürk Orman Çiftliği'ne satması ve parasıyla geçme yaptırması

Bebek davası → Menderes'in, Ayhan Aygün'den yeni doğan evlilik dışı çocuğunu Zeynep Kamil Hast. B. hekimi Dr. Fahri Atabey'e öldürttüğü iddiası

* 15 Eylül 1961'de kararlar açıklandı. 15 idam kararı çıktı : Celal Bayar, Adnan Menderes, F. Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan, Emin Kalafat, Nedim Karaltan, Ağah Erozan, İbrahim Kirazoglu, Baha Aksit, Bahadır Dülper, Osman Kavaklıoğlu, Rüştü Erdelhun, Nusret Kirişçioglu, Hami Sancar, Zeki Erataman

* Menderes, F. Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan idamı onaylandı, diğerleri ömür boyu hapse çevrildi. (Menderes 17 Eylül 1961, diğerleri 16 Eylül'de idam edildi)

SİVİL SİYASETE GEÇİŞ ÇABALARI (1961-1965)

İst. Üni. Hukuk Fakültesi'nden 7 öğretim görevlisi ve Ankara Üni. Hukuk ve Siyasal Bilimler Fakültesi'nden 3 görevlinin katıldığı Anayasa Komisyonu'nun hazırladığı tasarılarla adaleti sağlayacak yeni seçim yasası hazırlandı.

Yeni Anayasa (1961) ve Kurucu Meclis (6 Ocak 1961):

MBK'nın sivil yönetime geçişte ilk ciddi adımı 6 Ocak 1961 Kurucu Meclis ile güç yetkisini paylaşmasıdır. Kurucu meclisin oluşması için bilim kurulu oluşturuldu. Kurul 20 günlük çalışmayla MBK'ya tasarı sundu. MBK, 13 Aralık 1960'da Kurucu Meclis için seçim kararı aldı. Kurucu Meclis, MBK ve Temsilciler Meclisi adı taşıyan iki yapıdan oluştu. Seçimler sonucu 6 Ocak 1961'de çalışmalarına başlandı. Meclis başkanlığını Kazım Örbay seçildi. 272 üyeli Temsilciler Meclisi oluşturuldu. CHP 272 üyeden 222'sini yanına çekti. Tarık Zafer Tunaya, İsmet Giritli üyelikten tasfiye edildi. * Anayasa Komisyonu çalışması 9 Mart 1961'de bitti. 1961 Anayasası başlangıç bölümü 157 esas, 22 fesi, 22 maddeden oluşur. * Metinde genel esaslar, temel hak ve ödevler, Cumhuriyetin temel kuruluşu, Geçitli hükümler ve son hükümler olarak 6 kısım yer alır.

Teşkilat-ı Esasi yerine Anayasa tabiri kullanıldı. 1961 anayasasının en dikkat çeken özelliği Atatürk'ün 6 ilkesinin metinden çıkarılmasıdır.

NOT: Kurucu Meclisin öncelikli görevi yeni bir anayasa, ardından temsilde adaleti sağlayacak yeni bir seçim yasası hazırlamaktır.

Sayfa(150-151)

1961 anayasası bireysel hak ve özgürlükleri genişleten bir anayasadır. İktidar yetkileri yasaama ve yargı arasında bölündü. 27 Mayıs'ı gerçekleştiren askerler ömür boyu **tabii Senatör** olarak senatoda yer aldı. Anayasa Mahkemesi kuruldu.

* Yeni anayasa 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunuldu %61,5 evetle kabul edildi. Türkiye'de bir anayasa için yapılan ilk halkoylamasıydı.

Yeni Siyasi Partiler : * Merkez sağda 11 Subat 1961'de Ragıp Gülmüşpaşa Adalet Partisi'ni kurdu. (DP'nin oylarına talip olmak için) DP'nin ismi ve yöneticileri değiştirilerek AP teşkilatı oldu. * 13 Subat 1961'de Ekrem Alican Yeni Türkiye Partisi (YTP) kurdu. (CHP'ye oy vermek istemeyen kitleyi temsil ediyor)

* 13 Subat 1961'de Türkiye'nin en güçlü sosyalist partisi Türkiye İşçi Partisi (TİP) Avni Erakalın tarafından Kocaeli'de kuruldu. Mehmet Ali Aybar parti başkanı seçildi. * Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi önceden kurulmuş (16 Ekim 1958) ve başında Osman Bölükbaşı vardı. Bu parti 1960 sonlarında MHP'ye dönüşecekti. * DP tabanının çoğu AP'ye kayıyordu. YTP ise Menderes'in oğlu Yüksel Menderes'i partiye kattı.

* 1961 seçim kampanyası AP söylemi "**gösterime bakarsanız anlarsınız**" sloganı kullandı.

NOT: 17 Subat 1961 MBK ve Almanya İş ve İşçi Bulma Kurumları arasıyla anlaşma imzalandı. 105 kişi 1963'de Alman inşaat firmasının işe alındı ilk kez.

Darbe Sonrası İlk Seçimler (Ekim 1961) : Darbe sonrası ilk seçimler 15 Ekim 1961'de yapıldı. Seçimlere CHP, AP, YTP, CKMP katıldı. Seçimde hiçbir parti çoğunluğu elde edemedi. CHP %36,7, AP %34,7, YTP %13,7, CKMP %13,9 oy aldı. Senato seçimlerinde AP 71, CHP 36, CKMP 16 ve YTP 27 senatörlük elde etti. TBMM 28 Ekim 1961'de faaliyete başladı. Meclis başkanı Dr. Fuat Sirmen (CHP), senato başkanı Suat Hayri Uğüplü (AP) seçildi. 1961 seçiminde ilk kez koalisyonla tanışıldı. AP'nin mecliste çok sandalyesi olması Silahlı Kuvvetler Birliği'ni harekete geçirdi.

Silahlı Kuvvetlerde hareketlilik ve 21 Ekim Protokolü :

21 Ekim 1961'de 10 general, 28 albayın katıldığı Harp Akademileri toplantısında 21 Ekim Protokolü imzalandı. Meclis toplanmadan 25 Ekim'de yönetime el konulacaktı. MBK dışı şekillenen bu girişim Cevdet Sunay'ın araya girmesiyle engellendi. (Genelkurmay Başkanı) Sunay parti liderleriyle Gankaya Köşkünde toplanıp parlamenter demokrasinin devam edeceğini kararını açıkladı.

Sayfa (151-152-153-154)

Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve Hükümetin Kurulması:

AP, Anayasa Hukukçusu Ali Fuat Başgil'i aday gösterdi. Ancak Başgil askeri baskı sonucu adaylıktan çekildi. Seçimi Senato ve Millet Meclisi ortak kararıyla C.B. Cemal Gürsel kazandı. AP, askeri baskı nedeniyle Gürsel'i desteklemek zorunda kaldı. * Gürsel, hükümeti kurma görevini İnönü'ye verdi. Koalisyon hükümeti kuruldu. Yeni hükümet 2 Aralık 1961'de göreve başladı. (William Hale - silah gölgesinde evlilik) * İlk koalisyon hükümeti anlaşmazlıklardan ötürü kısa ömürlü oldu. (AP'nin af talebi istemesi koalisyonu dağıttı) Koalisyondaki öncelikli problemler ekonomik durgunluk, tarım problemi, ordunun siyasette baskısı idi.

Albay Talat Aydemir Olayı, Koalisyon İstifası ve Yeni Koalisyon Hükümeti:

19 Ocak 1962'de Cevdet Sunay'ın düzenlediği toplantıda Albay Talat Aydemir, Jandarma Okulu Komutanı Albay Necati Ünsalan ve birçok subay askeri müdahale gerekli gördüğündeydi (AP'den ötürü - iktidarı tekrar almaması için - AP) Sunay'a göre müdahaleye gerek yoktu. * Talat Aydemir'in başı çektiği birçok askerle İstanbul Cuntası adıyla protokol imzalandı. Karara göre, 15 Ekim seçimlerinin tanınmaması için muhtıra verdi. Cevdet Sunay (Genelkurmay Bşk.) protoköle onaylamadı ve İnönü'ye bildirdi (Basbakan) İstanbul grubu protoköle uygulamaktan vazgeçti. 20 Şubat'ta Türk Silahlı Kuvvetleri Birliği tasfiye edildi. Albaylar Cuntası olarak bilinen Talat Aydemir ve arkadaşlarının kontrolüne geçti. 22 Şubat'ta Aydemir, silah bırakma koşuluyla ve affedilme şartıyla İnönü-Sunay ile anlaştı.

* 21 Mayıs parolası → Harbiyeli Aldanmaz

* Başarısız darbe girişimi ve koalisyon ortaklıkları İnönü'yü güçlendirdi. Aydemir isyanından sonra askeri aflar öne sürüldü. Siyasi gerginlik ve istikrarsızlık iyice arttı. Ekonomik problem, koalisyon anlaşmazlıkları, görüş ayrılıkları nedeniyle 30 Mayıs 1962'de İnönü istifâ etti. Sonra CKMP ve YTP 24 Haziran 1962'de yeni koalisyon hükümeti kurdu. Bu koalisyon başarısızlık nedeniyle sona erdi.

Talat Aydemir'in İkinci Darbe Girişimi (20-21 Mayıs 1963):

Aydemir, Yarbay Mustafa Ok aracılığıyla 14'lerle temasa geçip (Sürgünden dönen) A. Türkeş ile görüştü. 22 Şubat'ta askerlerle toplantı yapıldı.

Gengel sistemi ile öncelikli Ankara'daki birlikler arasında teşkilatlanmaya başlandı. Harekatta 3. Ordu destekleyici kuvvet olacaktı. Türkeş darbe girişimini net öğrendikten sonra İnönü'ye haber verdi, Türkeş'in ihbarından hemen sonra 23:30'da ihtilal fiilen başladı.

Derouy

Sayfa (154-155-156)

Ancak 2. darbe girişimi de başarılı olmadı. Darbeciler tutuklanıp Mamak Cezaevi'ne gönderildi. Darbeciler 15 Eylül 1963'de düm cezasına çaptırıldı. Ancak Talat Aydemir ve Fethi Gürcan cezaları 9 Ocak 1964'te onaylandı, diğerleri müebbet hapis aldı. Fethi Gürcan 27 Haziran 64, Talat Aydemir 5 Temmuz 64'te idam edildi.

Sol ve Liberal Çevrelerde Canlanma, Yeni Oluşumlar, Forum Dergisi:

1961 anayasasının özgürlükçü olusu farklı çevrelerde hareketlenme ve kurumsallaşmalar başlattı. Anayasada değişim, sanat, bilim ve basın özgürlüğü düzenlenmiştir. Siyasal hayatta sosyalist TIP partisi, yayın hayatına giren Yön Dergisi, Sosyalist Kültür Derneği kendini göstermişti.

* Sol ve liberal çevrelerin toplandığı en etkili iki platform Yön ve Forum Dergisi olmuştur. Forum Dergisi, DP'nin anti demokrat uygulamalarına karşı panşiler yayınladı. (1954'ten 28 Nisan 70'e kadar)

Yön Dergisi ve Sosyalist Kültür Derneği:

Dergi 21 Aralık 1961'de Doğan Avcıoğlu, Mümtaz Soysal, İlhami Soysal, İlhan Selçuk, Cemal Resit Eyüboğlu ve Hamdi Avcıoğlu tarafından çıkarıldı. İlk sayısında, Yön Bildirisi çok ses getirdi. Metne imza atanlar CHP sol kanadı ve bazı TIP'lilerdi. Dönemin siyasal okımları Yön sayfalarında yer aldı. Dergi sol Kemalistleri, Sol Demokratları, komünist partilileri bir araya getiren bir platform oldu.

* MDD (Milli Demokratik Devrim)'ciler 1967'de Türk Solu Dergisi çıkardı.

* TIP'e göre → Türkiye kapitalist MDD'ciler → Türkiye feodal yapıda

İŞÇİ HAREKETLERİ: 1960 darbesi sonrası dönem, işçiler ve sendikalar için canlanma dönemiydi. Sendikalar darbeyi desteklemişti

* 1961 anayasasıyla memurlar dahil tüm çalışanlara sendikalaşma hakkı tanınmış, güvence verilmiştir. Grev anayasal statü kazanmıştır. Türkiye İşçi Partisi'nin (TIP) kuruluşu işçi sınıfını siyasallaştırdı.

İşçi hareketleri ⇒ 25 Kasım 1961 → 5000 Sümerbank işçisi yalınayak yürüdü

31 Aralık 1961 → Sarayhane Mitingi 3 Mayıs 1962 → 5 bin işsiz

TBMM'ye yürüyüşü 12-13 Ağustos 1962 → Yapı-İS sendikası Zonguldak

Ereğli'de işten atılmalara protestosu Ocak 1963 → Kavel Previ

ÖĞRENCİ HAREKETLERİ: O zamanlar yeni kuşak **kızıl kuşak** diye adlandırılıyordu. (eylemlerden ötürü) İstekleri özgürlük, eşitlik, adalet ve temiz çevre idi. Bu kuşağın isyanı tüm dünyayı sardı. Türkiye'de gençler Anayasa, Konuma **Mitingleri** düzenliyordu.

⇒ Devamı,

Sayfa (156-157)

İki gençlik örgütü ön plandaydı: Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) * Bütünlenen ve örgütlenen 68 gençliği sosyalist ideolojiye dayalı gençlik örgütleriydi.

NOT: MTTB, TMGT, TMTF sağcı gençlik örgütleri
Sosyalist Fikir Kulübü (SEK) solcu gençlik

Küba Krizi, 1963 Kıbrıs Olayları, 3. Koalisyon Hükümeti:

* SSCB'nin Küba'ya füze rampaları kurduğunu ABD istihbaratı tespit etti, ABD'nin sert tepkisi ile Küba'yı ablukaya aldılar. Füzelerin sökülmesini istedi bunu karşılık Rusya Türkiye'deki Rusya topraklarına döneltirilmiş füzelerin kalkmasını ABD'den istedi. İki güç bu şekilde anlaştı, Türkiye'nin pazarlık konusu olması dönemin hükümeti için uyarı niteliğindedir. (1962 Ekim)

* 2. Koalisyon dağılıncı İnönü görüşmelere başladı. Yeni gelecek hükümeti Kıbrıs Krizi bekliyordu. 3. Koalisyon kurulmadan 1962'de C.B. Makarios Zürih Antlaşmasına aykırı hareketlere başladı. Lefkoşa, Limasol, Magosa, Baf ve Larnaka'da Türklere baskıya başladı. Türklerin karşı koymasıyla oradaki belediyeleri abluka altına aldı. İki taraf arasında 21 Aralık 1963'de çatışma başladı. Hükümet "Kıbrıs Anayasasını Koruma Adına" sınırlı müdahale kararı aldı.

24-25 Aralık 63'te müdahale gerçekleşti. Müdahaleyle olayların ilerlemesi engellendi. Türkiye işin içine girince garantör Yunanistan-İngiltere de devreye girmiş oldu. Böylece Kıbrıs Krizi sorun olarak ortaya çıktı.

* İnönü 23 Aralık'ta 33 bağımsız meclisli ile kabine kuracağını açıkladı

1964 Kıbrıs Olayı ve Johnson Mektubu:

Kıbrıs'ta olaylar devam etti. Limasol, Baf'ta şiddetli çatışmalar oldu. Garantör devletlerin talebiyle 15 Ocak 1964'te Londra Konferansı toplandı. Konferans sonunda aracı arabulucu Birleşmiş Milletler Barış Gücü atandı. 4 Nisan 1964'te Makarios Zürih Ant. tek tarafı feshetti. 16 Nisan 1964'te İnönü Times

Derisi'ne demec verdi: "Yeni bir dünya kurulur ve Türkiye bu dünyada yerini alır" dedi. Bu tehdit ABD'de tepki yarattı. 5 Haziran'da, "İnkü

Johnson Mektubu geldi: Türkiye'nin NATO'dan askeri malzeme kullanmayacağı, ABD'nin Akdeniz'de 6. Filo'nun müdahalede bulunacağı yar-
gıyordu. * EOKA 20 Aralık 1963'de Kıbrıs Türklerine karşı silahlı saldırı başlattı. 363 Türk Kıbrıslı hayatını kaybetti. 103 Türk köyüne saldırıldı. Ceset gükurları 14 Ocak 1964'te BM Barış Gücü tarafından açıldı.

* Kıbrıs'taki ilk Türk Hava Harp Şehidi - Cengiz Topel *

Sayfa (158-159-160)

Kıbrıs Türkleri TMT Teşkilatı (Türk Mukavemet Teşkilatı) kuruldu.
(1 Ağustos 1958'de FOKA'ya karşı kurulmuştu) 1 Ağustos 1976'da Kıbrıs Türk
Gençlik Kuvvetleri Komutanlığı oldu. TMT'nin sivil kanadı 27 Temmuz 1957
Zurhan Nalbantoğlu, Rauf Denktaş, Kemal Tanrıseudi sonra Dr. Fazıl Küçük 'tür.
AP İKTİDARI ve 12 MART MUHTIRASI (1965-1971)

AP
Başkanı

6 Haziran'da AP başkanı Ragıp Gümüşpala öldü, 27 Kasım 1964'te başkanlığa
Süleyman Demirel seçildi. Cumhurbaşkanı Gürsel, hükümet kurma görevini bağımsız
senatör Suat Hayri Urganlı'ya verdi. Yeni hükümet AP, MP, YTP katılımı
ile kuruldu. Hükümet 8 ay görevde kaldı. * 1965 genel seçimlerinin "Milli
Bakiye" sistemiyle yapılması kararlaştırıldı. * Osman Bölükbaşı CKMP'den
ayrılıp Millet Partisi'ni (MP) kurdu. CKMP başına Ahmet Tahtakılıç geçti.
* 10 Ekim 1965 genel seçimi sonucu : AP %52,9, CHP %28,75, MP %6,3,
CKMP %2,24, TIP %3,7, YTP %3,72 oy aldı. Seçimi AP kazandı.
* 1. Demirel hükümeti önceliği ekonomi oldu, ABD ile iyi ilişkiler, millî irade kavramı.
* Cumhurbaşkanı Gürsel'in sağlık sorunu üzerine Başbakan Demirel'in önerisiyle
28 Mart 1966'da Cevdet Sunay Cumhurbaşkanı oldu.

AP Dönemi Siyasal Gelişmeler : 1966 yılı CHP, AP karşısında "ortanın
solu" adıyla sosyal demokrat programla muhalefete geçti. CHP 18. Kurultayı'nda
24 Ekim 1966'da Bülent Ecevit'i CHP genel Sekreteri seçti. Ecevit'le sosyal demok-
rat ilkeler ön plana çıktı. 30 Nisan 1967'de Turhan Feyzioğlu ve 47 arkadaşı CHP'den
istifa etti, mecliste koltuk sayısı 101'e düştü. 1967'de Kıbrıs sorunu yine ortaya
çıktı, Türk köylerine katliamlar yapıldı. Türkiye'de sürgündeki Rauf Denktaş ve
arkadaşları 31 Ekim 1967'de gizlice adaya çıkarıldı, Rum polisi yakalardı.

Türkiye baskısıyla hepsi iade edildi. Yunan birlikleri 15 Kasım'da Geçitkale ve
Boğaziçi köylerini işgal edince meclis hükümete müdahale yetkisi verdi. Aynı gün
Türk ordusu Akdeniz'e açıldı ve adayı çıkarma yapacağını ilan etti. NATO ve
ABD'nin araya girmesiyle Yunanlılar adayı basaltma kararı aldı (gecici süre)

Partilerde Ayrışmalar ve Yeni Siyasal Partiler : * Alevilerin siyasal örgütü
olarak 17 Ekim 1966'da Birlik Partisi kuruldu. (Başkanı Hacıhan Tahsin Berkman)
Parti Türkiye'nin ilk din-cemaat partisiydi. Parti 1967'de bölündü, ayrılan bir
grup Demokratik Birlik Partisi kurdu, o da uzun ömürlü olmadı.

* CHP'den ayrılan Turhan Feyzioğlu ve arkadaşları 12 Mayıs 1967'de Güven
Partisi'ni (GP) kurdu. Parti prensibi "Temel görüşler" şeklinde Atatürk ilkelerinden
ibaretti. Liberalizm ve sosyalizme açıkça karşı olduklarını bildirdiler.

Sayfa(160-161-162-163)

* A. Türkeş 1965'de CKMP'ye girdi. Güzgisi islami unsurlara yer veren Türk milliyetçiliği idi. 1968'de soldaki yükselişe paralel milliyetçi hareket yükselişe geçti. Milliyetçi gençlik 1965'de Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri (TKMD) açtı. Gençler 67-68 arası Türkeş'in yanına kaydı. Türkeş'in isteğiyle fakültelerde Ülkü Ocakları açıldı. Ülkü Ocakları 14'ler sürgününden Dündar Taser tarafından kuruldu. CKMP partisi 8 Şubat 1969'da Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) adını aldı.

1969 Seçimlerine Doğru Öğrenci Hareketleri: * Sağcı öğrenciler TKMD ve Ülkü ocaklarında örgütlendi, solcu öğrenciler fakültelerde Fikir Kulüpleri açıp örgütlendiler (FKF). * Fikir Kulüpleri Federasyonu başkanı Mahir Çayan oldu. * TIP yanlıları 1969'da Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu kurdu (TDGF) → Dev-genc, (Atilla Sarp, Ertuğrul Kırkcalı) TDGF, İstanbul ve Ankara'da geniş bir örgütlenme sağladı.

1969 Seçimleri (12 Ekim) ve 12 Mart 1971 Muhtırası: 12 Ekim seçimlerinde AP % 46,6 oyla birinci parti oldu. * 2. Demirel Hükümeti 12 Kasım 1969'da göreve başladı. Başbakan Demirel sanayi kuruluşlarının artmasını zorunlu gördü, sanayileşme Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) eliyle gerçekleştiriyordu.

* 26 Ocak 1970'de Necmettin Erbakan ve arkadaşları Milli Selamet Partisi'ni (MSP) kurdu. Ekonomide Sanayiciler Demirel'i eleştiriyorlardı. AP bölünmeğe başlamıştı. AP içindeki muhalifler 18 Aralık 1970'de Demokrat Parti'yi (DP) kurdular. (Parti başkanı Ferruh Bozbeyli). AP'de bölünmeler dünce, Demirel meclisteki çoğunluğu kaybetti. * 1969 seçimleri sonrası tüm partilerde kopmalar başladı. Siyasal istikrarsızlık ekonomiye yansdı. * Hükümet 9 Ağustos 1970'de devalüasyon yapıp 1 \$ karşılığını 9 TL'den 15 TL'ye çıkardı.

Hükümette yolsuzluk iddiaları çıktı. * Türkiye'nin ilk büyük kitlesel işçi hareketi - 15/26 Haziran 1970'de işçiler sokafa inip İstanbul ve Kocaeli ana yollarını kesip dev mitingler düzenlendi. (Can kaybı yaşandı.)

* Ordu tüm bu olaylardan rahatsızdı ve feniletilmiş Komite Konseyi toplantısı sonucu hükümete muhtıra hazırladı. 12 Mart'ta TRT'de muhtıra okundu. Karışıklık devam ederse idareyi ele alacakları yazıyordu.

* Demirel 12 Mart muhtırasına direnmeden istifa etti, ardından 11 ilde sıkıyönetim ilan edildi.

NOT: 12 Mart muhtırasından sonra Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, hükümeti kurma görevini 19 Mart 1971'de Nihat Erim'e verdi.

Sayfa (163-164-165)

Ana Regim Hükümetleri Kuruluşu (1. ve 2. Nihat Erim Hükümetleri) :

Cevdet Sunay'ın (CB) önerisiyle Erim mecliste görevine başladı. Bu durum milli irade ve ara rejimin başlamasıydı. Sıkıyönetim ardından ayaklılık ve bölücülük nedeniyle Milli Nizam Partisi (MNP) ve 21 Temmuz'da TIP kapatıldı.

* Gençlik örgütleri dağıtıldı, sendikal faaliyetler yasaklandı, bazı basın yayın organları kapatıldı, çok sayıda prof. ve akademisyen tutuklandı, yazarlar tutuklandı * Yusuf Arslan, Deniz Gezmiş yakalandı * 17 Mayıs 1971'de Mahir Çayan'ın yönettiği THKP-C İsrail'in İstanbul Başkonsolosu Efraim Elrom'u kaçırdı. * 23 Mayıs 1971 hükümet **Balyoz Harekati** başlattı * Örgüt başkonsolosu öldürdü. Hükümet örgüt için (THKP-C) harekete geçti. * 2 Haziran 1971'de Mahir Çayan yakalandı. 30 Kasım 1971'de Çayan tünel kazarak haptsten firar etti. * 11 bakan kabineden istifa etti. * Cumhurbaşkanı 2. kez hükümeti kurma görevini Erim'e verdi. 2. hükümette olaylar durulmadı. * 6 Mayıs 1972'de Gezmiş, inan, Arslan Uluçanlar cezaevinde idam edildi. * İdamlar sonrası sokaklarda gösteriler başladı, Erim 2. kez başarısız olunca 17 Nisan 1972'de istifa etti.

Fetih Melen ve Naim Talu Hükümeti : 19 Mayıs 1972 hükümet kurma yetkisi Fetih Melen'e verildi. (5 Haziran 72 göreve başlama) Sıkıyönetim devam etti. Dönemin en önemli faaliyeti cumhurbaşkanlığı seçimidir.

* 6 Nisan 1973'de Fahri Korutürk Cumhurbaşkanı seçildi. * 7 Nisan'da başbakan Melen istifa etti. * Korutürk, hükümet kurma görevini Naim Talu'ya verdi. Yaklaşık 6 ay görevde kaldılar.

1973 Seçimleri - Koalisyon Dönemi (1973-1980) : 15 Ekim 73 seçimlerine Milli Selamet Partisi katıldı. Seçimde CHP %33,3, AP %29,8 oy oranı aldı. Hiçbir parti tek başına iktidar olamadı. Yine koalisyon dönemi başladı.

* Korutürk, 27 Ekim 73'de hükümeti kurma görevini önce Ecevit'e o kuramayınca 12 Kasım'da Demirel'e verdi, o da kuramadı. Tekrar Ecevit'e verdi. 26 Ocak 1974'de **CHP-MSP Koalisyonu** kuruldu. Ecevit başbakan, Erbakan başbakan yardımcısı oldu. Solik ve merkez sağın koalisyonu sağ-sırtıcıydı. * Farklı görüşler koalisyonu uzun sürdümecekti ki Kıbrıs Sorunu yine ortaya çıktı.

Kıbrıs Barış Harekati : 20 Temmuz 1974 ve 14 Ağustos 1974'te iki askeri müdahale ile adanın %40'ı kontrol altına alındı. Harekat başarısıyla Ecevit, 18 Eylül 74'te hükümetin istifasını sundu (oy topladığı ve tek parti olmak istediği için, koalisyoncu)

⇒ Devam

Sayfa (165-166)

* İstifa sunumu siyaseti tıkadı. 241 gün hükümet krizi yaşandı. Konutürk, hükümeti kurma görevini Sadi İrmak'a verdi ve 4,5 ay pörevde kalabildi.

1. Milliyetçi Cephe Hükümeti Dönemi : Demirel 31 Mart 1975'de MSP, MHP ve CGP partileriyle 1. Milliyetçi Cephe Hükümetini kurdu. Şiddet eylemleri ülkede daha da arttı. Sağ-sol gruplar sürekli çatıştı. * Demirel'in yepeni Yahya Demirel'in hayali ihracat vakası döneme damga vurdu. * Bu dönemin önemli olaylarından biri 1 Mayıs 1977'de işçi bayramı kutlamalarında oldu. Taksim'deki kalabalığa ateş açılarak 36 kişi hayatını kaybetti. * Olaylar nedeniyle 5 Haziran 1977'de erken seçime gidildi.

1977 Seçimleri - 2. Milliyetçi Cephe Hükümeti : CHP çoğunluğu olsaydı kalktı istediği sayıyı çıkaramadı. Ecevit, azınlık hükümeti kurmak istedi o da olmadı.

* Demirel, 21 Temmuz 1977'de AP-MSP-MHP ile 2. MC Koalisyon hükümeti kurdu. * Siyasi içerikli cinayetlerin yükseldiği bir evrede kuruldu. 11 Aralık yerel seçimlerinde AP başarısızdı ve istifalar başladı. * Demirel güvenoyuna gitti ve kaybetti. İstifa ederken ilk kez bir hükümet gensoruyla karşılanmış oldu.

* Ecevit, AP'den ayrılan m. vekillerini partisine kattı. Türk siyasetinde Güneş Motel Olayı veya 11'ler Olayı olarak geçen görüşmeler sonrası 5 Ocak 1978'de Ecevit hükümeti kurdu.

Ecevit'in Azınlık Hükümeti ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesine Doğru :

Ecevit 17 Ocak 78'de güvenoyuyla göreve başladı. Terör devam ediyordu. * Çokça cinayet vardı, 16 Mart 78'de İst. Üni. kana bulandı. Atılan bombalarla 7 öğrenci öldü, Malatya Belediye Bşk. öldürüldü, Alevi-Sünni çatışmaları başladı. * Ecevit ekonomi ve güvenlikte başarılı olamadı. Kara borsacılık başladı, enflasyon yükseldi. * 17 Ekim 1979'da Ecevit istifa etti, 12 Kasım 79'da Demirel azınlık hükümeti kurdu. * Nihat Erim ve Disk Başkanı Kemal Türkler öldürüldü. * 28 Mayıs 1980'de 50 kişinin öldüğü Çorum Olayları yaşandı. Ülke iç savaştaydı. * 12 Eylül darbesi öncesi 1606 kişi öldürülmüştü. * Maliye Bakanı İsmet Sezgin, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı Vekilliği Turgut Özal. * Özal 24 Ocak Ekonomik Kararları aldı. Devalüasyonla 1\$ 47,50 TL'den 70 TL'ye çıkarıldı.

⇒ Devamı

Sayfa (166)

- * Ülkede sıkıyönetim olmasına rağmen hergün kan dökülüyordu.
- * 6 Nisan 1980'de Konutürk'ün CB silresi oldu. CB'lik için 115 tur yapıldı ama kimse seçilemedi.
- * 6 Eylül 1980'de MSP'nin Konya mitinginde tek halife-tek devlet-tek millet sloganlarını irtica tehdidi gören Ordu 12 Eylül 1980'de iktidara el koydu. Darbeyle birlikte Genelkurmay Başkanı Kenan Evren kuvvet komutanlarından oluşan Milli Güvenlik Konseyi (MGK) ülke yönetimini aldı.
- * Konsey, emekli asker Bülent Ulusu'ya hükümet kurma görevini verdi.

BITTI

ÜNİTE SONU TESTİ

1) E +	6) C + (E)
2) A +	7) E +
3) D +	8) D +
4) F +	9) E +
5) A +	10) C +

sonu yanlış
CEMP - 1958'de kuruldu
NHP 61 sonrası kuruldu
1961 sonrası değil
Benim cevabım
doğru
Kabul ediyorum

ATATÜRK İLKE ve İNKILAPLARI-2 Sayfa(179-180-181)

ÖZAL'LI YILLAR(1980-1991)

6.ÜNİTE

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve Ara Rejimi:

Cumhuriyet'in çok partili hayata geçiş döneminde 27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi, 12 Mart 1971 muhtırası, 12 Eylül 1980 darbesi siyasette etkili olmuştur. Askeri yönetim toplumsal hayatı kısıtlayan düzenlemeler yapmış, cezai uygulamalara yönelik 1982 anayasası hazırlamıştır. * Komuta kademesi, darbenin sebepleri olarak; siyasi istikrarsızlık (koalisyon hük.) ve cumhurbaşkanı seçilememesini göstermiş. * Evren, 2 Ocak'ta Demirel ve Ecevit'i köşke davet etmiş, Türk Silahlı Kuvvetlerin başkanı başlıklı uyarı mektubunu vermiştir, sonra mektup örneği meclise de yollanmıştır. * Mart 1980 ve sonrası cumhurbaşkanı seçilemediğinden vekaleten başkanlığı İhsan Sabri Çağlayangil gelmiştir.

Darbe Süreci ve Yaşanan Olaylar: 1980 iktisadi iflasın, dinieksenli sosyal çatışmaların, failir meçhul cinayetlerin arttığı dönemin başlangıcıdır.

* Faizlerin serbest oluşu (24 Ocak kararı) bankerleri iflasa götürmüştür. Bu ekonomik kriz fabrikalarda grevlere, işsizliğe, sokak eylemlerine neden olmuştur.

* Darbeye sebeplerin biri meçhul cinayetlerdir. Darbe sürecini hızlandıran olayların ilki 1977'de kurulan Milliyetçi Cephe Hükümetinde Jümruk ve Tekel Bakanı Gün Sazak cinayetidir. (29 Mayıs 80 ölümü) * Temmuz'da Nihat Erim ve Kemal Türkler öldürüldü. * Ülkücüler alevilerin işyerlerine saldırmış, sol gruplar Alevileri korumuş, Alevi mah. barikatlar kurulması herşeyi kontrolden çıkarmıştır.

* Kaosun artması üzerine J.kurmay Başkanı Evren, Orgeneral Nurettin Erşin, Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Orgeneral Sedat Celalun, Orgeneral Nejat Tülmür 11 Temmuz 1980'de askeri müdahale kararı almış fakat Demirel'in güvenoyu alınması üzerine karar ertelenmiştir. * Ordu ilk müdahaleyi Fatsa'da 11 Temmuz'da silayönetimle yapmıştı, sonra tüm yurttan uygulanmıştır.

* 12 Eylül 1980 saat 04:00 suları radyodan darbe bildirisi okunmuştur. Gereke TSK iş hizmet kanununun 35. maddesinde TC'yi kollama ve koruma görevi Türk Milleti adına, TSK'nın görevi olduğu belirtilmiştir.

Milli Güvenlik Konseyi ve Ara Rejim: Darbenin ilk günleri uygulanma amacı darbe ve darbe yöneticilerinin mesruluğunu tesis etme, kaos içindeki siyasi hayatı düzene sokmak, rejimin olması gerektiği gibi işlendiğinin sağlanmasıdır. Aminal Zülent Ulusu hükümeti kurma görevi almıştı. * Askeri kadronun yargı, yasa, yürütme üzerinde gücü genişlemişti. Milli Güvenlik Konseyi hakkındaki kanun, Anayasa Düzeni hakk. kanun, MGK yasama görevleri istisnâsında düzenlemeler yapılmıştır.

Sayfa (181-182-183-184)

- * B. Ulusu 21 Eylül 1980'de göreve başlamış, bu hükümette Özal B.bakan yardımcısı ve ekonomiden sorumlu devlet bakanı olmuştur. 1980-84 arası Eren'in ifadesiyle her iki taraftan esit olarak 50 kişi idam edilmiştir. * Meclis dağıtılmış, tüm siyasi partiler kapatılmış, parti liderleri yargılanmış, Demirel ve Ecevit 1 ay tutuklu kalıp serbest bırakılmış, Türkeş 4 yıl - Erbakan 1,5 yıl hapis yatmıştır.
- * 40', MGK perisi valilikle belirlenen 160 üyeli Danışma Meclisi kurulmuştur.
- * Kurucu Meclis 29 Haziran 1981'de kurulmuş ve tüm yetki Kenan Eren ve Kuvvetler Komutanlarında toplanmıştır. * Anadolu'daki tüm mülki idare yetkilerine subaylar atanmıştır. * Tüm sivil toplum kuruluşları faaliyetleri askıya alındı.
- * Sadece Kızılay ve Türk Hava Kurumu faaliyetlerine devam etti.
- * Başbakan Ulusu hükümetinde birandnce ekonominin düzelmesi istenmiş ve Özal ilk kez Siyaset Sahnesine atılmıştır. * Özal, ABD'de ekonomi üzerine eğitim almış, (EİEİ) Elek. işleri Etüd idaresi fen. Md. Yrd. yapmıştır. 1979'da Devlet Planlama Teşkilatı ve Başbakanlık Müsteşarı olarak görev yaptı. * Özal, 14 Temmuz 1982'ye kadar görevine devam etmiştir. 1981'de SPK'yı kurmuştur.

1982 Anayasası ve Referandumu: 27 Ekim 1980'de "Anayasa Düzeni Hk. Kanunu" ile MGK yasal düzenlemeye gitmiş, MGK ve Danışma Meclisi üyelerinden oluşan bir Kurucu Meclis oluşturulmuştur. Danışma Meclisi taslak oluşturmuş, son düzenlemeleri MGK yapmış ve %91,3 evet oyu almış (halk oyu) ve kabul edilmiştir. (1982 tarih 2709 sayılı kanun) (7 Kasım 1982) * Anayasanın geçici 1. maddesi uyarınca, Kenan Eren 7 yıllık cumhurbaşkanı seçilmiştir. * 1982 anayasası referandumla seçilen 2. anayasadır. * 1982 anayasası devletin temel yapısı, işleyişi, temel hak ve özgürlüklerin düzenlenişi bakımından sert ve detaycı bir anayasadır. * Anayasada "yürütme" güçü kılınmış, cb. yetkileri artırılmış, b.bakana üstün konum verilmiştir.

TURGUT ÖZAL'IN BAŞBAKANLIK DÖNEMİ

Özalizm ⇒ Liberal felsefeye dayalı olarak ifade, vicdan ve fırsat özgürlüğüne dayanarak sınırlamaların kaldırılması, devletin toplumun tüm alanlarının-
daki ağırlığının kaldırılıp yerel yönetimlere bırakılması, ekonomik anlamda
ithalat ve ihracat serbestliğinin getirilmesi çerçevesinde şekillenir.

* Toplumda huzuru sağlamak amacıyla Özal, 20 Mayıs 1983'de kurduğu Anavatan Partisi'nin kurucuları arasında tüm siyasi eğilimlerden insan-
ları dahil etmiştir. * Özal parti programında ANAP'ı "milliyetçi, muhafazakar,
sosyal adaletçi, rekabete dayalı serbest pazar ekonomisini esas alan bir
siyasi partidir" ifadesiyle tanımlar.

Sayfa (185-186-187)

* 1983 seçimlerinde karşısındaki eski partilerin yasaklı oluşu, varolan siyasetçilerin emekli asker oluşu ANAP ve Turgut Özal'ın siyasi geleceğini olumlu şekillendirmiştir.

İç Politik Gelişmeler: Kenan Evren, seçimlerde %10 barajı uygulanmasını ve ABD modeli 2 partili sistemin kurulmasıyla ve iki parti arasındaki iktidar değişimiyle bir siyasi istikrarın sağlanacağına inanmıştır. * Evren'in bu tutumuyla Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP-Turgut Sunalp) kurulmuştur. * 20 Mayıs 83'te Özal tarafından ANAP kurulmuştur. * Eski CHP kurucuları 6 ok simgelerıyla Halkçı Parti (HP) yi kurdular. (Necdet Calp)

6 Kasım 1983 Seçimleri Başbakan Turgut Özal: Evren'in isteğiyle seçimlere sınırlı sayıda parti girdi: MDP, HP ve ANAP. * 6 Kasım 1983 seçim sonucunda ANAP %45,14, HP 30,46, MDP %23,27 oranla oy aldı.

Yerel 25 Mart 1984 Seçimleri: ANAP iktidar olunca yerel seçim sürecine girildi. Yerel seçimlerde daha çok siyasi partinin önünü açtı. Kapatılan partiler başka isim ve başkanlarla siyasete girdi. * AP, Doğru Yol Partisi (Hüsamettin Cindoruk), Milli Selamet Partisi, Refah Partisi oldu (Ahmet Tekdal), Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SODEP) Erdal İnönü (E. İnönü'ye önceki seçimlerde K. Evren siyasetini vermemisti) partileri açıldı. * 1983 seçimlerine katılan diğer liderler siyasete son verdi MDP başına Ülkü Söylemez, HP başına Aydın Güven Gürkan geçti. * 25 Mart 1984 seçimlerinde ANAP %41,50, SODEP %22,93, DYP %13,72, HP %8,50, MDP %7,87, RP %4,73 oranla oy aldı. * 1985'de SODEP ve HP birleşip Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adıyla birleşti. MDP kendisini feshetti.

6 Eylül 1987 Referandumu: Anap sloganı → Hayırda hayır vardır.

Siyasi yasaklı liderler → Yasaksız Türkiye sloganı

SHP sloganı → Türkiye'ye nefes aldirmek için evet

* Referandum sonucu %50,16 evet oyu, %49,84 hayır oyu çıkmıştır.

* Ana seçimlerden sonra DSP lideri Rahsan Ecevit Bülent Ecevit'e, DYP lideri Hüsamettin Cindoruk S. Demirel'e, RP lideri Ahmet Tekdal Necmettin Erbakan'a, MHP lideri Ali Koş A. Türkeş'e parti liderliğini bıraktı.

29 Kasım 1987 Seçimleri: Erken seçim kararı alan b. bakan Özal seçim sisteminde değişikliğe gitti. Seçime ANAP, SHP, DYP, DSP, RP, MHP ve İslahatçı Demokrasi Partisi (İDP-sağ siyaset) katıldı. %93 seçmen oy kullandı.

* Seçim sonuçları ANAP %36,31, SHP %24,74, DYP %19,23 oy aldı. Diğer partiler barajaltı kaldı ve m. vekili çıkaramadı.

Sayfa (187-188-189-190)

26 Mart 1989 Yerel Seçimler: Özal, yerel seçimlerde yine değişikliğe gidip 02 siyasi partinin seçime girmesi yoluna gitti.

* 26 Mart 1989 yerel seçimlerinde SHP %28,7, DYP 25,10, ANAP 21,8, RP %9,8, DSP %9, MHP %4,1, İDP 0,9, Bağımsız 0,5 oy oranı aldı. * ANAP'ın genel seçimlere kıyasla yerelde düşüş %21,8 oy alışı kazandığı 67 vilayeti 3 vilayete kadar düşürdü. * SHP yükselerek 33 il merkezine çıkardı.

* Eren'in cumhurbaşkanlığı süresi dolmak üzere olduğundan, T. Özal başkanlık sürecine son verip Cumhurbaşkanlığına aday oldu.

Özal Dış Politik Gelişmeler: * Irak - İran'la ticaret hacmini arttırdı. * Petrol ülkeleri Arabistan-Libya ile ilişkileri geliştirdi. * 14 Nisan 1987'de AB üyeliğine başvurdu. * Kıbrıs Federe Devleti, Kıbrıs Türk Devleti adını alma başvurusuna geçti. (15 Kasım 1983 K.K.T.C adını aldı - Rauf Denktaş Cumhurbaşkanı)

Ortadoğu Politikası: * 1981-Türkiye'nin İslam Konferansı Örgütü'ne katılımcı olarak gitti ve ilimli baktı. * Ortadoğuyla ilgilenme sebepleri: İran'da Humeyni ile gelen İslam Devrimi ve 8 yıl süren İran-İrak savaşları olmuştur. İran'la 1982'de petrol anlaşmaları yapılmıştır. Ancak Kerkük-Yumurtalık hattı tehdidi 1986 sonrası ilişkileri azaltmıştır. * İrak'la ilişkide belirleyici konu PKK saldırıları, Türkmenlerin statüsü ve Petrol Boru hattındaki sekillenmedir. * Saddam'ın kimyasal silah kullanımı sonucu Türkiye'ye göçler başlamış ve PKK faaliyetleri ülkeye sıçramıştı. * Körfez Krizinde Saddam yönetimiyle bozulan ilişkilerden dolayı petrol boru hattının kapanması tehdidi ilişkileri daha da olumsuzlaştırmıştır. * Suriye ile PKK faaliyetleri, su kullanım sorunu (Fırat-Dicle), 15 Eylül 1984 PKK'nın ilk eylemini yapması sorunlardı. * Suriye ile güvenlik ve sınır kontrol anlaşması yapıldı. * PKK iki ülke arasındaki en önemli sorundu. * S. Arabistan'la ilişkileri iyi tutmuş, Arap petrol zenginlerine boğazda mülk olma izni vermiş, Faysal Finans Kurumu, Albarka Türk Finans Kurumunun açılmasını sağlamış ve böylelikle Suudi Sermayesi Türkiye'ye sokmuştur.

ABD ve AB Politikası: ABD ile ilişkiler 1989 sonrası karşılıklı ticarete dayalı ilişkiye dönmüştür. AB ile de ilişkileri geliştirip ABD'ye alternatif bir tutum sergilemiştir. Avrupa ile ticari hacmi genişletmek için 17 Ekim 1986'da Avrupa ilişkileriyle ilgili bir bakanlık kurmuştur. Türk vatandaşlarının Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna bireysel başvuru hakkı kabul edilmiş, Avrupa Topluluğu'na tam üyelik başvurusu yapılmıştır. (14 Nisan 1987)

Sayfa (190-191-192-193)

* ABD'nin Ortadoğuda Türkiye'ye istediği desteği vermemesi, Avrupa Konseyi'nin başvurusu askıya alınması sebebiyle Özal, Orta Asya devletleriyle ilişkileri güçlendirmek alternatifine yönelmiştir.

Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Gelişmeler: * Dargelirli sınıfı kalkındırmayı ana hedefi yapmıştır. * Ekonomide serbestlik, dışa açık ekonomi ile bütçe dengesini sağlamayı hedefledi. * Dövizle yönelik devaküasyonlar ile para politikası izlemiş; ithalatı, genişleme, ucuz kredi, vergi indisi gibi teşviklerde bulunmuş; piyasada fiyat kontrolleri, temel maddelerde devlet desteğinin kaldırılmasına dayalı ekonomik politika izlemiştir. (24 Ocak kararları) * 1983-1987 arası Özal, Türkiye'nin dünyaya entegre olduğu, liberal ekonomiye geçiş dönemidir.

* İMKB'yi kurmuş, vergi kaçakçılığı önüne geçmek için kdv getirmiş, ithalat-ihracatta serbestleşmeye gidilmiş, faiz kurunda düzenlemeye gitmiş, özelleştirme çalışmalarını hızlandırmıştır. * Fakir Fakona Fonu (Fak Fak Fon) diye bilinen "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu" Özal tarafından kurulmuştur. * Yap-işlet-devret usulüyle çeşitli yatırımlar yapılmıştır. * İthalatta yapılan kolaylıklar, ihracat ithalat dengesini bozmuş, ithal mallara bağımlılık artmıştır.

Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göçü: Bulgaristan, Türk vatandaşlarını topraklarından göçe zorlamış, kalanların kimlik-isim değiştirmeye zorlamıştır. 300 bin Türk sınırı dayandı. 1985'de Bulgaristan'a not'a veren Türkiye sorunu göz önüne alarak göçmek istedi. Bulgar hükümeti göçe zorlananları geri kabul etmiştir. (Naim Süleymanoğlu Türkiye'ye kaçtı.) Halterci 1986'da Dünya Halter Şampiyonasında molada geçen Süleymanoğlu, MIT'in operasyonu ile Türkiye'ye getirildi. Özal, Bulgaristan'a 10 milyon \$ vererek Naim'i Seul Olimpi. Türkiye adına yarışa soktu. (Dünya rekoru kırdı) Bulgaristan'da yaşanan dram dünya kamuoyunda duyuldu ve ülke baskı politikalarından vazgeçti (Türlere) Oradaki Türklerin kimlik-inanç haklarını kabul ettiklerini bildirdi.

Başbakanlık Döneminde Kürt Meselesi (1983-89): Özal, 1984 Erzurum PKK saldırısını üç-beş askıya kalkınması olarak görmüştü. Bu nedenle olayları sabuk gözeceğine inanmıştı. Köy koruculuğu sistemi getirdi. Öncelikle yatırımlar olduğundan PKK bölgesinde güçlenmeye başladı. Yeni Siyasi parti kuruluşları, PKK'nın meclise girmesi önünü açtı. Silahlı eylemleri sonlandıracasına inandı. (Kendisi de kürtü) Fakat ilgisizliğini daha sonra kendide kabul etti.

Sayfa (193-194-195-196)

Suikast Girişimi : 18 Haziran 1988'de ANAP Kongresinde konuşmak için kürsüye çıktığında, Kartal Demirağ tarafından suikast girişiminde bulunuldu. Mikrofon ayarından seken kürsün Özal'ın el parmaklarını yaraladı.

TURKUT ÖZAL'IN CUMHURBAŞKANLIĞI DÖNEMİ

Eren'in Cumhurbaşkanlığının bitmesi ardından 31 Ekim 1989'da mecliste cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı. SHP- DYP seçimleri boykot edip seçimlere katılmadıkları gibi aday da çıkarmadılar. Özal da ANAP Burdur m.vekili Fethi Çelikbaş'ın aday gösterilmesini sağlayıp, kendiyile birlikte ikili rekabet olsun diye düşündü. İlk seçimde ikise de yeterli oy çıkaramamış ikinci tura gidilmiş.

* 31 Ekim son üçüncü turda 285 vekilden 263'ün oyu alan Özal Türkiye'nin 8. Cumhurbaşkanı oldu. * Başkanlığında bölücü terör örgütü ve Körfez Savaşı ülkenin siyasi-iktisadi sorunu olan dönemdir. Özal i.siyasette Kürt kimliği ile siyaset yapan bir siyasi hareketin ortaya çıktığı süreci kurmuştur. **İç Politik Gelişmeler :** ANAP başına Yıldırım Akbulut'u geçirmiştir. Ancak Akbulut'un partiye müdahalesi seçimler öncesi ve sonrasında partinin parçalanmasına sebep olmuştur. * Körfez Savaşı süreci iyi idare edilemediğinden Genelkurmay Başkanı Necip Toruntay istifa etmiştir. * Mesut Yılmaz'ın ANAP Başkanı ve başbakan olduğu dönem politikaları eleştirilmiş, oğlunun tu kanalı asıp seçimlerle ilgili müdahalesi eleştirilmiştir.

20 Ekim 1991 Seçimleri : Seçim sonuçlarını %27,03'le DYP kazandı. DYP, merkez sağı çatısı altına toplamaya başladı. Refah Partisi, MHP ve İDP ittifakı ile Özal'ın toplumsal sınıfını parçaladı.

Cumhurbaşkanlığı Dönemi Kürt Sorunu : PKK örgütünün bölgede kazanımlarının artması üzerine 2 Nisan 1990'da Çankaya Köşkü'nde Özal; Y. Akbulut, E. İnönü, S. Demirel, M. Yılmaz ile toplanıp ülkenin esas sorununun Kürt sorunu olduğunu açıklamış ve sert müdahale için ortak karar alınmıştır.

* SHP kadrosuyla meclise giren HEP vekili Leyla Zana kürsüde yemin metnini okuyup Kürtçe okuduktan sonra tansiyon yükselmiş, dokunulmazlığı kaldırılmış.

* Mart 1992'de Nevruz kutlamalarındaki olaylarda 57 kişi ölmüştür.

* Irak'ın kuzeyinde Özerk Kürt bölgesi kurulması ülkemizde ayrılıkçı hareketi ateşlendirmiştir. * 1992 Temmuz'da Erbil'de Federe Kürt Devleti kurulmuş, ABD destek vermiş, BM tarafından korunmuş ve durum Türkiye'yi rahatsız etmiştir. * Özal'ın Kürt sorunu ile ilgili çıkışları, Barzani ve Talabani ile ilgili diyalogları sonucu örgüt lideri ateşkes ilan etmiş fakat S. Demirel ile ilgili diyalogları sonucu örgüt lideri ateşkes ilan etmiş fakat S. Demirel bunun mümkün olmayacağını belirtti (esit taraflı ateşkes olur dedi)

Sayfa (197-198-199)

NOT: Perşembe 9 Ocak → Mart 1991 2 milyon Kürt'ün Türkiye ve İran sınır kapısına dayanması (Saddam'dan ötürü)

* Özal'ın 17 Nisan 1993'de vefatı nedeniyle Kürt sorunu bir müddet rafa kaldırılmıştı. * PKK öğretmen, asker, mülklere saldırıyordu, 24 Mayıs 1993'de 33 askeri şehit etmişti, 6 Temmuz 1993'de Erzurum'da masum insanları katletmişti.

Dış Politikada Gelişmeler: Yeni kurulan devletlerin tanınması, barış ve uzlaşma çabaları * Kürt Sorunu, Kürt liderlerle sürekli konuşma, ve anlaşmaya gitme * Türkiye'nin dünyaya entegrasyonuna önem verilirdi.

Türk Cumhuriyetleri Politikası: Türkistan'ın bağımsızlığını kazanması, Özal'a umut olmuştur (21.44 Türk y.y'ı olacağını savundu) * 30-31 Ekim 1992'de düzenlenen **Konuşan Devletler Zirvesi** programında Özal, 21.44 Türk y.y olarak dedi.

* Özal, Karadeniz Ekonomik İşbirliğini kurmuştur. (24 Haziran 1992 - Karadeniz kıyıları ülkeleriyle toplantı yaparak) * Bölgesel işbirliği Örgütü, ECO 1992 - Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan

* Türk İş Birliği ve Kalkınma Ajansı kurmuştur. (Türkistan coğrafyası ekonomide uyum için)

AB ilişkileri: * Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) 'ne katılarak AB ile entegrasyonu sağlamaya çalışmış. 10 Aralık 1991'de Türkiye EFTA üyesi olmuştur. * Batı Avrupa Birliği (BAB) üyelik girişimi oldu. NATO üyesi olup AB üyesi olmayan ülkelerin kurduğu birlik Roma'da 20 Kasım 1992'de düzenlenen Bakanlar Konseyinde, Türkiye'ye ortak üye statüsü vermiştir.

Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Gelişmeler: Başkanlık dönemi **en önemli sorun** ekonomi ve terör olaylarıdır. * Başkanlık dönemi koalisyon hükümetlerinin yönetiminde yarattığı iktisadi ekonomi politikasında başarısızlığın nedeni oldu. Terör saldırıları toplumsal huzursuzluğu artıran yıllar oldu.

Özal'ın Ölümü: 17 Nisan 1993'de kalp krizi sonucu vefat ettiği söylenirse de ölümünün zehirlenme olduğuna dair görüşler vardı. Ölümünden 19 yıl sonra yapılan otopside Adli Tıp Kurumu "Zehir var ama zehirlenme yok" dediği bir rapor hazırlamıştır. Naaşı bozulmadan kalısı zehirlenme kanaatlerini güçlendirmiştir. Ölümünün sır perdesi devam etmektedir.

BİTTİ

ATATÜRK İLKE ve İNKILAPLARI-2

Sayfa (209-210-211)

Türkiye'de Koalisyonlar ve Krizler Dönemi (1991-2002) T.C.ÜNİTE

Türkiye'nin 1980'li yılları askeri yönetim ve Özal dönemi olarak geçer. 1980-1983 arası Türkiye J. Kurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları ve Milli Güvenlik Konseyi'ne 5 kişi ile yönetildi. 1983 sonrası sivil hayata geçildi. Özal'ın iktidarı 6 yıl sürdü. 1989'da Özal cumhurbaşkanı oldu.

* Türkiye'nin 1990'lı yılları koalisyonla anılır. Koalisyon kavramı, parlamenter demokratik sistemin bir parçasıdır. Ülkede 1991-2002 arası hiçbir parti tek başına iktidar olamadı. * Bu dönem artan terör olayları, şiddet eylemleri, çete-mafya, faili meçhul cinayetler, ekonomik krizler, askeri ve bürokrat vesayet endişesine sahne oldu.

1991-1995 DÖNEMİ SİYASAL, SOSYAL, EKONOMİK, KÜLTÜREL OLAYLAR

20 Ekim 1991 Genel Seçimleri ve 1. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti (1991-1993)

Erken seçimde DYP birinci, ANAP ikinci, SHP üçüncü parti olmuş ve ana muhalefet partisi olma özelliğini yitirdi. Tek parti iktidar olma zamanı Özal, hükümeti kurma görevini Demirel'e verdi. Demirel SHP Başkanı İnönü ile yaptığı görüşme sonrası DYP-SHP koalisyon hükümeti kurulmasına karar verildi.

* 1. DYP-SHP koalisyonu T. Demirel hükümeti olarak bilinir.

* 1991-1993 arası görev yapan ve DYP genel başkanı Demirel'in kurduğu T.C.'nin 49. hükümetidir. 30 yıl sonra sağ-sol parti aynı hükümette yer aldı. İnönü ve Demirel'in uzlaşmacı tavırları koalisyon içindeki krizlerin aşılmasında önemli rol oynamıştır.

1. DYP-SHP Koalisyon Döneminde Siyasal Hayatı

* Kapatılan siyasi parti CHP tekrar açıldı, Deniz Baykal genel başkan oldu.

* Kürt meselesi alevlendi, SHP vekili Leyla Zana ve Hatip Dicle yeminde kürtçe konuşma tepki aldı, iki vekil İnönü isteğiyle istifa etti, sonra devlet üyeliğinden istüürü tutuklandılar. * Halkın Emek Partisi (HEP) ile SHP'de ipler gerildi, 14 vekil SHP'den istifa etti. 1993'de HEP, Anayasa mahkemesince kapatıldı. * PKK, köylerden kentlere indi ve insan kaçırmaya, öldürmeye, araç yakma vb. eylemler yaptı. * Cumhuriyet gazetesi yazarı Uğur Mumcu 24 Ocak 1993'de arabasına koyulan bomba sonucu öldürüldü.

* 17 Şubat 1993'de şüpheli bir uçak kazasında Orgeneral Esref Bitlis öldü. (Ölmeden önce ABD Geliş. J.ü'nün bölgeden ayrılmasını gerektiripini C.B'ne mektupla söylemişti.) * Prof. Muammer Aksoy, Yazar Gelin Emes ve şaf'arı, yazar Turan Dursun suikast sonucu öldürüldü. Doç. Dr. Bahriye Uçak bombalı paketle öldürüldü.

Devamı

Sayfa (211-212-213)

* 2 Temmuz 1993 Sivas Olayları - Madımak Oteli önünde 10 bin posterici oteli ortese verdi ve 36 gıyınotelde yanarak vefat etti. (A212 Nesin güvenlik tarafından otelden indirilerek öncesinde kasırıldı) Olay sonrası sokaklara çıkma yasası ilan edildi. * 27 Mart 1994'te yerel seçim yapıldı. SHP-DYP'ye kaybederken, RP'olarını yükseltti.

1. DYP-SHP Dönemi Dış Politika: Dönemin en önemli dış politika sorunu Körfez Savaşı sonuçlarıdır. Irak'ın Kuveyt'i işgali, ABD'nin dahil olması ve savaşı CNN ekranından yayınlaması, dünyanın ilk kez bir savaşı canlı izlemesi gibi olaylar oldu. Irak'ta Kürt ayaklanmalarının bastırılması ile Kürtler İran ve Türkiye sınırına dayandılar. Kasak olarak ülkeye girişler yapıldı.

* Huzur Temin Harekati başlatıldı, müttefik ülkelerle oluşan Gekir, Jök, Hava, Birliği Türkiye'de konuşlandı. ABD, PKK'ya destek vererek onları güçlendirdi.

* SSCB ve Yugoslavya dağılıp yeni devletler oluştu. İsrail ve Filistinle ilişkiler büyükelçilik düzeyine çıkarıldı. * Karabağ, Bosna, Abhazya krizleri yaşandı

* AET ile gümrük birliği kararı alındı. * Karadeniz Ekonomik İşbirliği hayata geçirildi. * BM Somali Barış Gücüne katılma, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Irak'la komşu devletler toplantısı, Balkan dışişleri bakanları toplantısı gibi girişimler oldu.

1. DYP-SHP Dönemi Sosyal, Ekonomik, Kültürel Hayat:

Kamu İktisadi Tesebbüsleri (KIT) reformu, vergi reformu, üniversite reformu gibi konularda bile DYP-SHP, konuları meclisten geçirmede zorlandı.

Bu süreçte ödeme püşlüğü çeken vatandaşların Yeşil Kart yasalaşması, sosyal devlet anlayışı benimsenmesi. (18.06.1992) * Ceza Mahkemeleri Usulü Kanunu düzenlenmiş, uluslararası Galisma Örgütü ile sözleşme imzalandı.

* 1992'de iki büyük olay oldu: 6.8 Erzincan Depremi, Zonguldak Közü'de maden ocakları patlaması 263 maden işçisi hayatını kaybetti.

2. DYP-SHP Koalisyonu - Demirel'in Cumhurbaşkanı Seçilmesi:

17 Nisan 1993'de Özal'ın ani ölümü bütün derpeleri deşistirdi.

(Kanser tedavisi gören Özal kalp yetmezliğinden öldü???)

* Demirel partiden istifa edip C.B. adayı oldu. TBMM'de 3. turda, 16 Mayıs 1993'te ülkenin 9. Cumhurbaşkanı Demirel oldu. Başbakanlığa

geçici olarak E. İnönü vekalet etti. * Devlet Bakanı Tansu Çiller geçici olarak DYP başkanı oldu. (İlk kadın başbakanıdır) Çiller, SHP

ile protokol imzalayıp koalisyon devam etti ve 50. TC. hükümeti kuruldu. * 2. DYP-SHP koalisyonu 25 Haziran 1993 ile 5 Ekim 1995

arası devam etti.

Sayfa (213-214-215)

* İnönü, 2. koalisyon sonrası siyaseti bırakacağını söyledi. Bunun üzerine SHP başına Ank. B.B. Başkanı Murat Karayalçın geldi. Başbakan yardımcısı olarak 19 Eylül 1993'de başlanan koalisyon geçti.

* 26 Mart 1994 yerel seçimlerinde sol partiler toplam %25 oy aldılar.

* 18 Şubat 1995 SHP feshedilerek CHP'ye katılma kararı aldılar. Hikmet Çetin CHP'nin 5. genel başkanı seçildi. Haliyle koalisyon DYP-CHP arasında devam etti. Hikmet Çetin, Karayalçın yerine başbakan yardımcısı oldu.

* 9 Eylül 1995'de kongrede CHP başına aylarla Deniz Baykal seçildi. Giller ve Baykal arasında ist. Em. Müdürü Necdet Menzür sıkıntısı olmuş ve Baykal koalisyonu sona erdirdi. Koalisyon bitince T. Giller C. Başkanına istifasını sunmuş ve koalisyon hükümeti sona erdi.

* Bu dönem 12 Mart 1995'de Jazir Mah. olayları olmuş, 22 kişi hayatını kaybetti.

2. DYP-SHP Döneminde Dış Politika: Bu dönem 4 bakan depişmiştir:

Hikmet Çetin, Mümtaz Soysal, M. Karayalçın, Erdal İnönü - Soysal ve Karayalçın dönemi dış politikada yoğun gelişmeler oldu.

* Türkiye ilk kez şartlı ABD yardımını reddetti. * Azerbaycan'da Haydar Aliyev'e darbe pirişimi oldu * Gümrük Birliği Ant. Türkiye-AB Ortaklık Konseyinde kabul edildi. * Irak'a askeri operasyon düzenlendi

* E. İnönü, Rusya ile döpafpa2 barış anlaşması imzaladı.

* İsrail'le yakınlaşma saplanmış, ilk kez Türk dışişleri bakanı İsrail ziyareti gerçekleştirdi. 4 Kasım'da Giller İsrail'e giden ilk Türk başbakanıdır. Stratejik ilişkiler dengeli diplomasinin egemen olmasını sapladı.

* 6 Mart 1995 Gümrük Birliği Ant. imzalandı (1 Ocak 1996'da yürürlüğe girdi)

* Mart 1995'de Çelik Harekati ile Irak'a hareket düzenlendi. (PKK'yı bertaraf etmek için) 4 Temmuz'da Ejder Harekati düzenlendi. Irak'ta.

* 8 Haziran 1995'de Yunan karasuları 12 mile çıkarılması ile ilgili bildiri yapıldı.

2. DYP-SHP Dönemi Sosyal, Ekonomik, Kültürel Hayat:

* KHK çıkarma yetkisi veren yasa onaylandı. (Kanun hükmünde kararname)

* BM Çocuk Hakları Sözleşmesi imzalandı. * Tüketiciyi Koruma Hakkı yasası kabul edildi. * Seçmen yası 18'e düştü * Giller 5 Nisan Kararları aldı (ağır ekonomik krizden ötürü - Dolar 8 liradan 42 liraya fırladı)

* Kamu harcamaları, kamu gelirlerinden fazlaydı ve hep açık veriyordu.

* Ülkenin u. arası kiredi notu düşürüldü. Devolüsyon yapıldı, vergiler artırıldı, Türkiye ekonomisi 14 yıl sonra IMF denetimine girdi.

* 1994'te cep telefonu ile konuşma başladı, ilk operatörler Turkcell ve Telsim olmuştur.

⇒

Sayfa(215-216-217-218)

* 1994 Türk uplusu Türksat 1B uzaya fırlatıldı, RTÜK kuruldu, ilk özel televizyon Star-1 yayın hayatına geçti.

* İlk kez Türk Basketbol takımı Avrupa şampiyonu oldu, N. Süleymanoğlu 1994 Avrupa Halter Sam. dünya rekoru kırdı, 3 altın madalya aldı Kendisine "Yıllığın en pđđđ sporcusu ödölü" verildi.

DYP-CHP Koalisyon Hükümeti : 2. Çiller Hükümeti 5 Ekim-30 Ekim 1995 arası görev yapan en kısa süreli hükümettir. Baykal'la koalisyon pđđf- meleri sonucu Demirel, 3. kez hükümeti kurma görevini Çiller'e verdi. Çiller ve Baykal erken seçim koşulluyla DYP-CHP Koalisyonunu kurdu. Bu koa- lisyon 30 Ekim 1995-6 Mart 1996 arası görev yaptı. * Bu dönem Özdemir Sabancı, şirket genel md. ve sekreteri DHKP-C militanlarınca, öldürüldü.

* Deniz Baykal, İsrail'le askeri eğitim anlaşması imzaladı. * Yunanistan ile Kardak krizi yaşandı.

1995-1999 ARASI SİYASAL, SOSYAL, EKONOMİK, KÜLTÜREL OLAYLAR

24 Aralık 1995 m. vekili seçimlerinde; RP birinci, ANAP ikinci, DYP üçüncü, DSP ve CHP beşinci parti oldu. Hiçbir parti tek başına hükümeti kuramadı.

24 Aralık 1995 Seçimleri ve ANAP-DYP Koalisyon Hükümeti :

1995 Seçimleri Çiller'in genel başkan olarak katıldığı ilk seçimdir. Seçimden iki ay sonra ANAP-DYP'nin hükümet kurma görevi sürdü. 2'şer yıl aralı başba- kanlık sürdürülecekti. (ANAP-DYP-DYP-ANAP) * imzalanan protokol sonrası T.C.'nin 53. Hükümeti ANAYOL hükümeti oldu. (yaklaşık 3 ay ^{en kısa koalisyon} görev)

* RP, M. Yılmaz için 27 Mayıs 1996'da fensoru önergesi verdi, 3 Haziran 1996'da kabul edildi. Oylama yapılmadan 6 Haziran 1996'da M. Yılmaz istifasını verdi. * 24 Haziran 1996'da HADEP kongresinde Türk Bayrağı yere atılıp, PKK elebaşısı A. Öcalan'ın posteri asıldı ve Türkiye'de protestolarıq sebep oldu. * Gazi Mah. 'de 3 kahvehane tarandı, Alevi dedesi vefat etti.

* TSK, 35 bin askerle K. Irak'a operasyon düzenledi. (Çelik Harekati)

* Kamu çalışanları hak ve zamları için Türkiye genelinde 20 Nisan'da iş bıraktı.

RP-DYP (REFAH YOL) Koalisyon Hükümeti : Bu dönem Erbakan Hükü- meti olarak bilinir. 28 Haziran 1996-30 Haziran 1997 arasında görev ya- pan, RP Başkanı Erbakan'ın kurduğu T.C. 54. hükümetidir.

ANAYOL ayrılınca, Demirel hükümeti kurma görevini Erbakan'ın vermiştir. İkiser yıl arayla Erbakan, Çiller başbakan oldular. (28 Haziran 1996 görevlendirme - 8 Temmuz 1996 pđvenay)

Sayfa(218-219-220)

RP-DYP Dönemi Siyasal Hayat: 3 Kasım 1996 Susurluk'taki trafik kazası ile devlet, polis, şete işbirliğinin ortaya çıkması Türkiye'de deprem etkisi yarattı.

* İslami hareket, entellektüel düzeye taşınmış, Kemalist devlet eleştirisinin ötesine geçmiş, batı değer ve normlarına yönelik olarak bir karşı devrim niteliği taşımaya başlamıştır. * Erbakan'ın ortadoğu gezisi, müslüman devletlerle yapılan anlaşmalar, Susurluk kazası siyasi sonuçları, başbakanlık konutunda, tarikat liderleri ve şeyhlerle iftar yemeği, Kudüs peçesinde cihat oyunu sergilenmesi, basörtüyü serbest bırakan kararname imzalanması (üniversiteler), o dönemin suikast ve faili meçhul cinayetleri 28 Şubat sürecine ortam hazırladı.

* 28 Şubat 1997'de toplanan MGK toplantısında, komutanlar siyasi iktidarın bazı din merkezli uygulamalarına karşı, ordu ve bürokrasi merkezli süreci korumak için kararlar aldılar (Tavsiye Kararları) Alınan kararlarda laik devlet ilkesine dikkat çekilmiş ve karşı hareketlere yönelik önlemler dile getirilmiş.

* Tarikatlara bağlı okulların denetimi ve MEB'e devredilmesi, Kur'an kurslarının denetimi, tarikatlerin kapatılması, irticai faaliyet gösteren kişi ve medyanın kontrol altına alınması, resmi kurumlarda basörtüsü-sarı gibi aksesuarların yasaklanması gibi maddelere yer verilmiş. (Erbakan MGK Kararını imzalamadı)

* Üniversitelerde kılık-kıyafetle ilgili olaylar çıktı (İkna odaları)

* MGK kararlarından sonra bazı vekiller istifa etti. Erbakan'ın görev süresi doldu, ülkedeki gerginlik nedeniyle Demirel hükümeti kurma görevini Çiller'e değil Mesut Yılmaz'a verince REFAH-YOL koalisyonu sona erdi.

RP-DYP Dönemi Dış Politika: Çiller b.bakan yardımcılığı dışında dış işleri bakanıydı. Erbakan, Asya müslüman ülkeleri ziyaret etti fakat krize yol açtı. * İsrail'le Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşması imzalandı. (28 Ağustos 1996)

* TSK, dış politikada hükümetten bağımsız işlerini yürüttü. * Özellikle PKK'ya yönelik silahlı operasyonlar oldu. * İsrail'den askeri teçizatlar alınmaya başladı. * D-8 grubu oluşturuldu ve ilk zirve İstanbul'da yapıldı.

(İran, Bangladeş, Mısır, Endonezya, Malezya, Pakistan, Nijerya, Mısır, Türkiye)

ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) Azınlık Hükümeti:

Dönem 3. Yılmaz hükümeti olarak bilinir. 30 Haziran 1997-11 Ocak 1999 arası görev yapıldı. Demirel, Çiller yerine M. Yılmaz'a hükümet kurma görevi vermiş ve REFAH-YOL dağılmıştı.

Sayfa (221-222)

ANAP-DSP-DTP (ANASOL-D) Dönemi Siyasal Hayat:

- * Mesut Yılmaz, Bülent Ecevit, Hüsamettin Cindoruk 'la azınlık hükümeti kurmaya karar verdiler ve T.C.'nin 55. hükümeti M. Yılmaz başkanlığında kuruldu.
- * Bu dönem Refah Partisi kapatılmış, Erbakan'ı 5 yıl siyaset yasağı gelmiş. Kapatılmasından 1 ay sonra Fazilet Partisi (FP) kurulmuş ve RP vekilleri oraya geçmiştir.
- * 4 Nisan 1997'de MHP lideri A. Türkeş vefat etti. (Kalp krizi-80 yaş)
- * 6 Aralık 1997 İ.B.B Başkanı T. Erdopan, Siirt'te bir toplantıda "Asker Duası" şiiri okumuş, halkı din pözetmek ve kin-nefret düşmanlığı ile tahrik etmekten 4 ay 10 gün hapsedilmiş, İBB görevinden ayrılmış.

ANAP-DSP-DTP Dönemi Dış Politika: AB 1997 aday adaylığına olumlu kabul olunmamış, Saddam dünyaya meydan okumuş, ABD PKK'yı terörist örgüt listesine almış, Rusya'yla Mavi akın ant. imzalanmış, Dışleri bakanı İsmail Cem Çin-Vietnam ziyareti yapmış, Afrika'ya Acilim Eylem Planı hazırlanmış, L. Amerika-Karayipler Acilim Eylem planı yapılmış, Boğazlar Tüzüğü yürürlüğe girmiş, Öcalan'ın Suriye'den çıkarılması sağlanmış, PKK'ya karşı operasyonlar gerçekleştirilmiş, 13 Nisan 1998'de Semdin Sakık (PKK) yakalanmış, Suriye ile Adana Ant. yapıp PKK'yı ülkede barındırmama şartı alınmış.

DSP Azınlık Hükümeti ve Erken Seçime Giden Süreç:

1998 sonu en önemli olaylardan biri Türkbank ihalesi yolsuzluk iddiasıydı. Yolsuzluk iddialarıyla görevi alamayan ANASOL-D hükümeti düştü. M. Yılmaz, C. başkanma istifasını sundu. Erken seçim kararı alındı. Seçimlere kadar hükümeti kurma görevi Ecevit'e verildi. (56. Hükümet)

Ecevit 20 yıl sonra yeniden başbakan oldu ve ülkeyi 18 Nisan 1999 seçimlerine taşıdı. * Bu hükümet dönemi 15 Şubat'ta PKK elebasi Öcalan Kenya'da yakalanıp ülkeye getirildi. Kamuoyunda olumlu karşılanıp siyasi dengeleri değiştirdi. Ecevit'in şiddeti sonlandıracağı düşünüldü.

1999-2002 Dönemi Siyasal, Sosyal, Ekonomik, Kültürel Olaylar

1999 genel seçimlerinde Ecevit'in DSP'si, Bahçeli'nin MHP'si çok fazla oy aldı.

18 Nisan 1999 Genel Seçimleri ve DSP-MHP-ANAP Hükümeti:

Seçimlerde 5 parti %10'luk barajı aşip parlamentoya girebildi. DSP %22,2, MHP %18, FP %15,4, DYP %12, Bağımsız %0,09 oy oranı aldı.

DSP-MHP-ANAP Dönemi Siyasal Hayat: CHP %10 barajına takıldığından Deniz Baykal CHP başkanlığından istifa etti. Demirel, hükümeti kurma görevini Ecevit'e verdi, görüşmeler sonucu DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti kuruldu. MHP 21 yıl sonra hükümet ortağı oldu.

Sayfa (222-223-224-225)

- * Cumhuriyet tarihinin en uzun süreli koalisyon hükümetidir. (18 Mayıs 1999 - 18 Kasım 2002)
- * Ecevit, devletle koordine olmaması için merkezi sınav sistemi yapmak istedi, ancak MHP ile karşı karşıya geldi. 17 Ekim 1999'da ÖSYM kamuya alınacak memur sınavına "kurumun güvenilir olmadığı" gerekçesiyle MHP karşı çıktı.
- * MHP-ANAP arasında bakanlıklar ve kadro tasfiyesiyle ilgili sıkıntı yaşandı.
- * Öcalan, imralı'ya getirildi, ölüm cezası verildi ancak AB ile ilişkiler sonucu idam cezası kaldırıldı. * Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısı, Fettullah Gülen hakkında soruşturma başlattı (1999) * Ekonomik kriz ve Ecevit'in sağlık durumu seçimleri erkene aldı. DSP'den birçok vekil istifa etti ve Yeni Türkiye Partisine (YTP) geçti * Erken Seçim Öncesi Anayasa Mahkemesi FP'yi kapattı. FP kapanınca yerine Saadet Partisi (SP) kuruldu. * 3 Kasım 2002'de yapılan erken mevkili seçiminde sadece 2 parti %10 Türkiye barajını aşip parlamentoya girdi. (AKP %34,3 - CHP %19,4 - BOPİMSİS %1 oy) ANAP, DYP, DSP, MHP meclis dışı kaldı. Koalisyon dönemi bitti.

DSP-MHP-ANAP Dönemi Dış Politika: * Yunanistan, Türkiye tarafından terörist devlet ilan edildi, iki ülkede de depremler oldu ve yardımlaşmaya başlayınca yakınlaştı. * Kosova krizinde NATO'nun Sırbistan'a karşı yürüttüğü harekate TSK katıldı. * AGİT zirvesi İstanbul'da yapıldı.

- * Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru anlaşması imzalandı.
- * Haziran 2000'de A. Necdet Sezer Cumhurbaşkanı oldu. * Suriye ile ilişkiler normale dönmeye başladı. * İsrail ile ilişkiler bozuldu (Filistinlilere soykırım yaptıkları için) * Türkiye ciddi ekonomik krize girdi. * 11 Eylül olaylarından ötürü TSK Afganistan'a girdi. * Rusya ile Avrasya İşbirliği Ant. imzalandı.

DSP-MHP-ANAP Dönemi Sosyal, Ekonomik, Kültürel Hayat:

- * 17 Ağustos 1999 Marmara-12 Kasım 1999 Düzce depremi ile çok ağır bilançolar oluştu. * Deprem sonrası Düzce 81. ilimiz oldu. * Bankalar faizleri yükseltti, kamu bankaları sıkıntı içine girdi. * Yabancı yatırımcılar ülkeden çıktı.
- * Borsa deşer kaybına uğradı, kurlardan ötürü lira yarı yarıya deşer kaybetti.
- * Krizden ötürü işyerleri kapandı, işsizlik çöşeldi. (Kriz maliyeti 16 milyar \$)
- * Kemal Derviş'in ekonomi bakanı olmasıyla IMF ile imzalanan anlaşma ve yapısal reformlarla, yeni ekonomik program uygulanmaya başlandı.

Koalisyon Hükümetleri

- * DYP-RP * DYP-SHP * ANAP-DYP * DYP-CHP
* ANAP-DSP-DTP * DSP-MHP-ANAP

BITTİ

Bende bittim

ÜNİTE – 8

AK Parti; Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde 14 Ağustos 2001’de kurulmuştur. AK Parti, Türkiye’de ekonomik ve siyasal krizlerin giderek derinleştiği bir dönemde, 3 Kasım 2002 seçimleri sonrasında iktidara gelmiştir.

Türkiye’de AK Parti dönemi (2002-2018) olarak adlandırılan dönem başlamıştır. Bu süreç kendi içinde dört dönemde incelenmiştir. Bu dönemler, milletvekilliği genel seçimleri temel alınarak 2002-2007, 2007-2011, 2011-2014, 2014-2018 şeklinde belirlenmiştir.

AK Parti’nin birinci döneminde (2002-2007) karşı karşıya kaldığı, dış politika konusu olmakla birlikte, ilk ciddi iç politika konusu “1 Mart Tezkeresi” olmuştur. Diğer bir sorun da partinin liderliğini ve genel başkanlığını yapan Recep Tayyip Erdoğan’ın TBMM’de veya milletvekili olmaması idi. Bu sorunun giderilmesinin ardından Recep Tayyip Erdoğan Siirt Ara Seçimlerinde milletvekili seçilmiş, 14 Mart 2003’te Başbakan olmuş ve Türk siyasî hayatına yön vermeye başlamıştır.

AK Parti’nin ikinci döneminde (2007-2011) iç politika gündemindeki konular; 2007 Anayasa Değişikliği Halkoylaması, kamuda çalışanların başörtüsü kullanımının ve üniversitelerde okuyan kız öğrencilerin başörtüsü ile eğitim-öğretim sürecine katılmalarının sağlanması için yapılan çalışmalar, AK Parti’ye karşı açılan kapatma davası, Deniz Baykal’a karşı “kaset operasyonu”, 2010 Anayasa Değişikliği halk oylamasıdır. Ayrıca Ergenekon Davası, Balyoz Eylem Planı Davası, 2011 Yüksek Askerî Şura (YAŞ) Kararları da başlıca konulardandır.

AK Parti’nin üçüncü döneminde (2011-2014) iç politikada gündemindeki konular; Gezi Parkı eylemleri, PKK terörü sorunu çözüm süreci, KCK Operasyonları, 7 Şubat MİT kumpası, devam eden Balyoz ve Ergenekon Davaları, 17-25 Aralık operasyonlarıdır.

AK Parti’de dördüncü dönemi Türkiye Cumhuriyeti tarihinde Recep Tayyip Erdoğan’ın ilk defa halk oyu ile Cumhurbaşkanı seçilmesiyle başlamıştır. Bu dönem 2018 yılında Tayyip Erdoğan’ın 2017 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile geçilen Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sisteminde ilk defa Cumhurbaşkanı olmasına kadar devam etmiştir. Bu dönemde iç politika gündemindeki konular; Cumhurbaşkanlığı Seçimi, Türk siyasî tarihinde ilk defa “geçici seçim hükûmeti”nin kurulması,

PKK, DAESH terör saldırıları, FETÖ/PDY Terör Örgütü tarafından 15 Temmuz Darbe Girişimi’nin gerçekleştirilmesi, Türk siyasetinde “Yeni Kapı Ruhu”nun ortaya çıkması, 2017’de Anayasa değişikliği halkoylaması, Türkiye’de partili Cumhurbaşkanı dönemine girilmesi ve Recep Tayyip Erdoğan’ın yeni “Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemi”nde cumhurbaşkanı seçilmesi ve sistemin hayata geçirilmesidir.

AK Parti Türkiye’de iktidara gelmesinin ardından Türkiye-AB ilişkilerine önem vermiştir. Bu kapsamda 2002 Kopenhag Zirvesi’nde AB’ye tam üyelik yolunda “tarih için tarih” almış, 2005 yılında müzakere sürecini başlatma başarısı göstermiştir. Ancak GKRY’nin Kıbrıs sorunu çözülmeden AB’ye üye yapılması ve vetosu, AB’de İslamofobi ve Türkiye karşıtlığı nedenleriyle tam üyelik yolunda ilerleme sağlanamamıştır.

Türkiye-ABD ilişkilerinde 1 Mart Tezkeresinin Kabul edilmemesi “stratejik ortaklık” anlayışında çatlak meydana getirmiştir. 4 Temmuz 2003’te yaşanan Çuval Olayından sonra ise Türkiye’de anti-Amerikancılık daha da artmış, Türkiye-ABD ilişkileri giderek zayıflamış, 15 Temmuz Darbe Girişimi’nde zirve yapmıştır. Türk-Amerikan ilişkilerini zayıflarken, Türkiye-Rusya ilişkilerini geliştirmeye, ilişkiler “kazan kazan” stratejisi ile yürümeye başlamıştır. Ancak Türkiye, Suriye, Libya, Azerbaycan örneklerinde olduğu gibi, dünyanın bazı yerlerinde Rusya ile karşı karşıya gelmiştir. Buna rağmen her iki ülkenin bölgede bir birine ihtiyacı nedeniyle bazı yerlerde işbirliği, bazı yerlerde ise çatışma hali devam etmektedir.

AK Parti Hükûmetleri Orta Doğu’ya büyük önem vermiş, hatta bölgeye yönelik aktif bir dış politika takip etmiş, bölge ülkelerine “model” olmuştur. Bu model oluştan hareketle Türkiye bu dönemde Orta Doğu’nun değişim-dönüşümünde etkin bir rol oynamak istemiştir. AK Parti dönemindeki Balkan politikası “bölgesel sahiplenme” ve “kapsayıcılık” ilkeleri gözetilerek şekillendirilmiştir.

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)’nin 25 Aralık 1991’de resmen sona ermesinin ardından Türk Cumhuriyetleri de bir bir bağımsızlıklarına kavuşmuşlardır. Bu cumhuriyetlerin yanında Türkiye’nin güneyinde, Akdeniz’de yer alan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) bir başka Türk cumhuriyetidir. Bu dönemde Türkiye’nin bölgeye yönelik genel politikası; Türk Cumhuriyetlerinin bağımsız, siyasî ve ekonomik istikrara sahip, kendi aralarında ve komşularıyla işbirliği içinde, uluslararası toplumla bütünleşmiş ve demokratik değerleri benimsemiş devletler olarak varlıklarını sürdürmelerini desteklemek şeklinde özetlenebilir.

Askerî müdahalenin yeni adı “e-muhtıra”: Türkiye Cumhuriyeti tarihinin ve dijital çağın ilk e-muhtırası 27 Nisan 2007’de Saat: 23:20’de Genelkurmay Başkanlığı internet sitesinde yayımlanmıştır.

Türkiye’de Parlamenter sistem içinde Cumhurbaşkanı’nın halk oylaması ile seçilmesi yöntemi 21 Ekim 2007’de gerçekleştirilen Anayasa Değişikliği Halkoylaması ile kabul edilmiştir.

Türk siyasî hayatında ilk defa tek başına iktidarda iken kendisine yönelik kapatılma davası açılan siyasî parti AK Parti’dir.

ÖZET : ASLI YAMANER HAZIRLAYAN DERLEYEN :AYKUT GÜNATA

AK Parti'nin ikinci döneminde sivil-asker ilişkileri bağlamında iç politika gündemini meşgul eden konular; 1- Ergenekon Davası, 2- Balyoz Eylem Planı Davası, 3- 2011 Yüksek Askerî Şura (YAŞ) Kararları'dır.
12 Haziran 2011 Milletvekili Genel Seçimleri ilkleri bünyesinde barındırmıştır. Bu seçimler Türkiye'de 34 yıl aradan sonra "erken" yapılmayan ilk genel seçimdir. Ayrıca ilk defa 25 yaşını doldurmuş kişiler bu seçimlerde milletvekili adayı ve milletvekili olmuştur.
FETÖ/PDY Terör Örgütü tarafından 15 Temmuz 2016'da AK Parti Hükümeti'ne karşı yapılan dış destekli "Darbe Girişimi"nin ilk uluslararası adımı Adana'da MİT tırlarına yapılan operasyonla atılmıştır.
Türkiye'de yapılan seçimlerde yurtdışı seçmenlerin ilk defa oy kullanması 10 Ağustos 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimleri ile olmuştur.
Recep Tayyip Erdoğan Türkiye Cumhuriyeti tarihinde halkoyu ile seçilen ilk Cumhurbaşkanı olmuştur.
Recep Tayyip Erdoğan Hükümeti AB'ye tam üyelik için önemli uyum paketlerine ve çalışmalara imza atmıştır. Bunların sonucunda 16-17 Aralık 2004'te Brüksel'de gerçekleştirilen AB Zirvesi'nde Türkiye ile müzakerelerin 3 Ekim 2005'te başlatılması kararlaştırılmıştır.
Türkiye'nin tam üyelik isteğine karşın, AB Türkiye'ye ilk defa 2004'te ne olduğu tam olarak tanımlanmamış "imtiyazlı ortaklık" önermişlerdir.
AK Parti'nin Orta Doğu politikası; bölgede barış ve istikrarın, refah artışının, ekonomik kalkınmanın sağlanması şeklinde özetlenebilir. Bunları hayata geçirebilmek için "komşularla sıfır problem, sınırsız ticaret" anlayışı ile hareket edilmiştir.
Süleyman Şah Türbesi ile Süleyman Şah Saygı Karakolu ve bulunduğu alan Suriye'nin Halep ilinin Karakozak Köyü sınırları içerisinde bulunan ve Türkiye'nin kendi sınırları dışında sahip olduğu tek toprak parçasıdır. Süleyman Şah türbesi, terör örgütü DEAS'ın artan saldırıları nedeniyle 21 Şubat 2015'te Şah Fırat adı verilen operasyon ile Suriye'de sınıra mücavir Suriye Eşmesi köyünün kuzeyinde ve aynı büyüklükteki araziye geçici olarak nakledilmiştir.
İran, 15 Temmuz Darbe Girişimi karşısında seçimle işbaşına gelmiş AK Parti Hükümeti'nin ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın yanında, darbe girişiminin karşısında yer almış, darbe girişimini kınayan ilk ülkelerden biri olmuştur.
Türkiye, Balkanlarda dış politika hedeflerini gerçekleştirebilmek için en önemli dış politika aracı olarak "yumuşak güç" ilkesini ve unsurlarını kullanmıştır.
Türkiye-Azerbaycan arasında günümüzde de var olan stratejik ortaklığın, dostluğun ve kardeşliğin temeli, Azerbaycan Kurucu Devlet Başkanı Haydar Aliyev'in 1994 Ankara ziyareti sırasında söylemiş olduğu "BİZ TEK MİLLET, İKİ DEVLETİZ" anlayışıyla atılmıştır.
3-4 Ekim 2009 tarihleri arasında Azerbaycan'a bağlı Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti 9. Türk Dili Konuşan Devlet Başkanları Zirvesi'ne ev sahipliği yapmıştır. Zirvede 4 Ekim 2009'da Nahçıvan Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan ilk defa "Türk Konseyi"nin veya "Türk Keneş"inin kurulmasını kabul etmişlerdir.
Nazarbayev, 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi sonrasında Türkiye'yi ziyaret eden, Türk milletiyle dayanışmasını açık ve net bir şekilde ortaya koyan ilk devlet başkanı olmuştur.
Türkmenistan 12 Aralık 1995'te Birleşmiş Milletlerden "Daimi Tarafsız Ülke" statüsü elde eden tek Türk cumhuriyetidir.
Recep Tayyip Erdoğan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından, Cumhurbaşkanı sıfatıyla ilk ziyaret ettiği Türk devleti Türkmenistan'dır.

TEST

1-AK Parti'nin kurucu genel başkanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Abdullah Gül
- B. Abdüllatif Şener
- C. Recep Tayyip Erdoğan
- D. Bülent Arınç
- E. Binali Yıldırım

2-AK Parti'nin iktidara gelmesinin hemen ardından hem iç hem de dış politikada karşı karşıya kaldığı ilk önemli gündem maddesi aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Cumhuriyet Mitingleri
- B. Gezi Olayları
- C. Çözüm süreci
- D. Fırat Kalkanı Harekâtı
- E. 1 Mart Tezkeresi

3-Türk siyasi hayatında ilk defa tek başına iktidarda iken kendisine yönelik kapatılma davası açılan siyasi parti aşağıdakilerden hangisidir?

- A. AK Parti
- B. Refah Partisi
- C. Türkiye İşçi Partisi
- D. Demokrat Parti
- E. Sosyalist Parti

4-Türkiye’de AK Parti iktidarına karşı iç ve dış bağlantıları ile FETÖ/PDY Terör Örgütü tarafından gerçekleştirilen darbe girişimi aşağıdakilerden hangisidir?

- A. 7 Şubat 2012 MİT Kumpası
- B. 17 Aralık 2013 Operasyonu
- C. 27 Nisan 2007 E-Muhtırası
- D. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi
- E. 25 Aralık 2013 Operasyonu

5-Türkiye’de 16 Nisan 2017’de gerçekleştirilen Anayasa Değişikliği Halkoylaması ile geçilen hükûmet sistemi aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Meclis Hükûmeti Sistemine
- B. Cumhurbaşkanlığı Hükûmet Sistemine
- C. Parlamenter Hükûmeti Sistemine
- D. Başkanlık Sistemine
- E. Güçlendirilmiş Başkanlık Sistemine

6-Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği yolunda ilk “tarih için tarih”in kararlaştırıldığı zirve veya konferans aşağıdakilerden hangisidir?

- A. 2004 Lahey Zirvesi
- B. 2015 Brüksel Zirvesi
- C. 2002 Kopenhag Zirvesi
- D. 2005 Lüksemburg Konferansı
- E. 2004 Brüksel Zirvesi

7-KKTC ve GKRY’nin birleşerek Kıbrıs Cumhuriyeti olarak AB’ye girdiği, KKTC’in kabul, GKRY’nin ise reddettiği BM planı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. Dawes Planı
- B. Marshall Planı
- C. Sandler Raporu
- D. Gali Planı
- E. Annan Planı

8-Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerinde 2016 yılında “fay hattı” veya büyük bir çatlak oluşturan gelişme hangisidir?

- A. Fırat Kalkanı Operasyonu
- B. Birinci Körfez Savaşı
- C. PKK’nın desteklenmesi
- D. 1 Mart Tezkeresi
- E. İdip Operasyonları

9-1994 yılında Ankara ziyareti sırasında “Biz tek millet, iki devletiz” ifadesini kullanarak, Türkiye- Azerbaycan arasında günümüzde de var olan stratejik ortaklığın, dostluğun ve kardeşliğin temelini atan, Azerbaycan’ın Kurucu Devlet Başkanı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. İlham Aliyev
- B. Ebulfeyz Elçibey
- C. Ayaz Muttalibov
- D. Haydar Aliyev
- E. Mehmet Emin Resulzade

10-Aşağıdakilerden hangisi Türk Cumhuriyetleri arasında Birleşmiş Milletler(BM)’den 12 Aralık 1995’te “Daimi Tarafsız Ülke” statüsü alan halen bu statüsünü devam ettiren ülkedir?

- A. Azerbaycan
- B. Türkmenistan
- C. Özbekistan
- D. Kırgızistan
- E. Kazakistan

CEVAP ANAHTARI: 1-C 2-E 3-A 4-D 5-B 6-C 7-E 8-A 9-D 10-B